DAN APOSTOL
STĂPÂNII ADÂNCURILOR

Coperta: ANDREI DAN
©Editura BARICADA, sucursală a Grupului de Investiţii şi Programe, Str. Domniţa Anastasia, nr. 17, 70623. Bucureşti, România.
*
© DAN APOSTOL – 1991
ISBN 973 – 9031 – 04 – 5

DAN APOSTOL
STĂPÂNII ADÂNCURILOR

editura baricada
BUCUREŞTI, 1991
Lector: RODICA BRETIN

CUVÂNT ÎNAINTE

„Este soarta obişnuită a adevărurilor noi să înceapă ca erezii şi să sfârşească în superstiţii.

THOMAS HUXLEY

Obiecte Zburătoare Neidentificate, Triunghiul Bermudelor, oraşele de pe Marte, Oamenii Zăpezilor, Atlantida şi Pacifida, Marele Şarpe de Mare, sirenele, Calmarul Gigant, oraşele caracatiţelor, dinozaurii africani, oamenii alma, indienii blonzi, cetăţile ciclopice, astrograful de la Antikythera, aviaţia antică, experimentul Philadelphia: enigme ale Terrei, ale Universului, unele bine cunoscute, altele prea puţin, unele acceptate de ştiinţa sfârşitului de mileniu, altele contestate încă, dar toate prezente pe planeta şi în Universul în care trăim,

incitând curiozitatea şi fantezia, puţind oferi soluţii şi date mai mult decât necesare speciei umane, înscriindu-se în cartea atât de vastă a cunoaşterii micro şi macrocosmosului.

Şi aceste subiecte se numără printre cele vitregite în cultura noastră în ultimele decenii şi tocmai de aceea, Editura „Baricada" consideră oportună înfiinţarea unei colecţii de specialitate, „Explorări în infinit", care să prezinte publicului român cele mai noi şi mai interesante descoperiri în domeniile fenomenului OZN, ale cryptozoologiei, exobiologiei, paleoastronauticii, dar şi ale paleontologiei, antropologiei, civilizaţiilor străvechi, etc. *Nu dorim să publicăm însă doar enciclopedii de curiozităţi şi cu atât mai puţin nu vom încuraja proliferarea subliteraturii care poluează genul sau a lucrărilor de compilaţie, lipsite de contribuţii personale şi discernământ; scopul acestei colecţii va fi, înainte de toate, ridicarea nivelului cultural şi ştiinţific al cititorilor, formarea lor în spiritul unei culturi enciclopedice, adecvate mileniului trei.*

carte din colecţie Stăpârdf-*Uerarr*! *că* şi *„scrie prima*

°™ *Apostol, cunoscu în* tï *Uluiţi*

„Ut prin scrupuloasa şi exhaustion w aţe> *remarcabile mai diferite domenii, cât sitin Z* de™ în™ tare în cele nu rareori ironic. l eganfa stilului detaşat.*

RDI.) ARD VICTOR GUGUI

INTRODUCERE

„Vasta matcă a valurilor, brăzdată şi tivită de mii ele curenţi potrivnici, gâfâind, clocotind, şuier inel şi rotindu-se în nenumărate vârtejuri.

Edgar Allan Poe", O coborâre în Maelstrom

TŢ în cele mai vechi timpuri, omul a fost fascinat c' de mare, de întinderea veşnic zbuciumată care-l atrăgea şi înfricoşa totodată. Unii, de la Homer la Cousteau. Nu i-au văzut decât frumuseţile, alţii, asemenea lui Kipling sau

Poe. Şi-au amintit doar de furia ei; însă pentru toţi, mările şi oceanele rămân o lume enigmatică, prea puţin cunoscută. Căci, după curule descria Edgar Allan Poe, „posomorâte sub cer, /Apele resemnate nu se tem de mister" („*The City in the Sea*" – „*Cetatea din mare*").

Se ştie că, din totalul suprafeţei Pământului, 71% o reprezintă apa şi 29% uscatul. Oceanul Planetar (compus din Oceanele Pacific, Atlantic, Indian şi Îngheţat) are 362.300.000 kilometri pătraţi şi atinge adâncimea maximă de 4 O 22 metri în Fosa Marianelor (adâncimea medie fiind – de 3 794 metri). În imensitatea Continentului Albastru trăiesc 60% din speciile de vieţuitoare de pe Terra, o lume de o diversitate şi o bogăţie inimaginabile. Se estimează că 2/3 din aceste specii sunt încă necunoscute şi că, în adâncuri, se pot ascunde nenumărate făpturi cărora zoologii nici măcar nu le bănuiesc existenţa. Este normal. Să fie aşa: submarinele, chiar cele mai mari şi mai moderne, nu pot coborî sub câteva sute de metri adâncime, batiscafele (care pot atinge fundul oceanului) au o rază de acţiune mică, autonomie redusă şi nu pot lua la bord multă aparatură de cercetare şi înregistrare, batisferele sau camerele de televiziune coborâte pe cablu, de la o navă-bază depind de aceasta, nélïind deci prea mobile, scafandrii (fie ei autonomi sau grei) nu pot explora şi lucra decât până la 100 de metri adâncime, navele de cercetări oceanografice şi laboratoarele de pe ţărmuri sunt obligate să-şi limiteze studiile la pătura de suprafaţă a apei…

Desigur, între cele două războaie mondiale şi mai ales după 1945, au fost întreprinse nenumărate expediţii ştiinţifice, s-au construit mari laboratoare şi nave special concepute pentru explorarea Continentului Albastru, dar, aşa cum spunea în 1980 comandantul Jacques Yves Cousteau, unul dintre oamenii care şi-au dedicat viaţa acestui efort titanic, „nu suntem decât la începutul unui

drum lung şi anevoios, de care depinde în mare măsură viitorul umanităţii". Într-adevăr, Oceanul Planetar a fost dintotdeauna leagănul vieţii pe Terra şi va rămâne mereu un factor determinant în ecosistemul globului nostru.

În ultimele decenii, programele de cercetare şi expediţiile franceze, britanice, americane, japoneze, sovietice, italiene, norvegiene şi daneze au reuşit să adune o cantitate impresionantă de date geologice, geografice, meteorologice, biologice, paleontologice şi arheologice legate de mările şi oceanele lumii. S-a putut constata astfel că În adâncuri, trăiesc făpturi uluitoare (ca anghila uriaşă, rechinul-balenă, şarpele de mare, calmarul gigant sau rechinul-vultur) pe care, cu un secol în urmă, oamenii de ştiinţă le-ar fi considerat produsul unei imaginaţii prea bogate. S-a dovedit că nici astăzi nu ştim decât prea puţin despre specii cunoscute de milenii, ca balenele, delfinii, caracatiţele sau rechinii. S-au descoperit specii despre care se credea că au dispărut de sute de milioane de ani (cum ar fi coelacanţii), s-au găsit urmele unor mase continentale scufundate, ce adăpostiseră odată civilizaţii puternice şi înfloritoare.

S-au prospectat imense rezerve de petrol şi minereuri metalifere pe fundul apei, s-au identificat şi studiat nenumăraţi curenţi marini, zeci de mii de specii noi de vieţuitoare (de la minusculele microorganisme ce compun planctonul la balena cu plisc din Marea Tasmaniei), s-au făcut observaţii asupra strânselor legături dintre făpturile oceanelor, asupra rolului lor în ecosistemul Terrei etc. Dar, tot în aceste decenii, în special după 1950, a sporit îngrijorător gradul de poluare a Oceanului Planetar (şi nu numai lângă ţărmuri, ci chiar în larg), şi, mai ales, au continuat şi s-au dezvoltat pescuitul intensiv, vânătoarea în masă de reptile, păsări şi mamifere marine. Acest masacru a atins astăzi un nivel industrial atât de ridicat, încât se estimează că aproximativ 150 de specii de

animale oceanice mari vor dispărea cu totul în următorul deceniu Este timpul să fie cunoscute măcar unele. Se aceste făpturi aflate în pragul extincţu-i e Pumnul să se amintească în sfârşit de faptul ca, în Continentul Albastru omul este ultima specie inteligentă apărută (după cefalopode Tœtacee), că fiinţe a căror existenţa n-a vrut s-o admită („Marele Şarpe de Mare”, f/nu la fel de fireşti ca o scrumbie şi ca ele nu au fost şi nu sunt agresori, ci victime ale lui *Homo sapiens*…

VIDUL CU GHEARE

„Ce este o caracatiţă? *E o ventuză*.

Dacă o întâlneşti nu fi curios, *fugi cât mai repede*

Victor Hugo, *„Truditorii mării*”.

pundul mării era parcă incendiat de o vastă lu’ –, A care sângerie care luneca sub chilă şi lumina, ac jos, pânzele şi parâmele.

El a ca şi cum ne-am fi aflat pe un vas de pe scena teatrului Drury-Lane, luminat de o rampă invizibilă cu mişcătoare flăcări de Bengal.

— Fosforescenţă? am sugerat eu.

— Priviţi, a şoptit Jellewyn.

Apa devenise transparentă ca o sferă de sticlă.

Am văzut, la o adâncime uriaşă; mari forme întunecate, cu contururi. Ireale; erau castele cu turnuri imense, domuri gigantice, străzi înfricoşător de drepte, mărginite de clădiri ticsite de mulţimi frenetice.

Ni se părea că zburăm la o înălţime fantastică, deasupra unui oraş plin de o viaţă agitată.

S-ar spune că acolo e mişcare, am murmurat eu.

— Daa încuviinţat Jellewyn, abia auzit.

Căci totul colcăia de o mulţime amorfă, de făpturi cu contururi nedefinite, care se grăbeau spre un ştiu ce treburi febrile şi infernale.

— Înapoi! – a urlat deodată Jellewyn trăgându-mă brutal de centură.

Din adâncul genunii, una din făpturile acelea ţâşnesc cu o iuţeală de necrezut. În mai puţin de o Secundă, umbra ei imensă ne-a ascuns oraşul submarin; era ca un val de cerneală răspândindu-se instantaneu în jurul nostru.

Chila a fost izbita cu violenţă; în lumina purpurie am văzut trei tentacule enorme, cât trei catarge suprapuse, bă tind hidos văzduhul şi un formidabil chip de umbră, străpuns de doi ochi de umbră lichidă ridicându-se la înălţimea balustradei de la babord şi aruncându-ne o privire înfricoşătoare*”.

Fragmentul de mai sus face parte din „*La psautier du Mainz*” – *Psaltirea din Mainz*”, nuvela fantastică a scriitorului Jean Ray, una dintre cele mai frumoase şi mai cutremurătoare povestiri despre tainele mării, publicată în 1929 în „*La revue belge*”. Cu excepţia americanilor H.P. Lovecraft şi E.A. Poe, prea puţini scriitorau reuşit să construiască o atmosferă atât de derutantă şi totuşi atât de credibilă prin logica ei riguroasă ca belgianul Jean Ray. Subiectul său era inedit în literatura universală: o civilizaţie a calmarilor, fiinţe inteligente dominante pe o altă planetă, dintr-un alt univers, trăind în oraşe submarine gigantice şi posedând cunoştinţe ştiinţifice care le permiteau realizări inaccesibile omului, de la trecerea într-un univers paralel sau într-o altă dimensiune, până la disimularea propriului corp în trupul unei alte fiinţe, total diferite ca formă. Lumea calmarilor uriaşi imaginată de Ray este cu atât mai şocantă, cu cât scriitorii care abordaseră problema acestor monştri (Jules Verne în „20.000 *lieues sous les mers*” – „2*0.000 de leghe sub mări* şi Victor Hugo în „Les *travailleurs de la mer*” – „Truditorii *mării*”) îi prezentaseră ca pe nişte fiinţe înspăimântătoare, este adevărat, dar nu înzestrate cu acea capacitate de gândire şi abstractizare proprie unei specii inteligente. Calmarii lui Verne – care, de altfel, confunda calmarul cu caracatiţa – sunt giganţi care pot pune în pericol chiar şi

un submarin de talia lui Nautilus, dar nu ameninţa civilizaţia umană decât cu forţa brută, oarbă, cel mult – dublată de viclenia instinctivă a oricărui prădător. Descrierea pe care Victor Hugo i-a făcut-o caracatiţei în romanul său „Les *travailleurs de la mer a* rămas celebră. „În definitiv – ce este o caracatiţă? It o ventuză. Dacă o întâlneşti, nu fi curios, fugi cât mai repede. Ts u exista strânse are care să se poată compara cu aceea a cefalopodelor. Căci eşti atacat de o maşină pneumatică. Ai de-a face cu vidul prevăzut cu picioare. Nu ţi se-nfig în trup nici gheare, nici colţi; e un fel de crestare indescriptibilă a pielii. Gheara tigrului nu-i nimic pe lângă ventuză. Gheara înseamnă animalul care pătrunde în tine; ventuza eşti tu însuţi care te scurgi în monstru. Muşchiiţi. Se umflă, tendoanele ţi sg răsucesc, pielea-ţi plesneşte sub apăsarea spurcată, sângele ţâşneşte şi se amestecă înfricoşător de repede cu limfa moluştei. Animalul te acoperă cu o mie de guri hidoase; monstrul se încorporează omului; om şi monstru devin un amalgam. Tigrul nu poate decât să te sfâşie; caracatiţa, oroare! te aspiră. Te trage spre ea şi în ea, şi aici, legat şi neputincios, te simţi, încet-încet, golit în sacul acela înfricoşător care e un monstru. Mai groaznic decât faptul de a fi înghiţit de viu este incredibila realitate că eşti supt de viu…”. Cefalopodele lui Ray însă, pe lângă dimensiunile ieşite din comun, sunt egale, dacă nu chiar superioare prin inteligenţă celor mai cultivaţi oameni şi de aceea nuvela „*La psautier du Mainz*” a fost considerată doar o reuşită literară, avertismentul ei fiind admis în sens metaforic şi nu real, ştiinţific.

Care este realitatea?

Hugo a contribuit cu forţa geniului său la răspândirea unei faime deja acreditate în Europa de legendele marinarilor englezi şi. Scandinavi, de povestirile pescarilor bretoni. Cercetările din ultimul secol au dus la o

parţială infirmare a legendei şi, în acelaşi timp, la neaşteptate confirmări.

În primul rând, trebuie făcută o deosebire netă între caracatiţă (ordinul *Octopoda*) animal cu *8* braţe, atingând rar lungimea de 3 – 4 m şi calmar (ordinul *Decapoda*) animal cu *10* braţe, atingând lungimi de până la 30 m (atestate cu dovezi zoologice), posibil şi mai mult. Caracatiţa are un corp aproximativ rotund, calmarul îl are fusiform şi prevăzut la coadă cu două „înotătoare" rotunjite; cele două braţe în plus ale speciilor subordinului *Decapoda*, mai lungi decât celelalte, sunt. Prevăzute la capăt cu câte o paletă romboidală presărată cu ventuze şi pot fi retrase în nişte tocuri speciale. Oceanologi celebri, francezi, britanici, americani, canadieni, japonezi afirmă că atât caracatiţa, cât şi calmarul sunt animale inteligente. Mai mult, ele au cel mai înalt coeficient de inteligenţă dintre toate făpturile marine testate până în prezent, cu excepţia delfinilor din genurile *Tursiops* şi *Orca*.

Din punct de vedere biologic, faptul nu este aşa de şocant precum pare la prima vedere. Este adevărat că cefalopodele sunt moluşte, dar au un creier dezvoltat, ce se prezintă sub forma unui inel cu cinci lobi, compus din celule nervoase şi plasat în jurul esofagului, în spatele gurii (pentru comparaţie, creierul vertebratelor are forma unei mase de opt lobi şi este situat mult deasupra gurii). Acesta a luat naştere prin contopirea ganglionilor cefalici, viscerali şi ai piciorului, este protejat de o capsulă cartilaginoasă (având acelaşi rol cu craniul mamiferelor) şi exercită. Un control absolut asupra funcţiilor organismului.

După cercetarea atentă a uimitoarelor calităţi de camuflaj ale caracatiţelor, s-a descoperit şi faptul că ele au un avansat mod de comunicare. Multă vreme, capacitatea caracatiţei de a-şi schimba culoarea după cea a mediului înconjurător a uimit, fiind una dintre cele mai remarcabile

manifestări de homocromie cunoscute în natură. Abia în anii ’80 misterul a fost dezlegat: fiecare cefalopod posedă la naştere 70 de celule colorate, răspândite la suprafaţa „pielii”; ele nu cresc în dimensiuni dar se multiplică, ajungând la maturitatea animalului la mai mult de 100 celule/mm^2 de piele şi la câteva milioane în tot corpul, toate controlate de sistemul nervos. Aceste celule numite cromatofore sunt de două tipuri: cele mai închise la culoare produc, spectrul nuanţelor1 de cafeniu şi roşu, iar cele mai deschise, tente de portocaliu şi galben. Cromatoforele sunt controlate de un sistem de fibrile musculare ce le pot extinde de 10 – 15 ori faţă de diametrul lor original. De fapt, ele nu conţin pigmenţi de culoare, ci un fel de plăcuţe reflexive de biocristal ce acţionează ca nişte prisme, schimbându-şi culoarea în funcţie de orientare, astfel încât o caracatiţă poate căpăta până şi culorile albastru sau verde atunci când este necesar. Fenomene luminoase asemănătoare celor provocate de aceste prisme se întâlnesc în natură doar la pietrele preţioase sau la penele păsărilor exotice. Cercetătorii americani şi francezi consideră ca schimbarea culorii chipului nu reprezintă doar o formă de homocromie, ci şi una de comunicare, şi încă foarte avansată, putându-se transmite în acest mod nu sunete sau cuvinte disparate, ci imagini ce conţin uneori echivalentul a până la o mie de cuvinte, ceea ce înseamnă că un cefalopod comunică un mesaj de mii de ori mai repede decât un om sau un delfin.

Calmarii giganţi au, după cum se pare, mijloace şi mai complexe de comunicare decât caracatiţele obişnuite, căci celulele specializate de pe pielea lor au un fel de strălucire multicoloră permanentă, unele fiind dotate cu iris şi cristalin asemănătoare cu cele de la ochi, iar altele dovedindu-se capabile să emită mesaje luminoase atât de perfecţionate şi diverse, încât nu pot constitui decât o formă de interacţiune socială, rămasă. Deocamdată de

neînţeles pentru noi.

Caracatiţa şi calmarul au auzul, văzul, mirosul, gustul şi în special simţul tactil şi al echilibrului net superioare majorităţii fiinţelor acvatice. Sistemul organelor interne posedă atributele animalelor superioare (inimă, glotă, esofag şi stomac). Marea surpriză a cercetătorilor a constituit-o însă faptul că majoritatea speciilor de octopode sunt capabile să folosească obiecte în mod raţional, au simţul utilităţii şi al frumosului, ba chiar posedă unele rudimente de organizare socială. Aceste afirmaţii uluitoare au fost demonstrate de comandantul J.Y. Cousteau prin rezultatele unor studii care s-au întins pe o perioadă de trei decenii şi au constituit subiectul unor extraordinare comunicări la conferinţele internaţionale de oceanografie. După cum scria cercetătorul francez în cunoscuta sa carte „*Le Monde du Silence*” (… *Lumea tăcerii*”), primul contact cu un „oraş al caracatiţelor” a avut loc în 1950. Când pe fundul plat. Noroios, din apropierea localităţii Porquerolles (Franţa), de pe coasta Mediteranei a fost descoperită o „aşezare” compusă din peste 800 de „locuinţe” construite de caracatiţe. Cousteau scria: „Eram împreună cu Dumas şi Tailliez, ca de obicei. Ne-am uitat unul la altul stupefiaţi. Întrebându-ne dacă nu înnebunisem subit. Ştiam cu toţii – şi experienţa ne-a confirmat-o – că orice caracatiţă trăieşte în scobiturile stâncilor. Îi plac şi locuinţele prefabricate: burlanele metalice, ulcioarele, epavele navelor… De data aceasta însă ne aflam în faţa unor case ciudate, construite în mod indiscutabil chiar de locatarii lor. Una dintre cele mai somptuoase vile avea drept acoperiş o dală de Piatră, care putea să cântărească vreo 10 kg. O latură a dalei fusese ridicată cu 20 cm şi menţinută în această poziţie de două ziduri: o piatră cilindrică şi o cărămidă roşie, adusă de cine ştie unde. În interior, caracatiţa scobise nisipul până la o adâncime de 10-15 cm. În faţa intrării era un parapet

alcătuit din mărunţişuri pitoreşti: pietre rotunde, cioburi de sticlă şi olărie, cochilii de stridii, carapace de crabi, arici de mare goliţi şi chiar o anemonă de mare înflorită, întruchipând o grădină. Un tentacul lung. Camuflat artistic, ieşea dintr-un colţ al locuinţei şi înconjura complet meterezul. Ochiul de bufniţă al caracatiţei ne pândea din umbră. În timp ce ne apropiam, tentaculul se strângea treptat, adunând cu el toată construcţia, aşa cum se închide o uşă, iar în cele din urmă a dispărut cu desăvârşire. Am fotografiat în culori casa acestei caracatiţe…”

Deci, monstrul descris de Hugo este un animal destul de precaut, nu atacă oricând şi pare înzestrat cu uimitoare facultăţi de adaptare la situaţii neaşteptate, dar, mai ales – fapt nemaiîntâlnit la alte specii acvatice – este capabil să folosească diverse materiale, ba chiar unelte rudimentare, ceea ce presupune raţiune sau reflexe condiţionate despre care ştim încă prea puţin. Cousteau consideră însă că: „dacă o caracatiţă poate să adune materialul necesar pentru construirea unei case, să ridice o piatră foarte grea şi s-o menţină în această poziţie până în momentul în care izbuteşte să consolideze ansamblul cu ajutorul unui bolovan şi al unei cărămizi, atunci ea merită să fie inclusă în rândul făpturilor inteligente”.

În cursul anilor, echipa lui Cousteau a întâlnit numeroase astfel de „oraşe scufundate” în Mediterana, Marea Nordului sau Oceanul Atlantic, precum şi în Oceanul Pacific. Unele „aşezări” se întindeau pe o suprafaţă de 1 – 2 km² şi cuprindeau peste 10.000 de locuitori care în general, aparţineau aceleiaşi specii. Frédéric Dumas a remarcat că modul de aşezare a locuinţelor în „complexele citadine” pare să demonstreze un fel de „ierarhizare socială”: casele cele mai impunătoare – având de multe ori „grădini” de anemone şi porţi mobile în meterezul înconjurător – aparţineau

indivizilor mari şi erau plasate în centrul „oraşului”. La periferie se stabileau noii veniţi, iar exemplarele mai mici ocupau locuinţele modeste, construite mai neglijent. Scafandrii francezi, britanici şi olandezi au filmat case prevăzute cu „ferestre” în zidurile laterale şi chiar „vile” cu două camere, dar cel mai uimitor detaliu remarcat l-au constituit „străzile” lungi şi drepte care străbat aceste „oraşe”. După cum s-a observat, caracatiţele simt nevoia unei deplasări lesnicioase, lăsând în acest scop spaţii libere pentru „căile de acces” – nu astfel se procedează şi într-un oraş civilizat? Numai că oamenii au nevoie de un serviciu de urbanizare şi de nişte arhitecţi pentru a coordona amplasarea caselor.

„Oraşele caracatiţelor” rămân cele mai stranii prezenţe din Continentul Albastru (până azi nu au fost găsite „oraşe” ale calmarilor). La o conferinţă internaţională de oceanologie ţinută la Monaco, Cousteau declara că niciodată nu a încercat un sentiment mai ciudat decât atunci când s-a aflat în preajma unui astfel de „oraş” cuprins de animaţia vieţii cotidiene a oricărei aşezări umane…

În mai 1981, revista enciclopedică americană „*OMNI*” publica un articol cu titlul „*Aliens in our seas*” („*Străini în mările noastre1*), despre o serie de experimente impresionante făcute pe caracatiţe, consemnând rezultate mai mult decât semnificative. Oceanologii californieni au supus o caracatiţă matură la câteva teste (reflexul Pavlov, recunoaşterea experimentatorului, identificarea gamei de culori, gradul de ataşament ori de intoleranţă faţă de un animal sau de un om) ale căror rezultate au confirmat că inteligenţa speciei *Octopus vulgaris* este superioară tuturor animalelor marine, cu excepţia mamiferelor. Cel mai interesant rezultat a fost obţinut însă în urma „testului oglinzii”. După cum se ştie, orice animal marin (cu

excepţia delfinilor) îşi atacă imaginea din oglindă, considerând-o un rival din aceeaşi specie. Caracatiţa a reacţionat însă într-un mod foarte ciudat: apropiindu-se de oglindă, a privit cu atenţie şi, după câteva clipe, a întins un tentacul, încercând parcă să şteargă imaginea de pe suprafaţa argintie! Spre uimirea totală a cercetătorilor americani, animalul a făcut apoi câteva mişcări curioase, agitându-şi tentaculele ca şi cum dorea să verifice dacă alter ego-ul său îl imita perfect şi, după ce s-a convins de identitatea copiei, s-a retras în vizuină foarte tulburat, refuzând să iasă afară timp de câteva ore. Era prima făptură marină (după delfini) care îşi dădea seama că se află în faţa propriei sale imagini…

Inteligenţa caracatiţelor comune s-a dovedit egală, dacă nu superioară celei a maimuţelor antropoide, dar nimeni nu a putut testa vreodată un calmar gigant şi nici nu se ştie dacă oamenii ar *dori* să aibă certitudinea capacităţii de gândire pe care o poate avea un astfel de monstru, ipoteză deocamdată abia formulată de oceanologi. Caracatiţele au, memorie, curiozitate, sentimente, ba chiar şi noţiunea timpului! Astfel, la Acvariul din Los Angeles, un scafandru a învăţat o caracatiţă să iasă la fereastra „casei” sale (pe care şi-o construise singură) de fiecare dată când venea un grup de turişti. După două zile, caracatiţa se ivea singură la fiece 20 de minute (momentul apariţiei unor noi vizitatori), se lăsa privită timp de câteva minute şi apoi se întorcea în locuinţa ei. Faptul cel mai ciudat este însă acela că scafandrul nu a recompensat-o niciodată pe caracatiţă cu hrană, cum se obişnuieşte în astfel de experimente. Ce a determinat – un asemenea comportament al animalului? Ataşamentul faţă de dresor, reflexul de a-i urma întocmai indicaţiile sau pur şi simplu curiozitatea de a vedea noi chipuri umane?

Un alt element remarcabil: cefalopodele sunt

singurele nevertebrate acvatice care dorm sau cel puţin se odihnesc nemişcate câteva ore. S-ar putea însă ca „somnul” să nu fie necesar odihnei fizice, ci să folosească acestor făpturi cu o. Intensă activitate neurală pentru a selecta şi stoca (sau elimina) informaţiile acumulate peste zi. Se considera până de curând că nicio specie de cefalopode nu scoate sunete, dar oceanologii americani, britanici şi francezi au înregistrat ocazional zgomote stranii ieşite din „ciocul” unor calmari giganţi. În orice caz, caracatiţele aud şi pot deosebi motoarele unei nave cunoscute, fapt demonstrat de Cousteau, a cărui echipă de filmare subacvatică de pe *Calypso* era întotdeauna întâmpinată într-un anumit punct al coastei mediteraneene franceze de o caracatiţă ce se obişnuise să primească languste şi crabi de la scafandri.

Sunt însă caracatiţele comune, periculoase, agresive?

După ce, până în 1950, ideea aceasta n-a fost contestată de nimeni (ducând adesea chiar la exagerări), Cousteau şi echipa sa au dus o campanie susţinută de demolare a ei, ba chiar au ajuns să exagereze în sens invers. În „Le *Monde du Silence*” au apărut fotografii ale scafandrilor Guy Morandière şi Frédéric Dumas jucându-se cu caracatiţe de 0,50 – 1 m lungime, a fost ironizat Victor Hugo pentru „fabulaţiile” sale. Era entuziasmul cercetătorilor care descoperă ceva nou, uimitor – dar Cousteau avea să-şi tempereze avântul trei decenii mai târziu. Căci nu se putea trece cu vederea istoria de 5.000 de ani a cazurilor atestate documentar când *caracatiţe* de dimensiuni modeste şi nu *calmari* giganţi au atacat oameni. Pescuitorii greci de bureţi în Mediterana, pescuitoarele japoneze de perle în Pacific au fost şi continuă să fie şi astăzi (deşi mult mai rar) atacaţi de caiacatiţe atrase de culoarea alba a pielii omeneşti, vizibilă de la distanţă. De altfel, pentru mai toţi prădătorii de mare adâncime. Dar şi pentru cei obişnuiţi să pândească în

locuri umbrite (recifuri, grote etc.), culorile deschise şi strălucitoare reprezintă o tentaţie irezistibilă.

Un incident tipic este cel întâmplat exploratorului norvegian Thor Heyerdahl în august 1947, după ce pluta *Kon Tiki* eşuase pe reciful unei insuliţe de lângă insula polineziană Raroia: „Treceam prin apă spre insulă, când ceva, cu o mişcare fulgerătoare, mi-a apucat glezna. Era

O caracatiţă de mărime potrivită. Este cât se poate de neplăcut să-i simţi braţele reci încolăcite pe picior ori să priveşti în ochii mici şi răi aşezaţi pe sacul roşu-albăstrui cu cioc, care îi ţine loc de corp. Mi-am smuls piciorul cât am putut de tare, dar caracatiţa, care avea doar 1 m lungime, nu mi-a dat drumul. Probabil că o atrăgea bandajul alb pe care-l aveam la pulpă. Tot smucind, m-am tras către plajă, însă caracatiţa nu s-a desprins. Numai când am ajuns la marginea nisipului curat m-a lăsat în pace şi s-a retras încet, în apa puţin adâncă: ţinea braţele întinse şi ochii îndreptaţi spre mal, ca şi când ar fi fost gata de un nou atac, dacă mai aveam poftă. Am aruncat în ea cu câteva bucăţi de mărgean şi am gonit-o” („*The Kon-Tiki Expedition*” – „*Expediţia Kon-Tiki*”).

O altă întâmplare, mai recentă, a avut loc la sfârşitul anilor ’80. După relatările presei franceze, o turistă care înota în largul coastelor Insulei Corsica, lângă nişte stânci Scufundate a fost atacată de o caracatiţă măsurând 2 – 3 m lungime, care a încercat s-o tragă în grota unde îşi avea sălaşul. După o luptă epuizantă, tânăra femeie a reuşit să scape, nu fără câteva zeci de răni circulare, cu diametre de până la 1, 2 cm, lăsate de ventuzele tentaculelor care o înfăşuraseră ca o plasă. (De pe picioarele şi de pe şoldurile victimei fuseseră smulse bucăţi de piele şi carne, uneori groase de 0,2 cm, iar vindecarea rănilor infectate de apa de mare a durat câteva luni.)

Faptul că speciile de cefalopode au vederea atât de bună în ape neluminate îndeajuns şi chiar abisale nu

trebuie să mire. Ochii lor sunt la fel de complecşi că ai omului, au pleoape, iris, umoare vitroasă, cristalin şi retină. Moluştele sunt totuşi atât de diferite de mamifere încât zoologii nu îşi pot explică o asemenea similitudine, mai ales că mediile de evoluţie şi de viaţă, sunt total diferite: acvatic la moluşte, terestru la mamifere (dacă ne amintim că strămoşii tuturor actualelor specii de mamifere acvatice au trăit tot pe uscat). Ochii caracatiţelor. Sunt galbeni şi au pupile negre, orizontale şi înguste ca nişte linii trase cu tuş; retinele conţin mai puţine celule senzitive decât la om, în schimb, nervii optici se conectează în spatele ochiului, lăsând lumina să pătrundă liber în interior (spre deosebire de cei ai omului, care înconjoară retina şi corpul vitros, provocând apariţia pupilei optice – „pata oarbă” – pe retină). Când cefalopodele sunt liniştite, ochii lor rămân fixaţi asupra unui punct nevăzut, dar, la apariţia prăzii sau a unui duşman potenţial, ochii se ridică aidoma unui periscop, rotindu-se atenţi, cu o privire de fiinţă inteligentă, mai apropiată de cea a delfinului decât de fixitatea stupidă a ochilor de peşte. Dar, după cum afirmă toţi scufundătorii şi cercetătorii care au avut ocazia să vadă mai des cefalopode, privirea lor nu este prietenoasă, plină de simpatie ca a delfinului, ci rece, distantă, generând un inexplicabil sentiment de nelinişte datorat probabil acelei pupile orizontale şi înguste, care dă animalului un aer „extraterestru”.

Simţul tactil al caracatiţei este recunoscut ca ieşit din comun în lumea vie: animalul „vede”, „aude”, „gustă” şi „pipăie” cu pielea (în special cea a tentaculelor), putând identifica după o singură atingere forma, mirosul, textura şi chiar compoziţia chimică a unui obiect sau a unei fiinţe vii”.

Tarele organismului unui cefalopod sunt legate de mediul în care trăieşte, obligându-l să rămână pentru totdeauna un locuitor al oceanului. Una dintre problemele

principale este cea a sângelui său verde, al cărui element chimic de captare şi transport al oxigenului este cuprul, ceea ce îi limitează capacitatea de absorbţie la 4% în loc de 12 – 20% cât poate asigura fierul din sângele roşu întâlnit la mamifere, păsări şi peşti. Alte limite se datorează excesivei fragilităţi a sistemului nervos şi senzorilor, diametrului prea mare al fibrei nervoase care asigura transmiterea şi canalizarea rapidă a semnalelor, branhiilor ce înlocuiesc plămânii (deşi acestea se adaptează la schimbarea bruscă de mediu mai bine decât. Ale celor mai rezistenţi peşti) şi lipsei scheletului de susţinere a corpului, fapt ce nu prezintă inconveniente în apă, dar devine fatal pe uscat.

Omul a avut întotdeauna rezerve (generate de o permanentă spaimă) în faţa acestor animale, simţind instinctiv, din cele mai vechi timpuri, că, aşa cum scria R.L. Forward în revista „*OMNI*”: „Este greu de imaginat o fiinţă mai stranie decât acest străin în mările noastre, caracatiţa… Şi dacă rezervele se menţin în ceea ce priveşte caracatiţele mici din specia *Octopus* (în pofida asigurărilor unor oceanologi francezi şi americani care afirmă că, odată ajunsă să-şi înfrângă timiditatea şi să-l recunoască pe experimentator, caracatiţa se îmblânzeşte şi poate manifesta ataşament, se joacă sau chiar doreşte să fie dezmierdată ca orice pisică), ele devin cu atât mai lesne de înţeles în cazul calmarilor giganţi. Cunoscuţi mai mult sub numele norvegian de *Krakeni*, aceştia fac parte din clasa *Cephalopoda*, subclasa *Dibranchia*, ordinul *Decapoda*, familia *Ommatostrephidae*, genul *Architheutliis*.

Creierul lor este mai mare în raport cu corpul şi capsula cartilaginoasă care-l protejează are pereţii mai groşi (comparativ) decât cea întâlnită la caracatiţă. Ochii calmarilor uriaşi ajung până la 24 cm diametru, fiind cele mai mari organe de văz care au existat vreodată pe Terra. Ca particularităţi structurale, se pot aminti: forma stranie

(„cioc de papagal”) a maxilarelor extrem de puternice; cele trei inimi (una obişnuită şi două branhiale); fibrele nervoase foarte groase (1, 8 cm la *Dosiducus gigas*, deci având diametrul de – opt sute de ori mai mare decât la majoritatea animalelor), capabile să transmită impulsurile cu peste 90 km/h; glanda voluminoasă ce secretă substanţa colorată (numită „cerneală de sepie”) cu rol de camuflare; aparatul de deplasare pe principiul „motorului cu reacţie” etc.

Lungimea krakenilor atinge frecvent 10 – 15 în numai în ultimii o sută de ani au fost aruncaţi pe ţărmurile Norvegiei, Danemarcei, Angliei, Irlandei, Islandei, Insulei Terra Nova, Japoniei şi Noii Zeelande peste 80 de calmari lungi de 10 – 19 în Recordurile sunt deţinute de: exemplarul existent la Muzeul Oceanografic din Monaco (18 m); exemplarul măsurat şi descris de savantul american Edison A. Verrill (între 18 şi 30 m în funcţie de rata deshidratării); exemplarul găsit în anul 1888 pe ţărmul Noii Zeelande (*Architeuthis longimana* – 19 hi, dintre care îl în tentaculele); exemplarul care a atacat petrolierul norvegian *Brunswig* în 1948 (20 m); cel care a scufundat goeleta *Perla* în 1874 (circa 30 m). Dar, calculând comparativ dimensiunile animalelor care au lăsat urme de ventuze pe pielea caşaloţilor sau ale căror bucăţi de tentacule au fost găsite în stomacul acestora, oamenii de ştiinţă au ajuns la concluzia că în ocean există în mod cert calmari de 30 – 40 m lungime şi chiar mai mult. Tentaculele (ce reprezintă în general două treimi din lungimea totală) au grosimi de 26 – 30 cm la un animal de 18 – 20 m iar ventuzele lor pot atinge 10 – 11 cm diametru.

Scriitorul englez Frank Bullin (care a navigat câţiva ani pe o balenieră) a măsurat o bucată de tentacul vomată de un caşalot muribund, lăsând o descriere impresionantă în cartea sa „*The Voyage of the* «*Cachalot*» „(„*Călătoria* «*Caşalotului*»”): „Tentaculul avea grosimea corpului unui

om şi prezenta două rânduri de ventuze de mărimea unor farfurioare de ceai, garnisite pe margini cu zimţi de forma şi dimensiunile unor gheare de tigru”. Un caşalot bătrân, lung de 22 m şi cântărind 100 t, pescuit în Oceanul Pacific cu câteva decenii în urmă, avea pe cap două amprente de ventuze eu diametrul de 14 cm. Recent, un caşalot prins de oceanologii americani şi adus într-un acvariu marin a vomat două tentacule de 12, 6 m şi, respectiv, de 12, 9 în Experţii au calculat că aparţinuseră unui calmar de peste 20 m lungime şi cirça 42 tone greutate. Însă cea mai senzaţională descoperire de acest gen a avut loc la scurtă vreme după sfârşitul celui de-al doilea război mondial, când pe trupul unui caşalot mare au fost găsite câteva urme de ventuze cu diametrul de 43 – 45 cm! Specia de calmar cu asemenea ventuze trebuie să măsoare… 60 m lungime, adică tot atât cât un torpilor! Pe bună dreptate, cercetătorul american William Cromie, autorul cărţii „*Living World of the Sea*” („*Lumea vie a mării*”) consideră calmarul gigant „cel mai mare, mai rapid şi mai înspăimântător nevertebrat de pe Terra” şi constată că „uriaşii genului *Architheutliis* îi fac pe cei mai înfricoşători dinoşauri ai preistoriei să apară ca nişte pisici vagabonde subnutrite”.

Greutatea calmarilor giganţi este greu de estimat deoarece au putut fi rar cântăriţi în întregime, iar exemplarele eşuate pe ţărm pierd mult din greutatea iniţială prin evaporarea apei din ţesuturi, ruperea tentaculelor etc. Părerile oceanologilor şi biologilor sunt împărţite, considerându-se că un *Architheuthis* de 13 m lungime poate să aibă 6 t (Akimuşkin) sau 29 t (Verrill şi MacGintie). Deci, un kraken de 30 în ar avea între 10 şi 50 t, ceea ce reprezintă o greutate remarcabilă pentru o fiinţă fără schelet. Prin comparaţie, o balenă albastră (*Balenopfera musculus*) lungă de 30 în cântăreşte cam 100 t, dintre care 25 t scheletul, 47 t carnea, 20 t grăsimea şi 8

t sângele. Un calmar de 60 în ar avea o greutate maximă de 100 t – de necrezut în condiţiile în care acest animal este un prădător activ, nevoit să vâneze zilnic.

Viteza calmarilor giganţi este foarte mare (36 – 40 km/h) faţă de cea a balenelor (16 – 24 km/h) sau a caşaloţilor (15 – 20 km/h), fiind depăşită însă de cea a balenelor ucigaşe (până la 80 km/h). Se pare că aceşti monştri nu au alţi duşmani naturali în afara caşaloţilor din specia *Physeter catodon* şi a balenelor ucigaşe (*Orcinus orca*).

Cele mai vechi menţiuni documentare cunoscute despre calmarii uriaşi se pot întâlni la scriitorii antici. Astfel, Herodot pomeneşte de Scilla, faimoasa „hidră" ucisă de Heracles (Hercule), iar descrierea sa pare să prezinte un kraken de mari dimensiuni. Calus Plinius cel Bătrân (23 – 79 e.n.) povesteşte în „*Historic*, *naturalis*" (*Istoria naturală*" – 37 volume, sinteza cunoştinţelor epocii în Mineralogie, botanică şi zoologie) – o întâmplare petrecută la Carteea (actualul Rocadillo din provincia spaniolă Andaluzia, situată pe coasta mediteraneeană) pe vremea consulului Lucullus, căruia i-au fost aduse capul şi tentaculele de 10 m lungime ale unui „polipus" (o altă denumire a calmarului). Acesta a devastat noapte de noapte, timp de câteva luni, crescătoriile de peşte şi bazinele de saramură ale localităţii până când a fost prins de pescari cuajutorul unei haite de dulăi dresaţi. Aristotel scrie în „*Istoria animalelor*" că în Marea Mediterană trăiesc animale mari, de culoare roşie, numite „theuthis", având corpul ca un fus, aripioare rotunjite la coadă şi numeroase braţe prevăzute cu „excrescenţe sugătoare" (probabil ventuzele).

Dacă grecii şi romanii fuseseră înspăimântaţi de caracatiţele comune şi de calmarii din Mediterana (ce nu depăşeau 1Ü-12 m lungime), devine uşor de înţeles teroarea exercită de krakenii Mării Nordului (printre care

exemplarele de 15 – 19 în erau foarte frecvente) asupra vikingilor, convinşi că personajul numit de ei „Bătrânul din Mare” este o căpetenie războinică ce a revenit după moarte pentru a se răzbuna pe duşmanii săi, dar, nemaigăsindu-i, a. Început să scufunde orice corabie în

tâlnită în cale. Aspectul vag humanoid pe care îl avea calmarul ridicându-se în aer când ataca vasele, ochii săi uriaşi şi cele zece „braţe” serpentiforme din a căror strânsoare nu scăpa nimeni au produs o impresie teribilă (şi durabilă în timp) asupra corăbierilor nordului, transmisă şi altor popoare sub forma legendei despre „balaurii cu zece capete” (situate în vârful unor gâturi lungi ca De şarpe). Astfel se poate explica motivul ce revine constant în majoritatea basmelor, acel amănunt care i-a nedumerit întotdeauna pe zoologi: indiferent câte „capete” i-ar fi fost retezate balaurului, dacă nu erau tăiate toate odată, celelalte „creşteau la loc” sau, în orice caz, pierderea lor nu părea să-l incomodeze pe monstru. Admiţând faptul că multe dintre elementele mitice au ca punct de plecare un fenomen natural, sau o fiinţă reală, se ridică problema provenienţei acestui detaliu, prea des menţionat pentru a fi o pură fantezie: specii de animale cu două sau mai multe capete nu există, exemplarele descoperite (şerpi, şopârle şi unele mamifere) reprezentând accidente genetice sau mutanţi care, dacă supravieţuiesc, se sting după o generaţie fără să dea naştere unor urmaşi asemeni lor. Totuşi nicio fiinţă cu două

capete nu a manifestat indiferenţă atunci când unul i-a fost retezat! Dar vikingii observaseră că, în cazul când nu reuşeau să taie toate „braţele” krakenului, acestuia îi rămânea destulă putere pentru a trage corăbiile la fund chiar şi cu două dintre ele. De asemeni, în Europa se ştia încă de la Aristotel că tentaculele cefalopodelor se regenerează parţial sau chiar în întregime, deci legenda „balaurilor* cu zece capete” ar primi astfel o explicaţie relativ completă.

În „*Historia animalium*” („*Istoria animalelor*”), elveţianul Conrad Gesner menţionează existenţa aşa-numiţilor „călugări de mare”, fiinţe cu multe braţe, ochi neobişnuit de mari şi trup fusiform, de culoare roşie. Tot în aceeaşi perioadă (a doua jumătate a secolului al XVI-lea), faimoşii naturalişti francezi Bellon şi Rondelet descriau şi ei calmarii giganţi, iar în 1565, cronicarul scandinav Olatis Magnus povesteşte în *Historia de gentibus septentrionalibus*” („*Istoria popoarelor nordice*”) *despre* „peştele lung de o milă”, semănând „mai degrabă a insulă decât a animal” şi având „un cap pătrat, uriaş, acoperit de negi monstruoşi şi alte excrescenţe”. Ochii ciudatei fiinţe erau „enormi”, iar puterea ei „nemăsurată”, încât reuşea „să înece foarte multe corăbii şi nenumăraţi marinari vânjoşi”. Spre sfârşitul secolului al XVI-lea, naturalistul Ulise Aldovrandi din Bologna (Italia), devenit celebru pentru pregătirea şi scrupulozitatea sa ştiinţifică, aminteşte im „*Historia naturalis*” („*Istoria naturală*”) despre o serie de naufragii provocate de „caracatiţe uriaşe”, precum şi faptul că acestea răpeau oamenii din bărcile de pescuit sau chiar de pe mal.

În toamna anului 1673 a fost găsit pe ţărmul sud-vestic al Irlandei un monstru cu „coada lungă şi groasă, trupul de mărimea unui cal, ochii cât nişte farfurii de plumb şi fălcile asemeni pliscului de vultur, dar mult mai mari şi mai puternice Cadavrul straniei creaturi (aruncat

pe uscat de o furtună) a fost expus la Dublin, unde s-a tipărit un „afiş publicitar 4 ce invita trecătorii să nu scape nemaipomenita şansă de a vedea (contra unei taxe nu tocmai modeste) „un peşte sau un animal minune din Marea Irlandei”.

Episcopul-academician Erik Pontoppidan consacra multe pagini din „*Historia naturalis Norvegiae*” („*Istoria naturală a Norvegiei*”, tipărită în anii 1752 – 1753) şi mai ales din „*Dicţionarul manual de istorie naturală*” (1778) legendelor despre kraken, krak, polip sau zee-troll („vrăjitorul din mare”); diverse denumiri sub care erau cunoscuţi calmarii uriaşi în nord. Iată câteva fragmente din ultima lucrare: „krak-ul este un rac neînchipuit de mare, ce trăieşte în Marea Nordului (…). Pescarii sunt avertizaţi de existenţa lui după adâncimea apei: dacă greutatea aruncată e (plumbul din vârful firului-sondă. – n.*a*.) se opreşte la treizeci de stânjeni (stânjenul este o unitate de măsură care a variat, după epocă şi regiune, de La 1, 96 în la 2, 23 m – n.*a*.) acolo unde marea trebuia să aibă o sută înseamnă că sub ei se află un krak. Când adâncimea devine-şi mai mică e semn că animalul se ridică şi corabia trebuie să se îndepărteze cât mai repede (…). Nimeni nu a văzut vreodată un krak întreg, ci doar partea de sus a corpului; se pare că spinarea lui ar măsura cam o milă engleză şi jumătate (aproximativ 2700 m dacă Pontoppidan se referă la mila marină – n.*a*.). Mai întâi apar la suprafaţă o mulţime de insuliţe acoperite cu un fel de pădurice din care ies coamele de mărimea unui catarg de corabie mijlocie (cam 20 – 40 m – n.*a*.). Aceste, insule nu sunt altceva decât inegalităţile de pe spinarea animalului şi, printre ele, se văd sărind peştii surprinşi acolo de ridicarea krak-ului. Când monstrul se scufundă din nou, produce un vârtej care trage totul – în adâncuri (…). După toate probabilităţile, acest colosal animal marin poate fi inclus printre polipi sau printre varietăţile de stele de

mare (…), iar coarnele lui sunt de fapt tentacule sau instrumente tactile cu ajutorul cărora se deplasează sau îşi procură hrana…’4.

Este de remarcat eroarea de logică pe care o face academicianul din Copenhaga nesesizând discrepanţa extraordinară dintre corpul animalului (2 700 m) şi lungimea braţelor sale (20 – 40 m). Pentru a se putea deplasa (mergând sau înotând) ori pentru a se hrăni, calmarul trebuia să aibă sute de astfel de „picioare”, putând fi inclus mai curând în familia miriapozilor decât a stelelor de mare! Tentaculele cefalopodelor servesc într-adevăr ca instrumente tactile, dar măsoară două treimi din lungimea totală a corpului… Pontoppidan continuă:. „În afară de tentacule, ciudata fiinţă a fost înzestrată cu un miros pătrunzător şi specific, pe care îl poate răspândi împrejur într-o anumită perioadă, atrăgând cu ajutorul lui peştii marini 4.

Naturalistul norvegian consideră că mărimea acestor animale a dat naştere probabil confuziilor şi enigmelor privind „insulele fantomă 4 care apăreau sau dispăreau de la o lună la alta. Astfel, insulele văzute lângă ţărmurile Irlandei, Islandei, Feroe, în Marea Nordului, Marea Baltică, Oceanul Atlantic sau Oceanul îngheţat nu erau altceva decât… spinările monştrilor ce picoteau la soare. Ca „argument”, Pontoppidan citează relatarea episcopului de Nidross, care s-a gândit să-şi ridice altarul de campanie şi să oficieze slujba pe o stâncă de pe malul mării, pentru a avea mai multă prestanţă în ochii proaspeţilor convertiţi. După ce misionarul s-a dat jos, „stânca” a pornit spre valuri unde s-a scufundat într-un Vârtej înfiorător: era de fapt un kraken, care se grăbea să se… răcorească după învăţămintele desprinse din cuvintele episcopului!

Pontoppidan dă însă şi informaţii rezonabile (şi verificabile) cum ar fi cea despre – krakenul ce a intrat în 1680 – într-un fiord îngust din parohia Alstahong

(Norvegia), unde a eşuat la scăderea apelor. Animalul a dezrădăcinat cu tentaculele câţiva brazi de pe ţărm, dar s-a încurcat atât de rău între stânci, încât nu a mai putut să iasă, murind în cursul aceleiaşi zile. Cadavrul său ocupa aproape întregul fiord şi s-a descompus foarte lent, împrejurimile rămânând multă vreme pustii, din pricina duhorii insuportabile. *M*

În 1772, naturaliştii danezi Olafsen şi Powelsen au publicat la Copenhaga o lucrare în care menţionau şi un fragment dintr-o cronică islandeză, unde se vorbea despre „monstrul cu şapte cozi de la Tingore”. Cronica descria probabil un pui de calmar ce îşi pierduse trei tentacule: „Astă toamnă (anul 1640 – *n.a.*), pe plaja de la Tingore, în ţinutul Hunewand, a fost aruncată o lighioană ciudată. Trupul monstrului marin era cam tot atât de lung şi lat ca al unui om voinic. Animalul avea şase cozi lungi de doi coţi (1, 20 m – *n.a.*) şi una mai mare decât celelalte, măsurând opt coţi şi un sfert (4, 95 m – n.a.). Pe cozi se aflau nişte copci asemănătoare unor ochi aurii (ventuzele – *n.a.*). Capul nu se distingea, se vedeau doar două capacele mari (ochii – *n.a.*) aşezate deasupra cozilor. În trupul moale al monstrului nu existau nici oase, nici cartilaje. Una dintre cozile sale a fost adusă în vechea parohie Tingore pentru a fi cercetată”.

Astfel de relatări erau atât de numeroase, iar naturaliştii şi marinarii păreau atât de convinşi de existenţa monstrului, încât însuşi Carl von Linné (autorul primei clasificări ştiinţifice a vieţuitoarelor şi cea mai prestigioasă personalitate în domeniul zoologiei în secolul al XVIII-lea) consacra faimosului kra-ken un capitol din, *Sistemul naturii*”, lucrare apărută în 1735 în Suedia şi cunoscută curând în toată Europa. Linné l-a inclus pe calmarul uriaş în clasa viermilor, ordinul moluştelor şi l-a numit *Sepia microcosmos* (deşi după cum se pare, avea unele rezerve privind existenţa lui, pentru că în fediţiile

următoare ale „*Sistemului naturii*” a renunţat la capitolul: menţionat).

În anii 1801 – 1802 apărea „*Histoire Naturelle de les Moliisques*” („*Istoria naturală a moluştelor*”), o vastă şi ilicitantă lucrare a naturalistului francez Dennis de Montfort, curator al Muzeului de Istorie Naturală din Paris. Montfort, om de ştiinţă eu imaginaţie debordantă şi talent literar incontestabil s-a preocupat foarte puţin de scrupulozitatea faptică, prezentând mai bucuros legehdele marinăreşti despre calmari (pe care el îi numeşte „pulpe colosale”) decât date ştiinţifice pozitive. Rezultatul a fost o foarte atractiva carte de aventuri pe mare, primită cu mult interes de cititori, dar considerată ca lipsită de Seriozitate de către zoologi (deşi Montfort era o personalitate în ştiinţa timpului său, recunoscut chiar şi de Cuvier sau Lamarck).

Totuşi, alături de exagerări evidente (cum ar fi povestea celor zece nave de război scufundate într-o singură noapte de un grup de calmari) sunt prezentate şi mărturii din care răzbate un fior de groază sinceră. Astfel, echipajul şi căpitanul unui vas din Dunkerque (Franţa) relatau că, într-o zi fără vânt, pe când nava se afla imobilizată în mijlocul Oceanului Atlantic, un kraken uriaş a ieşit din valuri, răpind doi oameni care curăţau copastia de alge şi scoici. Monstrul a încercat să se caţere pe punte după al treilea, dar în urma unei lupte înverşunate (în cursul căreia” i-au fost tăiate1 câteva tentacule şi i s-au înfipt în trup mai multe harpoane) a renunţat, dispărând în adâncuri împreună cu cei doi nefericiţi. Un alt calmar a fost gata să scufunde o corabie din Saint Malo (Franţa), în apropiere de ţărmul Africii Occidentale şi numai cu mare greutate a reuşit echipajul să reteze tentaculele care trăgeau navă de catarge, înclinând-o puternic într-o parte. Această mărturie este reprodusă şi de Frank Lane în cartea „*The empire of the Octopus*” („*Imperiul*

caracatiţei”); scriitorul şi naturalistul englez adaugă că marinarii au fost atât de înspăimântaţi incit, la întoarcerea în Saint Malo au plătit un fastuos „Te Deum”, precum şi zugrăvirea unei picturi murale, reprezentând lupta cu monstrul, în biserica sfântului protector al navei.

Câteva decenii după Montfort, olandezul Harting şi danezul Steen, strap au scris articole şi lucrări în care prezentau numeroase documente şi mărturii găsite în arhive sau chiar în vechi manuscrise medievale conţinând descrierea unor monştri uriaşi, cu multe braţe, văzuţi de marinari în ocean sau aruncaţi pe ţărm de furtună. Dar oamenii de ştiinţă au refuzat să dea crezare „fanteziilor” cronicarilor şi nu au acordat importanţa cuvenită nici articolului publicat de Steenstrup într-o revistă daneză, în 1854, ce relata descoperirea în subsolul Muzeului din Copenhaga a unui vas conţinând resturile unui „om de mare, prins la Erzund, în timpul domniei regelui Christian al III-lea” (1534 – 1559). Naturalistul danez stabilea faptul că legendarul „călugăr din mare” făcea parte dintre moluşte şi îl denumise *Architheuthis monachus*. Din cauza gradului foarte înaintat de descompunere a rămăşiţelor.

Steenstrup nu a reuşit să deducă şi alte caracteristici ale animalului ori să-i evalueze dimensiunile iniţiale.

30 noiembrie 1861 este data „recunoaşterii oficiale* a existenţei calmarului gigant. În acea zi, la ora 14, fregata franceză *Afecton* a atacat cu o parte din artileria de bord un animal uriaş ce plutea în apropiere de Insulele Canare (Oceanul Atlantic). Raportul locotenentului Bouillet (comandantul navei) descria monstrul ca având un trup fusiform, îngroşat la mijloc, zece tentacule groase şi lungi, situate pe cap (în apropierea ochilor neobişnuit de mari) şi un cioc încovoiat, ca de papagal. Lupta a început printr-o salvă de artilerie ratată din cauza tangajului, apoi *Afecton* s-a apropiat şi marinarii au înfipt câteva harpoane în calmar. Acesta s-a aruncat asupra fregatei, dar, primind

alte şase descărcături de mitralii şi vergele de oţel în flancuri, şi-a schimbat intenţia, vrând să se îndepărteze. Nava franceză l-a urmărit, încercând să-l captureze, însă animalul era atât de greu, încât nu a putut fi ridicat la bord. Toate corzile harpoanelor s-au rupt, vinciurile au fost smulse din postamente şi, după trei ore de încleştare epuizantă, prada fregatei s-a redus la o „minusculă1 bucată de coadă (cântărind vreo 20 kg) şi la acuarela executată de It. IVI. Rouyer (şi care se află astăzi la Academia Franceză de Ştiinţe), iar calmarul s-a scufundat în apele oceanului. Însă „actul de naştere" al krakenului fusese semnat, căci nimeni nu a mai putut afirma, după raportul comandantului Bouillet, că *Afecton* s-a luptat cu o „legendă".

Primul om de ştiinţă care a avut norocul să intre în posesia unui kraken întreg (şi relativ intact) măsurând 10 m şi prins într-un năvod, în noiembrie 1873, pe ţărmul insulei canadiene Terra Nova, a fost naturalistul R. Harwey, care l-a conservat, trimiţându-l Muzeului de Istorie Naturală din Londra. De altfel, între anii 1870 – 1880, o maladie necunoscută a bântuit printre calmarii giganţi, decimându-i; s-au semnalat aproape 300 cazuri în care cadavrele acestor monştri au fost întâlnite plutind pe mări şi oceane sau aruncate pe ţărmurile mai multor insule şi continente. Tot atunci, savantul A.E. Verrill a clasificat şi studiat în amănunţime speciile genului *Architheuthis*, răspândite în toate oceanele lumii cu excepţia Oceanului îngheţat de Nord. Ceea ce nu-i împiedica pe zoologii „sceptici" să privească plini de ironie orice noi dovezi despre calmari lungi de 15 – 20 în afirmând că era vorba probabil de „cazuri izolate de gigantism".

În anul 1874, ziarul britanic „*Times*" publica două declaraţii date sub prestare de jurământ şi care au făcut vâlvă la vremea respectivă. Prima aparţinea căpitanului vasului britanic *Stettown*:

„Am plecat din Colombo-Ceylon (…) şi la 10 mai traversam Marea Bengal. Am zărit o goeletă imobilizată din lipsă de vânt, la vreo două mile distanţă. Tocmai ne apropiam când, la suprafaţa mării a apărut între noi şi goeletă un animal uriaş, de culoare brună, semănând cu un morman de alge marine. Deodată, monstrul s-a năpustit lovind nava, care s-a înclinat puternic, redresându-se apoi din nou. Însă catargele ei s-au aplecat iarăşi într-o parte şi, privind prin binocluri, am văzut clar un trup gigantic ce se căţăra sau se încolăcea în jurul navei. De fapt, expresia cea mai potrivită ar fi că se contopea cu ea! Catargele s-au înclinat tot mai mult în direcţia noastră, până ce vasul s-a răsturnat, dispărând după câteva minute. Un strigăt de groază a scăpat tuturor celor din echipajul meu care asistaseră la această scenă (…). Ajunşi la locul naufragiului, nu am găsit decât cinci supravieţuitori. Animalul nu se vedea nicăieri. (Este de remarcat curajul căpitanului de pe *Stettown* care, deşi văzuse ce s-a întâmplat cu goeletă, nu a pregetat să vină în ajutorul naufragiaţilor, cu riscul de a înfrunta monstrul – *n*, *a*.)”.

A doua mărturie aparţinea lui James Floyd, căpitanul goeletei *Perla*, care se scufundase (ambele declaraţii au fost în întregime confirmate de echipajele celor două nave):

„Am fost comandantul goeletei *Perla*, navă de 150 t, cu şase oameni în echipaj (în afara căpitanului – n.a.j. Aveam o încărcătură bună pentru Rangoon (Birmania – *n.a.*) şi marea era liniştită. În cea de-a treia zi de la plecare, vântul a încetat cu desăvârşire şi ne-am oprit. La 10 mai, în jurul orei 17, am observat cum din valuri se ridică, încet, la o distanţă de o milă şi jumătate de noi, ceva care semăna cu spinarea unei balene uriaşe, dar era mai plată şi, chiar de la o asemenea depărtare, părea să fie mai lungă decât vasul nostru. Arăta ca spatele unui animal ce se încălzeşte la soare.

— Ce-i asta? i-am strigat secundului.

— Să mă trăsnească Dumnezeu dacă ştiu. Dacă n-ar avea mărimea, culoarea şi forma aceasta aş spune că este o balenă, a răspuns Tom Scott.

— Nu seamănă a balenă şi corpul creaturii este prea rotund ca să fie al unui şarpe de mare, a intervenit cineva din echipaj.

Mi-am adus arma din cabină, dar tocmai când mă pregăteam să trag, un marinar, Bill Darling, originar din Terra Nova, a suit în goană pe punte şi, aruncând o singură privire asupra monstrului, mi-a strigat:

— Fiţi prudent, domnule! Este un dragon şi ac va ataca dacă îl răniţi.

Am zâmbit şi am apăsat pe trăgaci; îl nimerisem, căci animalul cel ciudat a început să se agite, stârnind valuri mari.

— Toată lumea pe punte, a strigat, atunci Bill. Aduceţi topoare şi cuţite; tăiaţi orice parte a dragonului care trece peste bord. Fiţi cu ochii în patru şi să ne ajute Dumnezeu!

Nu întâlnisem niciodată un asemenea monstru şi nici nu auzisem nimic despre el, de aceea nu-mi puteam imagina cât de periculos poate fi. N-am dat niciun ordin; de altfel era inutil. Trei oameni din echipaj, printre care şi Bill, au adus topoarele şi o sabie de abordaj ruginită şi am aşteptat animalul ce se apropia repede. Acum se putea vedea clar trupul uriaş, mişcându-se în salturi la suprafaţa apei pe care o lovea cu coada-i rotunjită. Trupul singur măsura peste 100 de picioare lungime (aproximativ 30 j1T *n.a.*) (...), Cinci ne-a izbit, s-a auzit un zgomot surd şi vasuj s-a cutremurat, apoi a fost cuprins de nişte tentaculé groase cât trunchiurile de arbori şi a început să se încline. În câteva clipe, monstrul a pornit să se suie pe punte, pătrunzând între cele două catarge. L-am auzit p. E Bill ţipând: 1

— Tăiaţi, pentru Dumnezeu!

Toate loviturile noastre au fost zadarnice, căci animalul s-a agăţat eu braţele de vârfurile catargelor şi a înclinat vasul, căţărându-se pe punte. Dezechilibrată, nava s-a răsturnat pe neaşteptate şi ne-am trezit cu toţii în apă. În timpul căderii, am zărit pe cineva, Bill sau poate Fom Fielding, strivit între catarg şi tentaculele bestiei. Timp de câteva secunde goeleta a plutit cu chila în sus, dar s-a umplut repede cu apă, ducându-se la fund. Au fost salvaţi numai cinci dintre noi, căci viitoarea mai trăsese un om în adâncuri (în afară de cel prins în arborada catargului – *n.a.*) (…)”.

Calmarul care a scufundat *Perla* era probabil un exemplar deosebit de puternic (dacă estimarea corpului la 30 m este corectă, atunci animalul rămâne cel mai mare cefalopod văzut până atunci); el a putut destabiliza nava, mai ales datorită faptului că încărcătura nu fusese bine fixată, deplasându-se brusc în momentul când vasul s-a înclinat într-o parte.

La 30 noiembrie 1896, doi copii au descoperit pe plaja din dreptul oraşului St. Augustine (Florida – S.U.A.) un trup imens, pe jumătate acoperit cu nisip. Naturalistul dr. Webb Dewitt şi celebrul specialist în vieţuitoare marine A.E. Verrill (pe vremea aceea profesor la Universitatea Yale) au studiat cadavrul, ajungând la concluzia că era vorba de un cefalopod cu dimensiuni ieşite din comun: 6 tone greutate şi 45 m de la un vârf la altul al tentaculelor întinse perpendicular pe trup. (Rezultă că lungimea ar fi trebuit să fie de circa 33 în dar corpul era semideshidratat şi incomplet; Verrill a notat că partea fragmentată măsura 18 – 20 m) Comunicările lor şi articolele publicate de Verrill în ziarele locale şi în câteva reviste de zoologie au fost primite cu indiferenţă de lumea ştiinţifică, iar profesorii universitari invitaţi să contemple cu proprii ochi monstrul au răspuns că „aşa ceva nu poate exista, deci nu

au ce să vadă”, confirmând pe deplin reflecţia scriitorului Stefan Zweig: „Naturilor fruste le lipseşte simţul ridicolului”.

În 1957, biologul Forrest Wood, curatorul Muzeului „Marine-land” din Florida, a descoperit în arhivă un ziar din 1896 ce relata întâmplarea. După câţiva ani de cercetări intense, Wood a găsit nu numai toate articolele lui Verrill despre acest caz, dar şi un borcan în care fuseseră conservate câteva eşantioane din trupul cefalopodului, păstrate în colecţiile Institutului Smithsonian.

A urmat o adevărată aventură, nu rareori amuzantă descrisă pe larg de revista „OMNI” (ianuarie 1983): biologul marin Joseph Gennaro de la Universitatea din Florida a reuşit să convingă institutul să-i trimită o parte din conţinutul vasului, iar analizele sale microscopice şi de laborator au dovedit că mostrele aveau celulele grupate în straturi consecutive, deschise şi respectiv închise la culoare, caracteristice doar cefalopodelor. Publicând împreună cu Wood un articol despre această descoperire (*„Nei li*

tnral History 1971), Gennaro a primit imediat o scrisoare foarte „contondentă” din partea Institutului Smithsonian, care îl informa că în borcan se află grăsime putrezită de balenă (conform registrelor sale) şi cerea intempestiv să-i fie înapoiate eşantioanele. Biologul din Florida a ignorat cu stoicism trăsnetele olimpiene ale Institutului şi a trimis un fragment din mostrele incriminate biologului Roy Mackal de la Universitatea din Chicago, rugându-l să-l analizeze biochimic, fără a-i spune despre ce este vorba. Mackal a efectuat analiza (ce nu-i permitea să identifice animalul de la care fusese obţinut eşantionul), constatând existenţa în acel ţesut a unei concentraţii neobişnuite de colagen (substanţă cu rol de suport şi sporire a rezistenţei corpului), ceea ce, evident,

nu putea să apară decât în cazul unui cefalopod gigantic, al cărui trup este lipsit de schelet, Spre deosebire de acela al balenelor. Institutul Smithsonian a preferat să nu răspundă articolului ulterior, în care Gennaro se întreba cu nevinovăţie cum este posibilă prezenţa colagenului în „grăsimea de balenă” veche de câteva decenii…

Cefalopodul eşuatân 1896 trebuie să fi avut o forţă impresionantă, căci se cunosc destule exemple în care animale de talie mică sau medie din aceste specii au demonstrat o putere ieşită din comun. Astfel, zoologul japonez Katsuya Tago amintea despre scufundarea, în 1937, a unui vas de pescuit, peste care s-a prăbuşit un calmar lung de vreo 6 în ce sărise din apă şi, în cădere, a spart fundul navei cu greutatea sa considerabilă.

La 25 martie 1941, cargoul englez *Britannia* a fost scufundat de crucişătorul auxiliar german *Santa Cruz* în Oceanul Atlantic, la jumătatea drumului dintre Africa Occidentală şi Brazilia. Nava germană a plecat fără a-i lua n /cama Pe cei doisprezece marinari britanici ce scăpaseră agăţându-se de un ponton plutitor; în cele şase zile pe care le-au petrecut pe mare au pierit nouă oameni, ultimii trei fiind salvaţi de un vas spaniol. Supravieţuitorii au povestit cum, încă din prima noapte, au fost atacaţi de un calmar uriaş, care a răpit un marinar. Unul dintre cei trei, locotenentul Kox, fusese şi el cuprins de tentaculele monstrului, dar, dintr-un motiv de neînţeles, acesta renunţase să-l mai tragă la fund. Ventuzele sale îi smulseseră însă ofiţerului englez bucăţi groase de carne, cu un diametru de 3 – 4 cm şi rănile s-au vindecat abia după câţiva ani de tratament. După dimensiunea ventu zelor, naturaliştii britanici au calculat că lungimea calmarului nu depăşea 9 în aceasta fiind probabil şi cauza pentru care „se mulţumea” cu o singură pradă pe noapte.

După al doilea război mondial, mai mulţi calmari uriaşi au ajuns în mâinile oamenilor de ştiinţă, unii dintre

ei fiind vomaţi întregi de caşaloţii bătrâni vânaţi de baleniere. Astfel, un exemplar de 10, 35 în a intrat, în 1952, în posesia zoologilor britanici W. Riss şi D. Moll, iar un deceniu mai târziu, alt cefalopod, lung de 10, 50 în a foét scos din stomacul unui caşalot prins în apropierea Insulelor Azore, în prezenţa naturalistului englez Robert Clarke.

Până la sfârşitul secolului al XIX-lea, când progresul înregistrat în construcţia navală (mărirea tonajului la mii sau chiar zeci de mii de tone, apariţia motorului cu abur, apoi a celui Diesel, a propulsiei prin elice şi a vaselor construite integral din metal, sporirea vifezei şi manevrabilităţii vapoarelor) şi perfecţionarea armamentului de bord (apariţia torpilelor, plasarea artileriei în turele blindate, înlocuirea ghiulelelor cu obuze etc) au transformat vasele, fie ele civile, fie militare, în realizări tehnologice puţin susceptibile de a ceda furiei naturii (indiferent dacă este vorba de furtuni sau monştri marini), calmarii giganţi nu au avut duşmani redutabili în mări şi oceane, cu excepţia caşaloţilor şi a orcilor.

Caşalotul mare (*Physeter catodon*) sau (*Physeter macrocephàlus*) este cea mai puternică şi mai periculoasă specie de odontocete. Masculii bătrâni pot atinge 25 m lungime (media fiind de 18 – 20 m), 11 în diametru, 8 m lungime a capului. 5 m lăţime de la un vârf la altul al înotătoarei caudale şi 100 – 110 tone greutate. Botul uriaş are până la 56 dinţi conici (cu lungimea de 20 cm şi greutatea de 3 kg fiecare) aşezaţi numai pe falca inferioară, cărora le corespund un număr egal de alveole pe falca superioară, orificii adânci, în care dinţii intră ca în nişte teci. Capul imens, cu botul parcă retezat (în creştet se află unica nară, numită *event*), falca inferioară foarte îngustă, corpul mai puţin hidrodinamic decât al altor odontocete, coloraţia uniformă, închisă îl fac uşor de recunoscut. În pofida aspectului său greoi poate înota cu

16 – 20 km/h şi ajunge repede la adâncimea de 1.000 în unde rămâne câte 60 de minute când se scufundă în căutarea prăzii preferate, calmarii uriaşi. Trăieşte în aproape toate mările

3 – Stăpânii adâncurilor şi oceanele lumii (cu excepţia celor îngheţate)., dar poate îi rutilmt mai des în cele calde (evită zonele de coastă, innd obişnuit cu întinderile nemăsurate şi abisurile). Vânat în mod deosebit pentru că furnizează (în afară de carne şi grăsime) două substanţe folosite în industria parfumurilor şi, uneori, în cea farmaceutică (spermaceta şi ambra), caşalotul se dovedeşte extrem de periculos. Este singura specie de cetacee (în afară de „balena ucigaşă”) care se preschimba repede din vânat în vânător, năpustindu-se asupra vaselor şi lovindu-le cu capul în bordaj până când le scufundă. Chiar şi după apariţia navelor integral metalice, a. Tunurilor lans-harpoane şi a harpoanelor cu vârf explozibil, caşalotul a rămas un adversar redutabil, în special pentru balenierele de până la 3.000 de tone. Materiile amintite, ambra şi spermaceta, sunt produse chiar de oi ganismul animalului: ambra, *o* substanţă cenuşie, eliminată regulat sub formă de bulgări mari, provine din aglomerări de cefalopode digerate, strânse la capătul intestinului; spermaceta, *o* substanţă uleioasă, transparentă (în timpul vieţii caşalotului), respectiv albă şi consistenta ca o untură (la câteva ore după moartea animalului), este produsă într-un fel de sac cărnos numit „melon”. Acest ţesut elastic (învelit în fascicule de muşchi puternici) se dezvoltă într-una din fosele nazale şi este prezent (în forme şi mărimi diferite) la toate odontocetele. Rolul său nu a fost bine determinat încă; se crede că protejează creierul (fiind situat în vârful capului) de lovituri, muşcături sau contra variaţiilor de presiune, astfel explicându-se dezvoltarea lui deosebită la caşalot, animal obişnuit să coboare la mari adâncimi (melonul unui mascul poate furniza până la o

tonă de spermacetă!).

Mărturii de încredere atestă că între caşaloţi şi calmarii uriaşi, se duc adevărate bătălii în care agresorul este de obicei cel mai mare dintre adversari. Astfel, după cum menţionează biologul sovietic Igor Akimuşkin în cartea sa „*Pe urmele unor animale rare sau* nemaiîntâlnite în 1887. Cercetătorii de pe vasul oceanografic al prinţului Albert de Monaco (*Hirondelle*) au'văzut în zare „o viitoare ciudată", apoi „o fiinţă colosală, al cărei corp se ridica deasupra apei asemeni unui turn", stârnind o vânzoleală cumplită în mare şi speriind peştii. Erau, probabil, corpurile îngemănate ale unei cefalopode şi al unui calmar, însă când nava a ajuns în apropiere, lupta se terminase şi doar capul retezat al unui calmar se scufunda în valurile însângerate.

Zoologul E. Sivertsen relatează despre o încleştare sălbatică observată în Atlantic de echipajul unei baleniere norvegiene lângă care s-a ivit deodată un caşalot înlănţuit atât de puternic de un kraken, încât nu-şi mai putea deschide fălcile. După ce s-a zbătut zadarnic un timp, cetaceul s-a scufundat cu capul în jos, provocând un adevărat sorb printre valuri pentru ca, după câteva minute, să apară din nou la suprafaţă, sfâşiind resturile calmarului. Ulterior, o întâmplare identică a fost relatată de zoologul sovietic B.A. Zenkovici, ambarcat la bordul unei baleniere pentru a culege material în vederea elaborării cărţii sale, „*Balenele şi vânarea lor*". Urmărind comportamentul caşalotului şi al cefalopodului, specialistul sovietic a rămas convins că agresorul fusese calmarul gigant şi îşi argumenta ipoteza amintind că *Architheuthis* poate atinge uşor viteza de 3 (5 km/h (40 km/h după Cousteau), pe când *Physeter catodon* nu depăşeşte 18 km/h (20 km/h după Cousteau), deci krakenul ar putea scăpa cu fuga dacă nu ar dori să înfrunte cetaceul. De altfel, şi Akimuşkin observa că „se întâmplă destul de rar

ca în stomacurilecaşaioţilor ce poartă pe trup răni proaspete, căpătate în bătălii cu cefalopodele, să se descopere şi resturi de calmari, giganţi".

Frank Boullin relatează şi el (în „*Călătoria* «Caşalotului»"), despre o luptă la care a fost martor, într-o noapte când vasul său naviga în apropierea Sumatrei (Oceanul Pacific). Ambii protagonişti erau de o mărimeieşită din comun (ochii holbaţi ai calmarului aveau peşte 30 cm diametru, iar capul atingea dimensiunea unui butoi de 1 300 de litri!) şi cefalopodul părea avantajat, căci reuşise să-şi cuprindă vrăjmaşul în plasa tentaculelor; până la urmă însă, caşalotul i-a apucat coada între fălcile sale puternice şi. În mai puţin de o oră, calmarul a fost sfârtecat.

Faptul că martorii observă, în majoritatea cazurilor, cum cefalopodul îşi înlănţuie adversarul în tentacule şi acesta este nevoit să lupte cu îndârjire pentru a. Se elibera pare să sugereze că Într-adevăr, calmarul atacă primul. Însă mulţi zoologi n-au putut admite ideea ca un calmar, fie el <şi gigant, s-ar putea hrăni cu cetacee cântărind 100 de tone, până în decembrie 1947. Când revista norvegiană… *Natura*" a publicat mărturia căpitanului Gronningseter din Marina Comercială Norvegiană, a cărui navă *Brunswig* (un petrolier de 15.000 tdw şi 150 m lungime) a fost atacat între Insulele Samoa şi Arhipelagul Hawaii (Oceanul Pacific), de un kraken lung de peste 20 în Animalul a ajuns din urmă petrolierul, care avea o viteză de două ori mai mică decât a lui şi, după ce l-a însoţit câteva minute, s-a aruncat asupra provei, lovind cu ciocul în bordul de fier. În acelaşi timp a cuprins partea din faţă a vasului cu tentaculele sale groase de 20 – 30 cm, unele atât de lungi că ajungeau până în partea superioară a suprastructurii. Dar metalul fiind lucios şi umed, cefalopodul a alunecat încet până la pupa, unde elicele l-au tocat în câteva minute. Nava *Brunswig* a fost „asediată" ulterior şi de alţi

calmari uriaşi, care se năpusteau în plina zi asupra ei, încercând să „muşte” din provă, cam în locul uncie un caşaiot ar fi avut creierul.

Căpitanul Grônningseter considera că întreg comportamentul cefalopodelor nu poate duce la o altă concluzie docil; că acestea îi atacau vasul confundându-l cu un caşaiot de mari dimensiuni şi mărturia sa este numai una dintre sutele de acest gen. Ar fi greu de ştiut dacă un calmar de peste 30 m nu ar reprezenta un pericol chiar şi pentru caşaloţii adulţi, căci forţa şi rapacitatea unei astfel de făpturi trebuie, să fie cumplite. Până acum, omul n-a întâlnit calmarii decât atunci când ieşeau la suprafaţă, dar în ultimele decenii abisurile oceanice sunt tot mai des explorate de scafandri, batiscafe sau submarine şi poate că nu este departe ziua în care îi vom cunoaşte mai bine pe stăpânii Continentului Albastru.

S-ar putea însă ca în această aventură să avem un preţios aliat: orca. *Orcinus orca* („delfinul cu spadă” sau „balena ucigaşă”, cum mai este denumit) rămâne cel mai mare, mai inteligent, mai rapid şi mai agil delfin. În acelaşi timp, datorită forţei şi voracităţii sale ieşite din comun, reprezintă un pericol pentru aproape toate vieţuitoarele mării (cu excepţia caşaloţilor mari şi a balenelor albastre). Populează toate mările şi oceanele fără excepţie, se apropie adesea de ţărm, atacă foci, morse, delfini, balene, păsări de apă, cefalopode, peşti mari etc. Este singura specie de delfini care ucide mai mult decât poate mânca şi-ataca omul, iar dacă a fost rănit, ori s-au. Ucis puii sau perechea (de care este foarte ataşat), poate deveni înspăimântător, răzbunările unor orei care au-scufundat nave miei, au pustiit porturi de pescari şi au interzis accesul în larg de-a lungul a kilometri de plajă devenind legendare. De obicei, orca măsoară 6 – 9 m lungime, dar masculii ating adesea 10 m iar cei bătrâni pot ajunge până la 11; – 12 în cazuri excepţionale. Înotătoarea dorsală,

înaltă de până la 1, 8 în se ridică vertical deasupra apei când animalul despică valurile urmărindu-şi prada la suprafaţă, ceea ce i-a adus orcii supranumele de „delfin cu spadă”. Specia este uşor de identificat, atât prin forma corpului, un fus uşor aplatizat, cu înotătoarele pectorale plasate aproape de baza craniului, cât şi prin coloraţia deosebită: câteva pete albe (în special pe abdomen) pe un fond negru intens, strălucitor. Forma deosebit de hidrodinamică a „balenei ucigaşe” (care îi permite să atingă fantastica viteză de 80 km/h) este considerată perfectă pentru deplasarea în imersiune şi a fost preluată de proiectanţii submarinelor atomice americane din a doua generaţie) construite după 1960 (primele, cele din deceniul al cincilea fiind inspirate după silueta caşaloţilor, mai puţin hidrodinamică). Cei 40 de dinţi conici ai-orcii şi maxilarele extrem de puternice constituie o armă redutabilă. Dându-i posibilitatea să smulgă bucăţi de 20 50

kg din trupul unei balene, să reteze un stâlp de lemn cu diametrul de 15 cm ori să taie în două un delfin, un om sau o focă mare. (De altfel, orcile înghit pinguinii, delfinii sau focile mici întregi, în stomacul unui mascul, prins în largul coastelor engleze, găsindu-se un Delfin de 2, 32 m lungime, iar stomacul altui exemplar, vânat în Atlanticul de Sud, conţinând 28 de foci şi delfini care aveau fiecare între 0, 80 şi 1, 40 m)

Supranumită „balena ucigaşă” pentru că atacă aproape tot ce mişcă la suprafaţa sau în adâncul mărilor, orca este unica specie de cetacee de care omul se teme efectiv şi singura capabila să-n facă mai mult rău decât toţi răpitorii oceanelor la un loc. O orcă, înfuriată sau lănită, Se preschimbă, asemenea caşalotului, în atacator. Mai mult, ea nu se mulţumeşte să scufunde (dacă poate) doar nava agresoare: ca şi la caşaiot. Exemplarul respectiv devine spaima pescarilor, înotătorilor, scafandrilor, navelor, porturilor pe lângă care trece, atacând fără a fi provocat şi

urmărindu-şi victimele cu o tenacitate remarcabila. În plus, spre deosebire de caşaiot, orca manifestă în aceste răzbunări o viclenie ce nu poate fi numită altfel decât inteligenţă (naturalistul roman Pliniu cel Bătrân o caracteriza ca „diabolică” atunci când scria despre „orei, satirii mărilor”).

Se spune că oamenii şi orcile se duşmănesc în egală măsură. Este oare adevărat? La o analiză mai atentă se observă că, în majoritatea cazurilor, orcile au fost provocate într-un fel sau altul de către oameni. Orca nu este un rechin sau o barracudă ce se năpusteşte asupra omului aflat în apă pentru simplul motiv că se mişcă, văzând în el o pradă oarecare. Faimoasa „balenă ucigaşă” ocoleşte în mod normal omul, deşi atacă orice mamifere mari: foci, delfini şi chiar balene. De unde această rezervă?

În 1981, presa canadiană relua declaraţia televizată a unei tinere care, în timp ce se scălda în apropierea unui orăşel de pe coasta Golfului Sf. Laurenţiu (provincia Québec – Canada) a zărit un uriaş rechin albastru ce se interpusese între ea şi ţărm, tăindu-i calea de întoarcere. A început să strige după ajutor, dar împrejurimile erau pustii. Rechinul îşi micşora deja ocolurile care prevesteau atacul (rechinii, albaştri se rotesc în cercuri concentrice, tot mai apropiate, înainte de a se năpusti asupra victimei) când o orcă de aceeaşi lungime cu rechinul s-a ivit pe neaşteptate, izbindu-l cu putere în flanc. A urmat o luptă furioasă din care orca, mai iute şi mai agilă, a ieşit învingătoare, rechinul îndepărtându-se în grabă, sângerând din mai multe răni. Orca s-a apropiat de înotătoare, însoţind-o la mică distanţă până la plajă, apoi a emis câteva sunete ascuţite şi s-a reîntors în larg. O singură muşcătură ar fi retezat trupul fetei ca o uriaşă foarfecă; în loc de aceasta, „balena ucigaşă” a scăpat-o de un duşman infinit mai crud şi mai periculos.

Romanii denumeau aceste cetacee *Orca gladiator*

(„*Orca luptătoare*”), englezii le-au dat numele de *Kâllerwhale* („Balena ucigaşă”), francezii pe acela de *Baleinetigre* („Balena tigru”). Există nenumărate mărturii şi chiar gravuri din secolele XIV-XIX care prezintă orei atacând oameni, delfini, balene şi chiar nave. Voracitatea oreilor merge până acolo încât se năpustesc câte 2 – 3 asupra unei megaptere de 60 t ca să-i smulgă limba ori ies afară din apă şi se târăsc pe burtă, ajutându-se de pectorale (caz unic printre cetacee) ca să se poată apropia neauzite de focile ce dorm pe banchiza antarctică. (Un caz ieşit din comun a fost şi cel petrecut în Antarctica, în 1911, când fotograful expediţiei Scott s-a aventurat pe o fâşie de banchiză ce se continua deasupra mării şi mai multe orei au spart gheaţa sub el pentru a ajunge la câinii ce-i trăgeau sania. Trebuie remarcat însă faptul că, deşi omul era o pradă uşoară, nu s-au atins de el, mulţumindu-se cu echipajul de câini.)

După cum consemna revista „*Science et Vie*” (iunie 1971) există însă şi numeroase mărturii despre „colaborarea” dintre orei şi vânătorii de balene. Cele mai – cunoscute ar fi două întâmplări din secolul trecut. Una s-a petrecut în Golful Sf. Laurenţiu (Canada), unde o ceată de orei a „minat” pur şi simplu 3 balene comune spre o balenieră americană, lăsându-i pe vânători să le omoare, apoi au smuls limbile şi buzele uriaşelor trupuri inerte şi s-au făc-ut nevăzute. Cel de-al doilea incident a avut loc în golful Twofold (Australia). Acolo, o ceată mare de orei a înconjurat vreo 10 megaptere, împiedicându-le să fugă în larg ori să se scufunde. Când vânătorii şi-au înfipt harpoanele în balene, acestea au încercat din nou să iasă din golf, însă orcile le-au muşcat de înotătoare, întorcându-le înapoi; după uciderea tuturor megapterelor, orcile le-au mâncat limbile şi au părăsit golful fără a se preocupa de oamenii care se apropiau în bărci să preia vânatul. Acest gen de comportament ridică probleme speciale. Orcile pot

ucide cu uşurinţă balene greoaie ca megapterele. De ce i-au lăsat, ba chiar i-au chemat pe oameni s-o facă în locul lor şi au depus un minimum de efort ca să dobândească prada mult râvnitu? (De altfel, un caz asemănător s-a petrecut la începutul secolului nostru în Golful Eden.)

În I960, o flotilă de pescuit britanică a fost urmărită multă vreme de numeroase orei, care distrugeau sistematic năvoadele şi mâncau toţi peştii dinăuntru. Exasperaţi, pescarii s-au întors în port, au instalat tunuri lans-harpon pe câteva nave şi au ieşit din nou în larg. Orcile au revenit şi, curând, una, mai îndrăzneaţă, a fost ucisă. O jumătate de oră mai târziu a devenit imposibil pentru vasele dotate cu tunuri să se apropie de vreo orcă; în schimb, acestea se ţineau tot: timpul după navele neînarmate, rupându-le năvoadele ca şi până atunci. Or, toate. Pescadoarele erau de acelaşi tip (foste corvete militare, scoase din dotarea Royal Navy – Marina Regală Britanică), având aspectul exterior şi pitura (stratul de vopsea care acoperă nava în întregime) identice. Deci orcile nu numai că au identificat vasele periculoase după un detaliu infim de pe suprastruc

8»

tură (ţeava tunului lans-harpon având 1, 5 m lungime, iar pivotul fiind înalt de 1 m), dar sau şi avertizat reciproc, printr-un sistem de comunicare perfecţionat, de prezenţa şi aspectul agresorilor, ba chiar despre natura şi raza de maximă eficienţă a armei folosite.

În iulie 1964, o orcă în vârstă de 2 ani a fost feapturaţă în Golful Vancouver, de pe coasta pacifică a prov\ne-ei canadiene Columbia Britanică. Această orcă tânăra (cântărind 1, 3 tone şi având 4, 5 m lungime) era primul exemplar intrat viu în posesia cercetătorilor şi specialişti din întreaga lume au venit să-i asiste pe cei canadieni, care îşi începuseră studiile la Acvariul Public din Vancouver. Doctorul Murray Newman (conservatorul

acvariului), uimit de blândeţea animalului, l-a poreclit „Moby D°ÎI” („Păpuşica Bandit 4, joc de cuvinte inspirat după celebrul „Moby Dick” – „Dick Banditul44 – caşalotul ucigaş al lui Melville). În primele săptămâni „mica44 orcă a părut să se simtă foarte bine, supunându-se docilă encefalogramelor, electrocardiogramelor şi altor teste. Bine hrănită, se juca toată ziua în bazin, emiţând o mare varietate de sunete, fără îndoială încercări repetate de a comunica. Din nefericire, nimeni nu-i putea răspunde, iar. Înregistrările propriei sale voci le recunoştea imediat, După câteva luni a început să refuze mâncarea, să caute tot mai neliniştită o cale de scăpare, până când, într-o seară s-a scufundat şi n-a mai ieşit la suprafaţă. „Moby Doll” preferase moartea prizonieratului… Impresionaţi, canadienii i-au ridicat o statuie – realizată de sculptorul Samuel Burich – în oraşul Vancouver. (La autopsie s-a constatat că orca era de fapt un mascul şi nu o femelă cum crezuseră cercetătorii; în plus există unele indicii că moartea s-ar fi, datorat şi poluării apelor din golf.)

Începând din martie 1969, un cunoscut ziarist şi cineast mexican, Ramón Bravo, scafandru de performanţă, a petrecut 10 luni filmând şi studiind viaţa orcilor. Scufundat într-o Cuşcă metalică de protecţie împotriva rechinilor, Ramón Bravo şi-a ales ca punct de observaţie apele reci care scaldă Insulele Benitos din largul Californiei de Sud (Mexic). El a putut confirma voracitatea „balenelor ucigaşe 1, care mănâncă enorm, scufundându-se uneori mai. Jos de 300 m în căutarea hranei, dar a observat că nici cele mai mari exemplare nu au atacat vreodată cuşca în care se afla, deşi îi remarcaseră prezenţa, apro

40.

prindu-se uneori să-l observe, pline de curiozitate. De asemenea, scafandrul mexican a fost unul dintre primii care au văzut „pe viu44 o luptă între orei şi un calmar

gigant. Or, până nu demult se considera că numai caşalotul se încumetă să atace asemenea monştri, deşi dovezi despre luptele dintre orcă şi caracatiţe sau calmari există încă din secolul trecut. Un astfel de incident (care a adus încă o confirmare a prezenţei în abisurile oceanice a calmărilor giganţi) s-a petrecut în 1912, când echipajul navei *Princesse Alice* (al doilea vas de cercetări oceanografice din lume, construit şi echipat de Prinţul Albert de Monaco) a harponat un mascul mare de orcă. În stomacul acestuia a fost găsită o bucată de tentacul aparţinând unui calmar din specia *Lepidotheuthis grimaldii*, care poate atinge lungimi de 20 – 25 m şi are corpul acoperit cu un fel de solzi laţi.

Se spune despre orcă – şi nu fără motiv – că este feroce ca un tigru, curajoasă ca un leu, puternică aidoma unui taur şi mai vicleană decât vulpea. Nici omub nici balena, nici rechinul, nici calmarul gigant n-o fac să dea înapoi. Singura făptură pe care n-o atacă este caşalotul. Revista „*National Geographic*" publica în martie 1976, o fotografie impresionantă: un leu de mare adult, cântărind circa 400 kg, aruncat în aer, la aproape 10 m înălţime de coada unei orei, lângă peninsula argentiniană Punta Tombo.

În ceea ce priveşte loviturile de cap ale orcii, ele sunt aproape la fel de formidabile ca şi ale caşalotului: dezechilibrează megapterele sau balenele cenuşii, pot scufunda nave de 50 tone, rup arborele elicei unui vas de 1.000 de tone, crapă un strat de gheaţă gros de 1 în fac să se balanseze nave de 100 tone, rup pilonii de lemn (groşi de peste 1 m) ai debarcaderelor din micile porturi pescăreşti! în orice caz, justifică pe deplin poiecla de „épaulard44 dată de francezi (de la verbul „épauler44 = a rupe, a sparge, a desprinde ceva cu umărul).

De fapt, ce îi reproşează omul acestui cetaceu? După cum spunea scriitorul englez Lewis Carroll (autorul

celebrei cărţi „*Alice în Wonderland*” „*Alice în ţara, minunilor*”) în poemul său „*The Chase for Snarkf* („*Vânarea lui Snark*”), omul este nemulţumit că orca se foloseşte de ceea ce el consideră un privilegiu al său: a ucide nu pentru hrană, ci pentru propria plăcere. Desigur, oamenii numesc vânătoarea sport şi uciderea animalelor a fost cântată de poeţi încă din Antichitate. Orca nu are la dispoziţie asemenea posibilităţi de justificare, şi omul, care a ucis numai în ultimele două secole mai mult de 10 milioane de balene şi caşaloţi, se indignează când o ceată de orei răpune o megapteră doar ca să-i mănânce limba. Dar este orca un ucigaş „înnăscut”, „patologic”?

Revistele „*National Geographic*” (martie 1966) şi „*Science et Vie*” (august 1968), publicau” nişte remarcabile articole despre aventura americanului Edward Griffin, director al Acvariului Public din Seattle (statul Washington – S.U.A.) care cumpărase în 1965, pentru 8.000 de dolari, un mascul tânăr de orca (cântărind 5 tone. Având 7, 2 m lungime şi vârsta de 8 – 10 ani), prins în plasele unor pescari din Namu (Columbia Britanică – Canada). Până la Seattle, orca a fost dusă într-o cuşcă imensă, prevăzută cu flotoare, remorcată şi escortată în permanenţă de 2 – 3 nave; pe drum, cuşca a fost „atacată” de un grup de orei care, alarmate de chemările captivului, au încercat să-l elibereze, singure sau în grupuri. Până la urmă au renunţat, însă convoiul a fost însoţit pe o treime din cei 700 km ai rutei de o orcă femelă şi doi pui, după părerea lui Griffin, mama şi fraţii mai mici ai captivului. Ajunsă la acvariu, orca – botezată cu numele portului unde fusese capturată – s-a împrietenit repede cu cercetătorul american, urmându-i barca peste tot. Renunţând chiar şi la hrana preferată (somonii) pentru a primi „mângâierile” lui Griffin, administrate cu… o perie lungă de 1 în! Ceea ce a urmat i-a uluit pe toţi zoologii: „Namu” se dovedea mai blând decât o pisică, lăsându-l pe Griffin să-l spele pe dinţi

cu o perie electrică ori să-şi bage capul şi mâinile în gura lui pentru a-i trata o infecţie din interiorul gâtlejului, purtându-l în spinare prin întregul bazin! Inteligenţa cetaceului se dovedea mai presus de cele mai optimiste previziuni (la autopsie se constatase de altfel că encefalul lui „Moby Doll” cântărea 7 kg pe când un elefant african matur are un creier de maximum 6 kg). „Namu” ajungea să ascundă peşti în diverse unghere ale bazinului ca să capete mai multă hrană, ştia să-l cheme pe Griffin apăsând cu botul pe un buton mare aflat în peretele bazinului (şi aici nu este vorba de un simplu reflex condiţionat, întrucât cercetătorul nu îi dădea niciodată peşti când era chemat astfel, ci doar se juca sau „vorbea” cu uriaşul din bazin), îl „şantaja” pe prietenul său, aşezându-se cu burta în sus sub barca acestuia, cuprinzând-o între înotătoarele pectorale şi purtând-o în viteză prin tot bazinul până ce Griff în îi arunca un somon, ca să scape de el.

Electrocardiogramele lui „Namu” (efectuate de dr. Merrill Spencer, director al Centrului de Cercetări al Spitalului Virginia Mason din Seattle) au arătat că, dacă atunci când orca se află la suprafaţă „pulsul” său este de 60 bătăi/minut (destul de apropiat de al omului), în schimb, când animalul se scufundă inima sa îşi încetineşte ritmul până la 30 bătăi/minut. În privinţa modului de a comunica (studiat de dr. Thomas Poulter, de la Institutul de Cercetări Standford) s-a constatat că majoritatea sunetelor scoase de „Namu” se năşteau în lăringe, fiind emise prin event la suprafaţă şi prin ţesuturile moi ale capului, direct în apă, în cazul imersiunii. (Dar registrul pe care îl pot percepe oamenii este numai o cincime din cel în care emite o orcă.)

În noiembrie 1966, Griffin şi Spencer au prins o tânără femelă de orcă, lungă de 4, 5 m şi cântărind 1, 5 t, pe care au botezat-o „Shamu”. Prea mică pentru a deveni perechea lui „Namu”, s-a înţeles bine cu acesta până în decembrie, când a fost cumpărată de Acvariul din San

Diego (statul California – S.U.A.). Între timp au fost capturate alte exertiplare. În 1971 existau patru în S.U.A. (două la San Diego şi două la Seattle) şi una în Insulele Antibes (posesiune franceză), o femelă prinsă de echipa lui Cousteau, care i-a dat bineînţeles numele de „Calypso”. În 1989, mai bine de 15 centre de cercetări şi Acvarii din S.U.A., Marea Britanie, Franţa, Canada şi Japonia dispuneau de aproape 40 de orei îmblânzite (unele născute în captivitate). Toate exemplarele, fără excepţie, se dovediseră blânde, extrem de inteligente, se împrieteniseră rèpede cu oamenii şi chiar cu delfinii introduşi în bazinele lor (fapt absolut uluitor, se pare că orcile şi delfinii folosesc acelaşi limbaj, bazat în special pe infra şi ultrasunete şi pot comunica interspecii fără dificultăţi).

Astăzi, demonstraţiile cu orei şi delfini sunt obişnuite la marile acvarii din întreaga lume şi constituie bucuria iubitorilor de animale de toate vârstele. După cum spunea biologul dr. Remington Kellog, membru al Comitetului pentru Cercetări şi Explorări al „National Geographic Society” şi delegat al S.U.A., în comisia Internaţională de Protecţie a Balenelor: „Trebuie să renunţăm la părerile preconcepute privind aceste animale. Comportarea lui Namu este contrară aşteptărilor noastre. Dar, geneializai ea reacţiilor lui Namu se poate dovedi periculoasă. Nu mi-aş folosi experienţa şi încrederea în acest exemplar drept paşaport de familiaritate. Cu altul”. Declaraţia era făcută în 1966, şi cele peste două decenii scurse de atunci i-au întărit valoarea orca se dovedeşte neagresivă faţă de om, nu atacă niciodată prima, dar se poate preschimba într-un coşmar pentru cel ce a provocat-o.

Părerile au continuat totuşi să rămână împărţite până la începutul anilor ’80. Astfel, o publicaţie oficială a U-S. Navy, „*Diving Manual*” („*Manual de scufundări*”) scria în 1973: „Balenele ucigaşe sunt extrem de feroce şi rămân

duşmani de moarte ai omului”. O altă publicaţie a marinei avertiza solemn în aceeaşi perioadă că „*Orcinus orca* va ataca oamenii cu orice prilej”. (Trebuie menţionat aici că până şi eschimoşii din Alaska se tem de balenele ucigaşe. Într-una din poveştile ce mai circulă încă în jurul Mării Barrow este vorba de un eschimos care a harponat o orcă şi de atunci, ori de câte ori îşi lansa caiacul la apă, se pomenea înconjurat de balene ucigaşe; până la urmă, omul n-a mai putut ieşi niciodată în larg.) în cartea „Man *is the Prey*” („*Omul este prada*”) apărută în 1969, James Clarke declara că orca „este cel mai mare mâncător de oameni confirmat pe Terra”, dar uita să aducă vreo dovadă statistică în acest sens. Destul de mult a cântărit şi părerea exprimată tranşant de Owen Lee, un scufundător veteran, într-o carte publicată în deceniul ’60: „Nu există remediu salvator în cazul când eşti atacat de o orcă, decât, poate, reîncarnarea”. Şi nimeni nu poate contesta acest lucru.

În august 1984, însă, revista „*National Geographic*” publica un vast articol, reflectând noua concepţie, care se impusese treptat, de la începutul deceniului al nouălea. Conform acestei teorii – orcile nu numai că nu atacă *nepi evocate*, dar, asemeni celorlalţi delfini, au tendinţa de a se împrieteni repede cu omul. Articolul era susţinut prin concluziile a doua decenii de cercetări efectuate de oameni de ştiinţă prestigioşi, ca dr. Michael Bigg şi Ian Macaskie, specialiştii în mamifere marine ai Staţiei de Cercetări din Nanaimo (Insula Vancouver – Canada), P – ţârâind Depai trimentului Canadian de Oceanografie şi Pescuit, Kenneth Balcomb, Oceanolog american şi John

K.B. Ford, zoolog marin al Universităţii din British Columbia. Aceşti specialişti au descoperit şi o serie de lucruri absolut inedite despre viaţa orcilor, cum ar fi durata de viaţa neaşteptat de mare (circa 50 de ani masculii şi 100 de ani. Femelele), rata naşterii foarte scăzută (în medie un pui la 10 ani) şi mortalitatea (în

condiţii naturale, fără „contribuţia” vânătorilor de balene şi a poluării) apropiată, de O, ceea ce dovedeşte nu numai că orcile nu au duşmani naturali (cu excepţia calmarilor uriaşi, de care pot să scape datorită fantasticei lor viteze), dar şi faptul că nu se luptă între ele. În sfârşit, s-a constatat că grupurile de „balene ucigaşe” sunt foarte stabile şi se bazează exclusiv pe legături familiale, ceea ce pare a fi un caz unic printre cetacee. După cum declara Michael Bigg: „Spre deosebire de alte animale sociale, orcile călătoresc, vânează. Se odihnesc, se împerechează şi se joacă în acelaşi grup, de-a lungul întregii lor vieţi. Singurul mod de intrare sau ieşire dintr-un grup pare să fie naşterea sau moartea”. Aceste „minipopulaţii” se perpetuează deci de-a lungul multor secole şi sunt atât de stabile încât, după cum observau cercetătorii canadieni, şi-au dezvoltat până şi particularităţi de limbaj, un fel de „dialecte locale”. John Ford care a studiat ani de zile modul de comunicare şi limbajul orcilor spunea: „Fiecare familie are un număr de sunete comune cu alte familii. Dar fiecare posedă, de asemenea, şi o versiune proprie, unică a acestor sunetechemări universal valabile, precum şi o serie ele chemări şi dialoguri distinctive, care nu pot fi întâlnite la alte grupuri. Tocmai aceste diferenţe constituie de\ada existenţei a ceea ce am denumit un adevărat dialect local, o caracteristică pe care nu o posedă decât foarte puţine specii de pe Terra, printre care şi omul”. Faptul a fost confirmat şi de cercetătorii francezi, americani şi japonezi şi constituie un argument în plus în favoarea considerării lui *Orcinus orca* drept o specie inteligentă.

Câte orei există pe Terra? Estimările vaiiază de la 30.000 la 00.000 în aproape toate mările şi oceanele globului. Specia nu este serios ameninţată decât de bun: la începutul anilor ’80, o flotă de baleniere sovietice a ucis numai într-un singur sezon de vară 916 orei în apele Antarcticii. Faptul era cu atât mai regretabil cu Elt o. Orcă

nu furnizează decât un procentaj infim de ulei în comparaţie cu o balenă mare – dar balenele mari sunt tot mai rare şi apoi Convenţia de la Londra, care le protejează, nu inel ude şi orcile. Va începe omul, oare, masacrul orcilor şi al delfinilor, după extincţia completă a marilor cetacee, tocmai acum, în pragul mileniului al, treilea, când oceanele vor trebui să devină o a doua patrie pentru el? Tocmai când aceste făpturi i-ar putea deveni prieteni şi aliaţi necesari? Căci, spre deosebire de orei, calmarii şi caracatiţele mari rămân ostile omului, mamiferelor marine în general, atacându-le oricând li se iveşte o ocazie favorabilă.:

CEI DIN ADÂNCURI

„Sora cea mică era cea mai fi rumoasă dintre toate; *pielea ei era gingaşă şi moale ca o petală de trandafir*, *ochii albaştri*, *aidoma unor lacuri adânci*, *dar*, *ca şi celelalte*, *nu avea picioare*, *ci o coadă de peşte în locul lor*”.

Hans Christian Andersen! „Mica Sirenă”.

C urorile avea glasuri frumoase, mai frumoase decât ale oamenilor, şi când era furtună şi ele se gândeau că au să se scufunde. Multe corăbii ieşeau deasupra valurilor şi cântau, iar cântecele lor povesteau ce frumos este în fundul mării. Ele cântau ca să alunge teama marinarilor, dar oamenii nu pricepeau limba lor şi credeau că aud glasurile furtunii. Iar ei nu puteau să vadă frumuseţile din adâncuri fiindcă atunci când o corabie se scufunda, marinarii se înecau şi ajungeau morţi în împărăţia mării”. Una dintre cele mai frumoase poveşti de dragoste din literatura universală, „*Mica sirenă*” a lui Andersen este, de fapt, produsul a peste treizeci de secole de legende şi povestiri despre misterioşii „oameni ai mării”.

După cum se pare, prima menţionare „documentară” a sirenelor îi aparţine lui Homer, a cărui „*Odisee*” consemna existenţa unor fiinţe de sex feminin, jumătate

omjumătate peşte, ce trăiau în mare, ademenindu-i pe marinarii imprudenţi spre stâncile submarine şi scufundându-le corăbiile. Mai mulţi autori antici, naturalişti sau călători, greci şi ulterior romani, cartaginezi sau din Egiptul Ptolemeilor afirmau că au văzut astfel de făpturi ori au auzit vorbindu-se despre ele, în special în Mediterană, Adriatică şi Egee, dar şi în Marea Neagră, şi dincolo de „Coloanele lui Hercule" (deci în Atlantic). Sursele indică aproape în unanimitate „sirene" de sex feminin, cu plete lungi, având jumătatea inferioară a trupului – cam de sub abdomen – transformată în coadă „de peşte" şi voci extrem de melodioase.

Trebuie menţionat-aici faptul că, pentru grecii continentali, vederea primilor călăreţi a constituit un şoc. Deşi cunoşteau calul – adus din Orientul Mijlociu încă din mileniul al II-lea î.e.n. – grecii îl foloseau exclusiv ca animal de tracţiune şi de povară. Conceptul de călărie le era străin, iar întâlnirea cu triburile de călăreţi ce au năvălit asupra lor în timpul „Marii migraţii egeene" (1150 – 1125 î.e.n.) a dat naştere legendei centaurilor, fiinţele jumătate om-jumătate cal (situaţie repetată identic în timpul cuceririi Americii de Sud de către spanioli). Este oare posibil ca legenda sirenelor să se fi născut în condiţii similare, la primele contacte dintre grecii continentali şi Creta minoică, regat ce poseda o adevărată asociaţie profesională a femeilor pescuitoare de mărgean şi bureţi? Scufundătoarele cretane erau echivalentul mediteraneean al pescuitoarelor japoneze de perle, faimoasele „ama"; fără niciun veşmânt care să le incomodeze mişcările, fără altă armă sau unealtă decât un cuţit, ele se scufundau ţinând în mâini o piatră grea, stăteau câteva minute la fundul apei, strângându-şi „recolta" de mărgean şi bureţi, apoi se ridicau din câteva bătăi viguroase de picioare. Interesant de remarcat, după distrugerea societăţii minoice, meseria de pescuitor submarin a devenit în toată Mediterana

aproape exclusiv masculină. Până după cel de-al doilea război mondial, pescuitul de bureţi şi-a păstrat faima şi profesioniştii săi pe coastele europene ale Mediteranei şi Mării Egee, fiind însă practicat mai mult cu ajutorul unor costume de scafandru greu. Doar pe coastele africane, metoda rămăsese cea din Antichitate. Iată ce povestea J.Y. Cousteau: „În 1939 am căpătat o lecţie de modestie pe Insula Djerba din sudul Tunisiei, de la un scufundător indigen în vârstă de 60 de ani; era un om pipernicit, ale cărui urechi supurau în permanenţă, dar a coborât sub ochii mei până la *4*2 m adâncime cu ajutorul unei pietre şi datorită, susţinea el, rugăciunilor fierbinţi adresate lui Allah. După două minute şi jumătate s-a întors la suprafaţă. Desigur, astfel de performanţe pot fi realizate numai de oameni deosebit de înzestraţi: pe măsură ce scufundătorul gol coboară şi presiunea apei creşte, volumul aerului din plămânii lui scade. Or, plămânii se pot asemăna cu nişte băşici închise în cuşca toracelui ca în anvelopa unui balon. Poziţia coastelor face ca acest înveliş să

4 b fie perfect flexibil între anumite limite. La o adâncime de 30 în însă, aerul din interiorul balonului nu mai ocupă decât un sfert din spaţiul pe care-l deţinea la suprafaţa apei; la o adâncime şi mai mare poziţia coastelor devine tot mai puţin flexibilă, riscând să ducă la ruperea cutiei toracice, cu urmări care se pot ghici cu uşurinţă” („*Le* v *Monde du Silence*”). Dacă un specialist ca J.Y. Cousteau a fost impresionat de performanţa pescuitorului arab este lesne de înţeles efectul pe care l-a avut asupra grecilor întâlnirea cu scufundătoarele cretane; considerând şi faptul că în Creta femeile purtau părul lung şi că, probabil, ca orice înotător profesionist ţineau picioarele lipite când se deplasau pe orizontală sub apă, unduindu-şi trupul sinusoidal pentru a micşora rezistenţa fluidului la înaintare (tehnica este aplicată din cele mai

vechi timpuri de către pescuitoarele japoneze de perle şi a fost „redescoperită” de scafandrii autonomi moderni, în primul rând de cei din grupul lui Cousteau), legenda sirenelor pare a primi o explicaţie rezonabilă. Dar… de unde reapariţia ei în Egiptul elenizat şi în Cartagina, state cristalizate mult după dispariţia Cretei Minoice din istorie? (Numeroşi marinari şi călători cartaginezi afirmau că au văzut. În apropierea şi în largul coastelor Africii de Nord şi de Vest, fiinţe de sex feminin şi de rasă *albă*, care înotau foarte repede şi nu vorbeau niciodată. Trupurile, întotdeauna goale erau zvelte, sânii mari, rotunzi, pletele lungi şi negre – nu este menţionată co ada de peşte, dar se spune că „femeile mării nu ieşeau vreodată pe uscat pentru că uitaseră să meargă”.) Şi de ce existau în Antichitate istorisiri asemănătoare pe coastele Adriaticii (în special în Dalmaţia) şi chiar în jurul bazinului Mării Negre?!

În Europa medievală, în special odată cu începutul Renaşterii, legenda a căpătat din nou o largă credibilitate. Popoarele scandinave erau convinse de existenţa sirenelor, considerându-le tot atât de reale ca şi calmarii uriaşi; germanii le numeau *ondine*, polonezii şi ruşii *rusalce* şi afirmau că pot fi întâlnite nu numai în mări, ci şi în fluvii, sau în lacurile foarte adânci (mărturii similare au lăsat scoţienii şi irlandezii). Numeroase documente, scrieri, cronic medievale pomenesc de apariţia, uneori chiar despre uciderea unor vieţuitoare marine asemănătoare omului pe coastele Dalmaţiei, Italiei, Irlandei, Scoţiei, Danemarcei, Suediei sau Norvegiei, în fluviul Rin, în lacurile din jurul Balticii, în loch-urile scoţiene etc. Folclorul englez şi irlandez, în special cel de sorginte celtică abundă în povestiri despre sirene, iar vikingii le considerau locuitoare obişnuite ale adâncurilor; nici chiar erudiţii umanişti italieni nu le negau existenţa. Şi, ceea ce este mai curios, atât în Irlanda, Scoţia, Norvegia,

Danemarca şi Suedia, cât şi în Italia şi Dalmaţia, mărturiile medievale, spre deosebire de cele antice, vorbesc şi despre „oameni ai mării” de sex masculin, cum ar fi cel ucis pe cinci încerca să tragă în mare pe una din femeile ce spălau rufe pe plaja unui sat dalmatin. Faptul s-a întâmplat în secolul al XII-lea şi trupul ciudatei făpturi a fost dus la Universitatea din Ferrara, dar a sosit la destinaţie într-o stare de conservare prea precară pentru a mai putea fi identificată specia din care făcea parte, doctorii oraşului opinând totuşi că aveau de-a face cu un mamifer foarte asemănător omului. Fapt remarcabil, cam în aceeaşi perioadă ajungeau în Europa, odată cu alte ştiri aduse de cruciaţi şi neguţători, şi poveşti preluate de la navigatorii arabi, ba chiar unele aflate de-aceştia de la popoarele Indochinei – toate demonstrau că „oamenii mării” erau cunoscuţi în întregul Orient, până în Imperiul Celest.

Începând cu jurnalul lui Cristofor Columb, sirenele şi-au făcut apariţia (documentară) şi în Lumea Nouă. Columb vorbeşte de trei „sirene” de sex feminin (cu glande mamare proeminente şi plete lungi) pe care le-a văzut în mare, în apropierea coastelor americane, menţionând că „nu erau prea frumoase la chip şi trup”. S-ar crede, desigur, că fusese vorba de dugongi sau delfini; dar aceste mamifere marine n-au „plete lungi, negre”. Mai târziu, doi cronicari serioşi, iezuitul Fernão Cardim, în „*Tratado da Terra e Gente de Brasil*” („*Tratat despre pământurile şi oamenii* Brazilieipublicat prima oară în 1585) şi Gabriel Soares de Souza în „*Tratado Descriptivo de Brasil em* 1587” („*Tratatul descriptiv al Braziliei în 1587*”) îi descriau pe „oamenii mării” de ambele sexe ca fiind similari oamenilor de pe uscat, având statura înaltă, orbitele adâncite, păr lung şi neputând să vorbească. La niciunul din cronicari *nu apare menţionarea expresă a cozii de peşte*! Se spune în schimb că „oamenii mării” sunt excelenţi înotători şi au un regim alimentar exclusiv

carnivor, ba chiar că ar răpi oameni de pe mal, i-ar strangula sau strivi în îmbrăţişarea lor şi, uneori, i-ar devora parţial (deşi Cardim specifică faptul că ultima informaţie nu a beneficiat de confirmarea vreunui martor ocular). În cartea sa „*Histoire des animaux*” („*Istoria animalelor*”) Richard Lewinsohn este de părere că „europenii i-au auzit pe indieni vorbind despre oamenii mării; or, indienii păreau să identifice aceşti monştri cu naufragiaţii de pe corăbiile venite de dincolo de ocean”. Trebuie amintit însă că şi alţi cronicari (Fra Vincente în Salvador. Pedro Pisarro în Perú) afirmau că au auzit multe despre aceiaşi „oameni ai mării”. (Legendele au supravieţuit până astăzi pe cursul Amazonului, în special în jurul estuarului, după cum constata Cousteau în anii! 70).

Secolul al XIX-lea a adus o „rezolvare” momentană a vechilor cazuri, savanţii francezi şi britanici afirmând că fiinţele văzute de marinari aparţineau de fapt speciilor de mamifere marine numite dugongi şi lamantini, al căror bust prezintă glande mamare proeminente şi alungite, în timp ce coada li se aseamănă cu aceea a delfinilor. După acest prozaic verdict al ştiinţei, sirenele au fost uitate, menţionarea lor sporadică fiind considerată rezultatul contuziilor cu dugongii sau al declaraţiilor false, mai ales după încercările de mistificare ce au existat în evul mediu şi ulterior, între.1860 – 1910, în special în Statele Unite.

De curând, însă, au reînceput să apară numeroase rapoarte despre fiinţe humanoïde ce trăiesc exclusiv în mare, iar calitatea şi credibilitatea observaţiilor ridică, de această dată, probleme greu de rezolvat. Astfel, zoologii americani, britanici şi australieni au fost confruntaţi în ultimii ani cu o serie de rapoarte ciudate venite din Noua Guinee. Antropologul Roy Wagner de la Universitatea din Virginia (S.U.A.) a strâns sute de mărturii ale papuaşilor barak, susurunga, nakela şi nor, care afirmă că au văzut

aşa-numiţii „oameni ai mării”, fiinţe cu capete şi torsuri umane, dar având jumătatea inferioară a corpului terminată cu o înotătoare caudală orizontală în loc de picioare, Wagner, care şi-a petrecut ultimii 22 de ani studiind structurile sociale, miturile, simbolurile şi dialectele triburilor din Noua Guinee „auzise pentru prima oară de „oamenii mării” în 1979, cinci un bătrân i-a povestit despre teroarea pe care apariţia acestora o răspândise cu mulţi ani. În urmă pe coastele Noii Guinee. Treptat însă, localnicii din diverse zone se obişnuiseră cu aceste fiinţe, considerându-le tot atât de fireşti ca şi peştii. Tribul susurunga le numeşte Ilkai, triburile barok şi nakela le-au botezat Ri, iar tribul nor, Tamo *Ri* (toate denumirile înseamnà „oamenii mării” în dialectele respective). Părerile asupra aspectului lor exterior sunt împărţite. Un Papua. Ş povestea că atunci când a prins în plasă o adolescentă Ri *a* rămas uimit văzând că aceasta nu semăna cu femeile tribului, ci avea pielea deschisă la culoare, aproape albă şi părul lung, negru. Wagner a aflat că „oamenii mării” trăiesc în grupuri de 40 – 50 de indivizi, obişnuiesc să se deplaseze înotând în şir, unul după altul, dar uneori pot fi întâlniţi şi în grupuri mici (2 – 5 indivizi) sau chiar singuri. Când americanul i-a întrebat ce se întâmplă cu, fiinţele Ri capturate, pescarii i-au răspuns că ele sunt ucise şi vândute la un preţ mare pe piaţă, pentru că au o carne foarte gustoasă. Ceea ce l-a făcut pe antropolog să-şi aducă aminte că insularii din Comore foloseau solzii coelacanţilor pentru a... curăţa noroiul de.pe camerele de bicicletă \ Numai că de această dată, nu părea să fie vorba de o specie de animale necunoscute, şi nici de o simplă legendă – este greu de presupus că papuaşii l-au citit pe Homer.

Potrivit martorilor oculari din triburile barok, nakela şi nor, „oamenii mării” au pielea lucioasă, deschisă la culoare, iar figurile lor sunt „la fel ca ale oamenilor” cu

excepţia gurii, pe care toţi pescarii au calificat-o drept „ciudată”, uneori „mare, cu buze drepte şi subţiri”. Femelele au sâni rotunzi şi mari, fiecare sex posedând organe genitale asemănătoare celor umane. Picioarele sunt unite *doar de la genunchi până la glezne*, iar tălpile au devenit opozabile, asemănându-se mai curând cu înotătoarele delfinilor. Aceşti neobişnuiţi locuitori ai mării au părul foarte lung şi negru, unghiile ascuţite, iar palmele prezintă o ciudată formă de carenă, cu pielea întărită datorită înotului prelungit. Ri mănâncă peşti mici, respiră ca orice mamifer şi nu au fost auziţi vorbind, deşi pescarii din tribul barok îşi aduceau aminte de „strigătele aproape umane” scoase de o femelă pe care o măcelăriseră pentru a-i vinde carnea.

Tribul susurunga făcea o descriere asemănătoare ciudatelor creaturi marine pe care le numea *Ilkai*, afirmând că au braţe şi mâini asemeni oamenilor, păr lung, ochi aşezaţi unul lângă. Altul în faţă, sub frunte, şi nu în părţile laterale ale capului ca la peşti, gură mică, „foarte ciudată” (unii martori spunând că „iese. În relief”), partea inferioară a corpului termjnându-se cu o coadă ca de peşte, dar laterală şi fără solzi, iar pielea lucioasă, de o culoare deschisă, mergând de la alb până la cafeniu. Deci sirene…

După cum afirma biologul Roy Mackal de la Universitatea din Chicago: „O sirenă adevărată, jumătate peştejumătate om este o imposibilitate genetică. Dar aceste creaturi pot fi o specie necunoscută de sireniene (grup care include dugongii şi lamantinii). S-ar putea chiar ca *Ri* să fie un grup humanoid rezultat în urma unor defecţiuni genetice”. Antropologul Roy. „Wagner consideră că „din punct de vedere anatomic şi evoluţionist, aceşti *Ri* sunt o problemă, dar autenticitatea rapoartelor este dificil de contestat” („*OMNL*”, august 1983).

În 1981, zoologul Richard Greenweâl (de la

Universitatea din Arizona), editorul revistei „*Cryptozoology*”, a auzit despre fiinţele *Ri* şi a luat legătura cu Roy Wagner care se întorsese de câteva luni din Noua Guinee. Acesta i-a explicat că petrecuse ultimii ani studiind tribul barok din Insulele New Ireland, provincie a Noii Guinee. Acolo auzise cele mai multe şi mai interesante informaţii despre *Ri*, dar nu-şi manifestase explicit dorinţa de a-i fi aduse exemplarele capturate, nici măcar nu le ceruse localnicilor să nu le mai ucidă, pentru că papuaşii erau foarte susceptibili în legătură cu prezenţa europenilor şi a americanilor în zonă şi orice acţiune pripită (chiar şi un interes prea vădit pentru anumite laturi ale vieţii lor) se putea solda cu urmări dintre cele mai neplăcute.

Până la urmă, în iunie 1983, o expediţie compusă din Richard Greenweâl (zoologie – Arizona), Roy Wagner (antropologie – Virginia) şi Gale Raymond (geografie – Texas) a plecat spre New Ireland, unde, în iulie, li s-a adăugat Kurt von Nieda (geografie – Los Angeles). Ajunşi în oraşul Kavieng (capitala insulei), cercetătorii americani au primit sprijinul primului ministru al provinciei şi al altor oficialităţi care s-au arătat foarte interesate când li s-a explicat scopul expediţiei. Deplasându-se la Ramat Bay (golf aparţinând tribului barok), Greenweâl şi ceilalţi au’ fost găzduiţi de englezul Bernie Gash, rezident local, care le-a pus la dispoziţie o casă şi provizii. În timp ce Wagner îşi vizita vechile cunoştinţe din trib, Greenweâl şi Raymond explorau împrejurimile, fascinaţi de bogăţia florei şi faunei adăpostite în pădurile de mangrove şi recifurile de corali. Ştiau amândoi că, de la slărşitul celui de-al doilea război mondial (când insula fusese ocupată de importante forţe japoneze, împotriva cărora trupele australiene şi americane duseseră lupte grele), provincia nu fusese vizitată decât de un singur zoolog (specialist în clasificarea liliecilor) şi îşi dădeau seama de numărul consistderabil de

specii necunoscute care trebuiau să existe acolo.

În următoarele două săptămâni, expediţia a descoperit numeroase specii de peşti (printre care mulţi rechini de recif şi rechini-pisică) necatalogate de oamenii de ştiinţă, dar, cum fiinţele *Ri* nu se arătau, Wagner a fost de părere să-şi mute tabăra 50 de mile mai la sud, în Nokon Bay, golful tribului susurunga. Despre acest loc, Greenwell scria: „Golful Nokon este larg de aproape 450 de metri, fiind încadrat de două recifuri vaste şi având apa de cea – mai splendidă culoare albastru-turcoaz pe care am văzut-o vreodată” („OMNI”, mai 1984).

Auzindu-i pe băştinaşi povestind despre *Ilkai*, fiinţele humanoide cu coadă de delfin, Greenwell a fost de părere că era vorba de aşa-numitul dugong Indo-Pacific (*Dugong-dugong*), care trăieşte în apele Australiei şi ale Noii Guinee. Dar cei din tribul susurunga cunoşteau acest animal şi îl deosebeau de *Ilkai*, iar Wagner şi… Călăuza expediţiei l-au asigurat pe zoologul din Arizona că tribul barok face şi el distincţie între *Ri* şi dugongi, pe care îi numeşte *Bo naraşi*.

În zorii zilei de 5 iulie, Wagner şi Greenwell se aflau pe malul golfului, în timp ce Raymond aştepta în sat (situat pe coastă, dincolo de recifu l ce mărginea golful în partea dreaptă). Deodată, un grup de tineri le-a arătat ceva în apă; Greenwell a văzut o fiinţă cu trupul zvelt, lucios.

de culoare cafenie, care a spintecat suprafaţa apei, arcuindu-se în sus, apoi în jos şi dispărând în aproximativ două secunde, înainte ca Wagner să o poată remarca. Greenwell nu observase capul, părul sau mâinile creaturii, dar era sigur că nu avea înotătoare dorsală ca peştii şi putea să-şi arcuiască trupul cu Mai multă agilitate şi mobilitate decât orice mamifer marin pe care îl cunoştea, comparaţia cu dugongii, focile sau chiar delfinii fiind lipsită de sens, t După zece minute, fiinţa a reapărut şi de data aceasta Wagner a văzut-o şi el. Dar *Ilkai* ieşea la

suprafaţă doar 1 – 2 secunde la fiecare 10 minute şi era imposibil să o fotografieze. Atunci Greenwell a alergat înapoi în sat, aducând, ajutat de călăuza Kurus din tribul barok, barca gonfiabilă a expediţiei. Wagner s-a suit şi el, apoi cercetătorii au început să lopăteze susţinut, încercând să ajungă din urmă ciudata creatură. Aceasta le-a simţit imediat apropierea şi a pornit spre larg, ieşind mai des la suprafaţă, dar înotând destul de lent, deşi, după cum spunea Greenwell: „Era evident că ne putea lăsa mult în urmă dacă ar fi vrut”. La un moment dat, fiinţa s-a scufundat, arătându-şi coada cu înotătoare laterale „care fluturau deasupra apei ca şi cum ne făceau semne”. Wagner a reuşit să le fotografieze în ciuda distanţei mari şi a stropilor de apă, dar, când barca a ajuns la 15 metri de *Ilkai*, aceasta a dispărut definitiv sub apă. Întorcându-se în sat, cei doi americani au aflat că Raymond văzuse făptura înaintea lor, observând-o aproape 20 de minute în apa înspumată din ia ţa satului în timp ce Wagner şi Greenwell pândeauzadarnic în golf. Geograful texan o descrie ca fiind de culoare cafeniu deschisă, cu corpul lucios şi zvelt, fără înotătoare dorsală şi spintecând talazurile cu o viteză extraordinară („ca o torpilă”) în urmărirea peştilor care erau atât de speriaţi, încât, la apropierea ei, săreau din apă încercând să-i scape. Viteza şi mişcările agile ale fiinţei necunoscute nu i-au permis însă lui Raymond să-i observe tonna capului, a mâinilor şi a părţii inferioare a trunchiului.

În următoarele zile, cercetătorii americani au mai văzut de câteva ori ciudăţenia, dar totdeauna la mare depărtare şi cu mai puţină claritate. Năvodul pe care l-au întins între plajă şi unul din recifurile ce o flanca a prins mulţi peşti (inclusiv rechini de recif, foarte periculoşi), dar nicio fiinţă *Ilkai*. Până la urmă, tot ce au putut aduna s-a rezumat ia observaţiile incomplete, efectuate de la disdmţe cuprinse între 30 şi 300 de metri, precum şi la două

fotografii destul de neconcludente, una înfăţişând o coadă e mamifer necunoscut, cu înotătoare laterale, scu- Rmdându-se în apă, şi cealaltă un corp zvelt arcuindu-se la suprafaţă.

Cu o săptămână înainte de plecare, localnicii i-au aiataf încă o dată lui Greenwell o creatură *Ilkai*: aceasta sarea în apele golfului la mare depărtare şi soarele îi

55.

poleia în purpuriu spinarea lucioasă, dar aparent plată, nu rotundă.ca a delfinilor. A doua zi, Greenwell a făcut o experienţă pentru a elimina orice posibilitate de confuzie: văzând doi delfini intrând în golf, a alergat spre plajă ţipând „*Ilkai*! *Ilkai*!”. Dar localnicii l-au privit calmi, explicându-i binevoitori că vede delfini, nu *Ilkai*. Deci, tribul susurunga deosebea clar delfinii şi dugongii de „humanoizii din mare”.

Când s-a întors în Statele Unite, Greenwell a trecut prin Hawaii, vizitând laboratorul local al Centrului de Sisteme Oceanice al Marinei. (cu sediul în San Diego – California), principala staţiune de cercetări ştiinţifice din Oceanul Pacific aparţinând U.S. Navy. Acolo a putut compara de aproape toate varietăţile de mamifere marine cunoscute în Pacific: niciuna nu semăna cu fiinţa pe care o văzuse. Doar două varietăţi de delfini nu aveau înotătoare dorsale, dar ele trăiau mult mai la nord, erau mai mari şi se comportau altfel decât *Ilkai*/*Ri*. Foci. Nu existau în acea zonă şi, de altfel, erau mult mai greoaie şi mai corpolente decât *Ri*. În sfârşit, cercetătorul american observa că dugongii sunt incomparabil mai masivi, nu pot sta sub apă decât puţin timp, nu sar, nu’ se arcuiesc la suprafaţa oceanului şi… sunt erbivori.

Din nefericire, membrii expediţiei au fost confruntaţi cu mari dificultăţi, nedispunând de timpul şi echipamentul necesare unei investigaţii precise şi. De lungă durată, dar Greenwell şi Wagner speră să poată strânge fonduri pentru

a se reîntoarce (ceea ce nu s-a întâmplat până în 1990).

În ciuda considerabilei recompense promise, papuaşii nu au predat până acum vreun exemplar de Rî capturat, cauza fiind probabil cea menţionată de un pescar bătrân: „noi ne temem că *Ri* vor fi prea mulţi şi de aceea le ucidem mai ales femeile. Dacă (…) nu i-am vin. A, ei ar mânca toţi peştii, pentru că sunt iuţi şi înoată mâi bine ca delfinii”. Într-adevăr fiinţele *Ilkai*/*Ri* sunt; carnivore şi, după cum se pare, nu se tem nici măcar de primejdioşii rechini ai recifurilor. Dar ele sunt prea puţine la număi pentru a pune în pericol pescuitul în largul coastelor papuane.

Oricum ar fi, masacrul „oamenilor mării” şi refuzul cooperării cu cercetătorii albi par să izvorască din cu totul alte motive. În fond, „oamenii mării” seamănă mai mult eu rasele europide decât cu cele negrid-australide; dacă ei s-ar dovedi un grup humanoid şi ar fi protejaţi de lege, o

56, sursă facilă de hrană ar dispărea, ba chiar s-ar ivi probleme speciale, de care Noua Guinee, şi aşa frământată de conflicte etnice, nu are nevoie. Fiinţele *Ri* nu atacă omul; cu aceasta, toţi martorii sunt de acord. Singura lor cale de scăpare este scufundarea la mare adâncime – şi aici apare celălalt motiv de interes major al ştiinţei în ceea ce le priveşte: extraordinara rezistenţă biologică şi capacitatea de adaptare la viaţa subacvatică a acestor mamifere aparent asemănătoare omului.

După cum se ştie, scufundătorii autonomi sunt pândiţi de multe pericole sub apă, numărul şi gravitatea incidentelor crescând odată cu adâncimea la care coboară.

Cunoscute încă din secolul al XIX-lea, aşa-numitele „boli ale chesoanelor” (accidente de decompresiune) au fost studiate amănunţit de specialişti francezi, englezi sau americani, ca Bert, Haldane şi Behnke. Astăzi – cauza acestor accidente (pornind de la simple senzaţii de ameţeală sau mâncărime şi ajungând la paralizii sau embolii mortale) este bine cunoscută: azotul conţinut în

aerul atmosferic se dizolvă în corpul scafandrului (din cauza presiunii de la mare adâncime) ca gazul carbonic într-o butelie de sifon şi adeseori sângele sfârşeşte prin a se umple cu băşici de azot, clocotind asemeni şampaniei într-o sticlă deschisă. Unicul remediu împotriva decompresiunii rămâne, deocamdată, revenirea „în palier”, scufundătorul fiind obligat să se oprească pentru perioade din ce în ce mai mari, pe ţnăsură ce urcă spre suprafaţă.

Un alt efect al prezenţei azotului în aerul respirat este „beţia adâncurilor”, numită de Behnke „narcoza azotului”. Acest fenomen extrem de periculos se manifestă la început printr-o stare de euforie asemănătoare cu cea provocată de un anestezic uşor. Dacă scufundătorul nu-şi dă seama de pericol şi coboară în continuare, intoxicaţia devine tot mai acută, luând forme uneori hilare, dar mai totdeauna cu sfârşit letal. Astfel, Jacques Yves Cousteau cita cazurile a doi dintre scafandri săi care s-ar fi înecat dacă nu erau salvaţi de coechipierii lor. Primul oferise, plin de generozitate, tubul său de oxigen unui... peşte care părea că respiră cu greutate la adâncimea de 40 de metri! Al doilea începuse deodată să scoată o serie de sunete nearticulate şi apeluri deznădăjduite, apoi, văzând că putenerul său nu-l înţelege, încercase să-şi scoată masca. Din fericire, Cousteau reuşise să-l aducă la suprafaţă, pentru a afla pe puntea vasului că, odată ajuns la 59 metri adâncime, scafandrul simţise o nevoie imperioasă de a... cânta Marşeilleza!

Spre deosebire de „bolile chesoanélor”, mecanismul fiziologic al... Beţiei adâncurilor” nu este prea bine cunoscut. Unica modalitate de a preveni această intoxicaţie rămâne înlocuirea azotului din amestecul respiratoriu folosit ele scafandri cu gaze mai uşoare, ca heliul sau hidrogenul. Care au permis scufundările experimentale realizate de englezul Bollard (ISO în) şi respectiv suedezul Zetterstrom (160 m). Dar aceste

amestecuri sintetice nu sunt respirabile decât scurtă vreme şi numai după un antrenament prealabil foarte îndelungat, neputând fi utilizate decât experimental, în laboratoare sau pentru îndeplinirea unor misiuni militare de excepţie.

Primele experimente privind efectele „beţiei adâncurilor" au fost efectuate de G.R.S. (Grupul de Cercetări Submarine) fondat de Jacques Yves Cousteau, Philippe Tailliez şi Frédéric Dumas. Conştient de faptul că activităţile scafandrilor autonomi sunt periclitate în permanenţă de „beţia adâncurilor", Cousteau a iniţiat în vara lui 1947 o serie de scufundări la mare adâncime, ale căror rezultate. Şi performanţe au rămas neegalate până astăzi. Iată cum descria şi motiva specialistul francez această aventură, în „Le *Monde du Silence*": „Ţin să subliniez că scopul nostru nu era acela de a stabili recorduri, deşi am ajuns repede la astfel de rezultate (...) Dacă am coborât din ce în ce mai adânc, a fost pentru că era singurul mod de a studia practic efectele beţiei adâncurilor şi de a determina limitele scafandrilor autonomi. Experienţele au fost pregătite minuţios şi controlate cu grijă (...) Adâncimilo erau măsurate cu o funie având la un capăt un lest greu, funie pe care o desfăşuram de la pupa avizorului *Elie Monnier* şi care era prevăzută la fiecare cinci metri cu o scândurică albă. Scafandrii aveau creioane de scris sub apă şi trebuiau să semneze pe ultima scândură la care ajungeau, adăugând, dacă era posibil, şi o frază scurtă. Pentru a evita orice oboseală provocată de coborâre, scufundătorii luau cu ei o bucată de fier în greutate de cinci kilograme. Dacă doreau să frâneze sau să întrerupă coborârea. Era de ajuns să se agaţe de frânghie. Ajungând la adâncimea maximă pe care o puteau suporta, oamenii semnau pe scândura cea mai apropiată, îşi aruncau lestul şi s-o întorceau de-a lungul funiei. La urcare, pentru a evita accidentele de

decompresiune, li se impuneau paliere, mai întâi la şase, apoi la trei metri de suprafaţă”.

Experienţele au decurs bine la început, toţi scafandrii G.R.S.-ului ajungând la 65 m adâncime. Apoi Cousteau a reuşit să coboare cu mare greutate la 90 m şi a semnat pe scândură cu un nume pe care nu l-a înţeles nici el atunci când funia a fost scoasă din apă. Iată cum îşi descria impresiile comandantul *de facto* al G.R.S.-ului: „Am senzaţia că sunt bolnav, stau în pat şi mă îngrozesc văzând că toate lucrurile din lume sunt înfiorător de groase: degetele îmi sunt ca nişte cârnaţi, limba este o minge de tenis, buzele lipite de tubul respirator mi se umflă incredibil, aerul s-a transformat în sirop, apa încremeneşte… Este ca, şi. Cum aş fi gata să mă înăbuş în aspic (…) lângă mine simt prezenţa unei alte fiinţe, tânără, degajată, care îmi seamănă puţin, dar este în deplinătatea facultăţilor sale mintale. Zâmbeşte ironic văzând ce neputincios sunt (…) În acest moment am devenit scufundătorul autonom care a coborât la cea mai mare adâncime. În creierul meu dedublat, această satisfacţie este umbrită de un dispreţ sardonic faţă de mine însumi”.

După Cousteau, Philippe Tailliez, Frédéric Dumas, Maurice Fargues şi Guy Morandiére au atins aceeaşi adâncime; toţi s-au resimţit puternic în urma experimentului, acuzând migrene, dureri de stomac, genunchi şi umeri.

În toamna lui 1947, experienţa a fost reluată, dar prima încercare s-a sfârşit tragic: subofiţerul instructor Maurice Fargues a coborât până la 120 de metri adâncime, semnându-se pe scândura de palier, apoi şi-a pierdut cunoştinţa scăpând tubul respirator din gură. Cele câteva zeci de secunde necesare pentru a fi adus la suprafaţă i-au fost fatale; Fargues s-a înecat după ce stabilise un record rămas neegalat vreodată. Comandantul Cousteau conchidea: „Moartea lui Fargues şi experienţele din timpul

verii au dovedit că 90 de metri sunt limita maximă permisă scufundătorilor cu aer comprimat. După un antrenament serios, orice amator poate să coboare până la 40 de metri adâncime. Până aici, profesioniştii ce respectă cu stricteţe indicaţiile tabelelor de decompresiune pot executa lucrări grele. Între 40 şi 65 de metri, un scufundător experimentat poate efectua munci fizice uşoare şi scurte cercetări. Mai jos, în zona întunecată unde domneşte beţia adâncurilor, nu se pot aventura decât specialiştii şi numai pentru foarte puţin timp".

I

Recordurile ulterioare la scufundarea liberă aveau să certifice adevărul concluziilor lui Cousteau: în 1943, Frédéric Dumas a coborât lângă Toulon pentru a examina o dragă înţepenită la 93 de metri adâncime şi s-a întors după 3 minute şi 10 secunde, iar în 1983, scufundătorul francez Jacques Mayol a reuşit o scufundare *fără aparate de respiraţie* lângă Insula Elba, la adâncimea de 105 metri, revenind după 3 minute şi 15 secunde.

Toate rézultatele cercetărilor G.R.S.-ului au fost confirmai e de experienţele şi studiile ulterioare ale Royal Navy, U.S. Navy, Royal Canadian Navy etc. Dar ele par a nu se aplică ciudaţilor „oameni ai mării11 din Noua Guinee, care nu suferă de „boala chesoanelor" sau „beţia adâncurilor11. Căutătorii de perle şi pescarii papuaşi afirmă că i-au văzut nu o dată pe *Ri* scufundându-se la adâncimi foarte mari pentru a scăpa de duşmani.

Desigur, dacă o specie humanoidă s-a putut adapta la viaţa exclusiv acvatică, atunci este probabil că, de-a lungul mileniilor, transformările ei fiziologice au devenit foarte pronunţate. Dar. Oricine ar fi aceşti *Ri*, ei rămân totuşi mamifere, obligate să iasă la suprafaţă pentru a respira. Or, posibilitatea existenţei unui grup humanoid care a părăsit pentru totdeauna uscatul nu este mai curioasă decât existenţa delfinilor, caşaloţilor, balenelor –,

lamantinilor, dugongilor şi altor mamifere marine sau chiar a unor specii de reptile care au optat pentru viaţa în Mare, însufleţind suprafaţa Continentului Albastru cu zgomotul respiraţiei, ar fi de neobişnuit în Lumea Tăcerii…

I

DR AGONII LUMII ALBASTRE

„Noi ne-am închipuit că monstruosul ar fi o prerogativă a epocilor mai îndepărtate; *dar nu este aşa*”.

Eugenio Baltişti: „Antirenaşterea 1

echü navigatori, fie ei fenicieni, greci, vikingi.

Arabi, genovezi, veneţieni, portughezi, spanioli, olandezi, francezi ori englezi credeau cu tărie că vinovaţi de naufragiile sau dispariţiile corăbiilor ce traversau mările. Şi oceanele lumii erau uriaşii monştri din adâncuri: calmarul gigant, rechinul-vultur, rechinul-balenă, caşalotul şi, desigur, şarpele de mare. Or, după cum scria Richard Hennig: „Fără îndoială că nu toate relatările despre şerpii de mare trebuie acceptate orbeşte. Cu cea mai sinceră bună-credinţă, faimosul şarpe a fost confundat, în destule cazuri, cu obişnuite anghile de mare, cu delfini nevinovaţi sau cu rechini oarecare. Dar, până la urmă, aceste confuzii nu sunt chiar atât de numeroase. Eie nu sunt în măsură a ne face să uităm apariţiile confirmate ale monştrilor necunoscuţi care-şi ridică gât urile interminabile deasupra valurilor şi nici observaţiile ştiinţifice, lucide, ale savanţilor” („*Les Grandes Énigmes de l’Univers*” – „*Marile Enigme ale Universului*”).

De fapt, exista o întreagă familie de şerpi veninoşi proteroglifi (*Hydrophiidae*) care trăiesc aproape exclusiv în Lumea Tăcerii. Structura corpului lor este perfect adaptată acestui mod de viaţă, coada fiind turtită lateral, plăcile ventrale lipsind de obicei, iar deplasarea asigurându-se prin ondulare laterală sau verticală, ori cu capul afară din apă, ori în imersiune totală, cu botul în permanenţă închis. Aria de răspândire a acestor reptile o reprezintă regiunea

mărilor tropicale, mai precis Oceanul Indian şi Pacificul de Vest (între 30° longitudine estică şi 150° longitudine vestică). Cele mai cunoscute genuri sunt *Hydrophis*, *Laticauda* şi *Pelamydrus*, toţi şerpi veninoşi cu lungimi de 30 – 150 cm (atingând foarte rar 200 cm), care se hrănesc cu cefalopode sau peşti mici.

Gigantul şerpilor de apă rămâne faimosul anaconda (*Eunectes murinus*), ce poate fi întâlnit însă numai în America Centrală şi regiunea tropicală a Americii de Sud, în albiile marilor fluvii din zonă. Alături de unii şerpi de uscat din familia *Pythonidue* (*Python bivittatus* sau *Python re*. *Ticula*. *Tuş*), ce ating uneori 10 – 12 m lungime, anaconda, ajungând în mod excepţional la 12 – 14 m şi având o grosime neobişnuită în raport cu lungimea, este considerai cel mai mare şarpe cunoscut pe Terra.

Dar, încă din timpuri străvechi, marinarii, exploratorii. Diverşi călători au afirmat că în imensitatea Continentului. Albastru ar trăi şerpi de asemenea dimensiuni, îne-ît depăşesc orice specie ştiută, martorii oculari atribuindu-le lungimi de 20 – 200 m (mai des 20 – 00 m), Iată câteva mărturii consemnate în termeni ce nu pot fi puşi pe seama unor eventuale confuzii:

Pe un zid din sala de primire a palatului regal din Dar-Sharrukin (pstăzi Khorsabad) este reprodusă silueta unui. Şarpe de mare pe care regele Sargon II (722 – 705 î.e.n.), întemeietorul ultimei dinastii asiriene, l-a văzut de pe nava sa în Mediterana Orientală. Regele, puternic impresionat a poruncit ca episodul să fie imortalizat atât în piatră cât şi în arhiva palatului (compusă din peste 5.000 de tăbliţe cu scriere cuneiformă).

În „*fustoria de gentibus septentrionalibus*" („*Istoria popoarelor nordice*", apărută în 1555 la Roma şi tradusă la Veneţia în 1565), cronicarul suedez Olaüs Magnus, episcop de Uppsala consemna: „Toţi cei care navighează de-a lungul ţărmurilor Norvegiei, pescuiesc sau fac negoţ în

fiorduri se întrec în a povesti despre un şarpe marin monstruos, lung de 200 picioare (60 m – *n.a.*) şi gros ele 20 picioare (6 m – *n.a.*) ce trăieşte printre stâncile şi în grotele din apropiere de Bergen. El se iveşte la suprafaţă doar în nopţile, călduroase de vară şi numai pe vreme bună: se hrăneşte cu viţei, miei şi capre (răpiţi de pe mal-*n.a.*) sau se afundă în valuri ca să vâneze caiacatiţe, homari şi crabi de toate felurile. Coama lui măsoară vreo două picioare (O.60 m – *n.a.*) şi atârnă în Jos de pegt umaz; solzii îi silit ascuţiţi, de culoare întunecatei, nu ochii mari. Scăpărători. Îi înfricoşează pe marinari deoarece atacă bărcile de pescuit şi navele, apucându-i pe oamenii dinăuntru sau ridicându-se mult deasupra apei şi încolăcind vasele".

Asemenea descrieri lăsaseră şi vikingii, marinarii ai abi, hanseatici, portughezi ori spanioli, iar înaintea lor. Grecii, fenicienii sau romanii. Despre şerpii de mare uriaşi au scris şi poetul latin Virgiliu şi povestitorul arab Buzurg ibn-Sahriar.

În secolul al XVI-lea. Medicul elveţian Conrad Gesner a scris, în lucrarea „*Historia animalium*" („*Istoria animalelor*", cinci volume, apărute între 1551 şi 1558 la Zürich şi interzisă imediat în Italia, ca „suspectă de erezie), despre numeroasele mărturii de încredere asupra şerpilor de mare, iar ulterior a ilustrat relatările lui Olaüs Magnus, desenând un fantezist şarpe cu cap de ştiucă şi corpul de zece ori mai lung decât corabia în jurul căreia se încolăcise.

O mărturie interesantă şi demnă de încredere este aceea a misionarului scandinav Egede, cunoscut pentru abnegaţia cu care i-a. Îngrijit pe eschimoşii groenlandezi în timpul marii epidemii de variolă ce a depopulat insula la începutul secolului al XVIII-lea. La 6 iulie 1734, Egede naviga în largul Groenlandei, când a observat un animal pe care-l descria astfel: „Am văzut atunci un monstru

îngrozitor, cum nu mai întâlnisem vreodată. Animalul s-a ridicat deasupra valurilor, şi. Capul lui părea să fie mai sus decât gabia navei noastre. Respiraţia nu îi era la fel de zgomotoasă ca a balenei, avea capul măi mic ca trupul, care părea moale şi zbârcit, cu înotătoare late atârnând sub pântece. Puţin după aceea am zărit şi coada monstrului, a cărui lungime o depăşea pe cea a navei".

Două decenii mai târziu, cunoscutul istoric şi naturalist norvegian Erik Pontoppidan (episcop, dar şi membru al Academiei Regale de Ştiinţe din Copenhaga) scria în „*Historia naturalis Norvegiae*": „A le pune pescarilor şi corăbierilor norvegieni întrebarea dacă există şerpi de mare gigantici ar fi cam acelaşi lucru cu a-i întreba dacă în ocean trăiesc ţipari sau scrumbii". Pontoppidan consacra un capitol întreg şerpilor de mare, considerându-i tot atât de reali ca şi calmarii uriaşi şi consemnând diverse mărturii, dintre care se remarcă cele din localitatea Molda (Norvegia).

Între secolele al VIII-lea şi al XVIII-lea, teama de şerpii marini era generală şi nu rareori justificată, căci animalele acvatice de mari dimensiuni (caşaloţii şi calmarii) prezentau un pericol real pentru corăbiile cu pânze ce aveau în general deplasamente de 100 – 800 tone. Măsurile de precauţie mergeau de ia dotarea navelor franceze cu tunuri purtând nume adecvate („Omorâtorul de şerpi", „Spaima dragonilor") până la încărcarea unor mari provizii de „zeamă de castor" pe vasele canadiene. (Fiertura de grăsime şi alte componente ale castorului trebuia să aibă probabil un efect psihologic asupra monştrilor marini. În realitate, mirosul ei era atât de cumplit, încât fără îndoială că îndepărta orice agresor de nava respectivă. Pescarii din Terra Nova sunt şi astăzi convinşi de eficienţa acestei licori şi pe bună dreptate; din nefericire pentru ei, numărul castorilor a scăzut drastic.)

Între 1750 şi 1800, mai mult de şaptezeci de rapoarte

semnalează apariţia şarpelui de mare în apele vestice ale Atlanticului de Nord, între Capul Hatteras (statul North Carolina – S.U.A.) şi Insula Terra Nova (Newfoundland – Canada).

În august 1817, un şarpe de mare a fost văzut de câteva sute de persoane (marinari, pescari, paznici de coastă, trecători) de-a lungul litoralului atlantic american şi canadian, în aceeaşi zonă, de la Capul Haterras până la coasta insulei Terra Nova. Cele mai numeroase observaţii proveneau din zona Golfului Massachusetts (Cape Ann), împrejurimile oraşului Gloucester şi din Terra Nova. Potrivit afirmaţiilor martorilor, animalul măsura 90 de picioare lungime (27 m), înota ondulându-se vertical, căci deasupra apei „se zăreau un şir de ciudate cocoaşe mişcătoare" (probabil inelele corpului său îndoit), „era acoperit cu solzi negricioşi şi avea un cap ca al şerpilor cu clopoţei, dar de mărimea unui craniu de cal", iar viteza sa de deplasare a fost estimată la 30 de noduri (datele fiind consemnate de Linné Boston Society of Naturalists, după cum scria cercetătorul american Charles Berlitz în „*The Bermuda Triangle*" – *Triunghiul Bermudelor*").

Societatea Linné din Boston (S.U.A.) a desemnat un comitet ştiinţific special pentru a se ocupa de această problemă şi se poate spune că investigaţiile au fost amănunţite şi serioase. Erau consemnate doar relatările *martorilor oculari*, iar declaraţiile se făceau la tribunal sub prestare de jurământ şi numai în scris. În plus, martorii răspundeau, obligatoriu, tot în scris, unui chestionar de 25 întrebări alese nu numai pentru a se preciza împrejurările în care fusese observat animalul, dar şi pentru a verifica credibilitatea celor ce făceau depoziţiile.

Între 1818 şi 1848, nu mai puţin de 82 nave au întâlnit şerpi gigantici pe diverse mări şi oceane ale globului, incidentele fiind consemnate în jurnalele de bord ale vaselor respective (spre exemplu, în cazul goeletei

americane *Sally* incidentul petrecându-se în Atlantic, la 17 decembrie 1819) şi chiar confirmate de oameni de ştiinţă, cum a fost cazul observaţiei din Golful Sf. Laurenţiu (Canada), la care a participat şi sir John William Dawson, geolog canadian de prestigiu, aflat la bordul vasului „urmărit" scurt timp de o creatură serpentiformă necunoscută. (Detaliile raportului lui Dawson au stârnit interesul unui alt om de ştiinţă, sir Charles Lyell, geolog, naturalist şi arheolog englez care a sprijinit concluziile canadianului: animalul era foarte asemănător cu o reptilă, neputând fi confundat cu un peşte sau cu un cetaceu.)

Un raport deosebit de interesant a fost şi cel din mai 1833, când nişte ofiţeri de marină canadieni au ieşit la pescuit pe un mic iaht în largul portului Halifax (Nova Scoţia – provincia Québec – Canada). Deodată, atenţia le-a fost atrasă de un grup de delfini care săreau în toate părţile de parcă ar fi fost ameninţaţi de o mare primejdie. Urmare este consemnată de biologul sovietic Igor Akimuşkin, ce reproduce în cartea sa „*Pe urmele unor animale rare şi nemaiîntâlnite*", fragmente din raportul canadienilor: „Atunci, la o distanţă de 150 – 200 iarzi de iaht (137, 1 – 182, 8 m – *n.a.*) am văzut capul şi gâtul unui animal marin ce semăna cu un şarpe. Capul, înălţat deasupra undelor, se avânta mult înainte, retrăgându-se apoi, în timp ce corpul se ridică şi se scufunda alternativ deasupra şi sub apă. Ciudata creatură a trecut repede pe lângă noi (iahtul naviga cu o viteză de cinci noduri) lăsând în urmă valuri. De la locul unde începeau acestea până la capul animalului erau nu mai puţin de 80 picioare (24 m – *n.a.*). Am privit creatura în tăcere timp de o jumătate de minut. Nu exista nicio îndoială: aveam în faţa noastră un şarpe marin autentic, de obicei considerat o plăsmuire a închipuirii marinarilor. Capul animalului măsura circa 6 picioare (1, 8 m – *n.a.*); aceeaşi lungime o avea şi partea vizibilă a gâtului, gros cât un trunchi de copac. Şarpele era

de culoare cafeniu închis, aproape neagră, cu dungi albe. Nu am observat niciun fel de alte amănunte”.

5 – Stăpânii adâncurilor gh

În august 1848 a avut loc unul dintre cele mai faimoase incidente din… Istoria şarpelui de mare”. Întorcându-se din India, fregata britanică *H.M.S. Daedalus* a întâlnit, după ce dublase Capul Bunei Speranţe (Africa de Sud), îndreptându-se spre Insula Sf. Elena, un animal acvatic serpentiform lung de peste 18 m şi având culoarea cafeniu închis. Întâmplarea a fost consemnată în jurnalul de bord al navei, apoi în raportul trimis de căpitanul M’Quhae Amiralităţii Britanice.

„Sir, ca răspuns la ordinul cuprins în scrisoarea dvs. De astăzi, vă comunic… (urmează indicarea poziţiei exacte a vasului în timpul incidentului şi o listă cu numele şi gradul ofiţerilor şi marinarilor care zăriseră strania creatură – *n.a.*).

Animalul amintea de un şarpe uriaş, capul şi spinarea (de fapt gâtul – *n.a.*) ridicându-se deasupra apei la o înălţime de vreo 4 picioare (1, 2 m – *n.a.*) (…). Lungimea părţii vizibile a corpului măsura cel puţin 60 de picioare (18 m – *n.a.*); nu exista niciun indiciu că animalul s-ar mişca în apă ondulându-se vertical sau orizontal.

Fiinţa aceea a trecut înot atât de aproape de bordul aflat sub vânt al vasului nostru, încât am putut s-o examinăm cu ochiul liber (…). Se deplasa foarte repede, înaintând spre nord-vest cu o viteză de 12 – 15 noduri (este de remarcat că navele cu pânze foarte rapide, clipperele şi fregatele atingeau viteza maximă de 20 – 22 noduri, şi numai în cazul unor vânturi favorabile – *n.a.*).

Diametrul animalului era de 15 – 16 ţoli (0,36 – 0,40 m – *n.a.*) în regiunea gâtului, iar capul aparţinea fără îndoială unui şarpe. În decursul celor 20 de minute cât l-am observat cu lunetele, n-am văzut celelalte părţi ale corpului, rămas ascuns sub apă. Creatura era de culoare

cafeniu închis, cu o dungă alb-gălbuie pe gât. Nu avea înotătoare, dar pe spinare i se vedea ceva asemănător unei coame de cal!

După ce relatarea căpitanului şi schiţa executată de desenatorul (cartograful) fregatei au fost publicate în 1849 de reputatul ziar britanic „*Times*” şi reluate apoi de presa europeană şi americană, paleontologul Richard Owen (acelaşi care studiase decenii întregi două raritǎţi, păsările neozeelandeze Mea – *Dinornis* şi Tahake – *Nolornis mantelli*) a trimis câtorva publicaţii engleze nişte articole ce au iscat polemici aprinse. După opinia lui Owen, echipajul navei *H.M.S. Daedalus se* înşelase, luând drept şarpe marin o… focă uriaşă, elefantul de mare sudic (*Mirosunga leonina*). Acesta poate atinge o lungime de 6 – 7 m şi greutatea de 3 tone, dar trăieşte în Antarctica. Foca, susţinea paleontologul, fusese purtată de curenţi spre tropice şi, nemaisuportând căldura, se întorcea înot acasă atunci când s-a întâlnit cu fregata.

Dar Owen nu ţinea seama de declaraţiile marinarilor, care menţionau că animalul se îndrepta spre *nord-vest* nu spre *sud* şi înota cu o viteză mult mai mare decât orice focă. În afară de aceasta, scenariul conceput de paleontolog era mai puţin credibil chiar decât existenţa „şarpelui de mare”, fiindcă niciodată focile din această specie nu se aventurează atât de departe spre nord, în apele pline de rechini şi balene ucigaşe. Cât despre ipoteza că elefantul de mare ar fi dormit liniştit luni de zile până când aisbergul pe care se afla s-ar fi topit sub el, ideea este prea fantezistă pentru a avea nevoie de o contraargumentaţie.

Căpitanul M’Quhae a trimis ziarului „*Times*” un răspuns sobru, în care demonstra că nu poate fi vorba de o asemenea eroare, atât el, cât şi echipajul fregatei cunoscând foarte bine cum arată o focă. Animalul văzut de ei prezenta un aspect serpentiform, neavând acelaşi raport

între grosimea şi lungimea corpului ca un elefant de mare şi, în orice caz, era de cel puţin zece ori mai lung decât orice focă sau morsă cunoscută.

Patru ani mai târziu (în ianuarie 1852), echipajul navei *Monongahela* declara că vasul său ucisese accidental un şarpe marin lung de 33 în ciocnindu-se de el în Oceanul Pacific. Marinarii au fost însă prea înspăimântaţi la vederea fiinţei ce se zbătea în agonie, pentru a încerca să o captureze.

La 30 martie 1856, căpitanul şi echipajul navei *Imogen* au observat un animal asemănător unui şarpe uriaş, ce nu putea fi confundat în niciun caz cu o balenă sau cu un calmar gigant, după cum nici şarpele cu creastă pe toată lungimea trupului, similar anghileior, aruncat mort pe ţărmul Golfului Hungary (Ins. Bermude) în 1860 nu părea a fi o făptură cunoscută zoologilor;

Iată şi o depoziţie înregistrată de Consiliul municipal din Liverpool (Marea Britanie) sub prestare de jurământ şi publicată în 1875 de mai multe ziare britanice, printre care şi „*Times*”:

„Subsemnaţii (…), ofiţeri şi membri ai echipajului navei *Pauline* din oraşul Liverpool, Comitatul Lancashire, Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei, declarăm în mod solemn şi sincer că în ziua de 8 iulie 1875, la 5°13 latitudine sudică şi 35° longitudine vestică, am zărit trei caşaloţi mari, dintre care unul fusese încolăcit de două ori de un şarpe uriaş. Capul şi coada acestuia (în afara trupului încolăcit în jurul caşalotului) erau lungi de vreo 30 de picioare fiecare (9 m – *n.a.*) şi groase de 8 – 9 picioare (2, 4 – 2, 7 m – *n.a.*). Şarpele şi-a sugrumat victima în decurs de 15 minute, apoi a tras-o la fund cu capul în jos”.

„Este greu de crezut că şerpii marini, chiar dacă există, se hrănesc cu marii caşaloţi de 50 t”, este de părere Igor Akimuşkin, care scria în legătură cu această relatare următoarele: „Mai mult decât probabil, marinarii de pe

Pauline s-au înşelat, luând drept şarpe un calmar uriaş. Or, după cum se ştie, încăierările dintre calmari şi caşaloţi constituie un fenomen obişnuit” („*Pe urmele unor animale rare şi nemaiîntâlnite*”).

Dar această concluzie contrazice capitolele consacrate de biologul sovietic calmarului gigant (*Architheuthis*), în care sunt citate numeroase relatări ale marinarilor ce au asistat la luptele dintre caşaloţi şi calmari, ori se aflau la bordul unor nave atacate de aceştia din urmă. Într-adevăr, calmarul gigant este un agresor periculos, care se năpusteşte adesea asupra delfinilor, caşaloţilor sau navelor, fie ele cu pânze sau cu motor, însă ar fi greu de confundat o făptură cu zece tentacule pornind din prelungirea unui corp distinct (mai precis de pe cap), cu un animal serpentiform având trupul lung şi relativ subţire, Ipoteza potrivit căreia uriaşul calmar se folosise de un singur tentacul în lupta cu redutabilul său duşman nu poate fi luată în considerare căci, după cum constata însuşi cercetătorul sovietic, majoritatea bătăliilor dintre calmari şi caşaloţi se termină prin victoria cetaceelor. Este foarte posibil ca un calmar lung de 30 – 40 însă pună în pericol un caşalot (un exemplar de *Architheuthis dux* măsurând 18 în şi-pescuit lângă Insula Terra Nova a fost reconstituit şi poate fi văzut la Muzeul Oceanografic din

Monaco), dar chiar şi în acest caz lupta ar fi dificilă, iar cefalopodul ar trebui să-şi folosească întreaga forţă pentru a-şi înlănţui strâns adversarul, înecându-l înainte ca acesta să-l poată sfâşia sau zdrobi de stâncile de pe fundul mării. Este de asemenea puţin probabil că marinarii de pe *Pauline* nu ar fi remarcat în 15 minute şi celelalte tentacule sau corpul calmarului, dacă agresorul era într-adevăr un *Architheuthis*.

La 2 iulie 1877, un şarpe marin gigantic de culoare cafenie-negricioasă a fost văzut de căpitanul Pearson şi câţiva ofiţeri de pe iahtul regal britanic *H.M.S. Osborne*,

iar la 28 ianuarie 1879, un animal asemănător era observat de căpitanul şi echipajul vasului *City of Baltimore*.

În 1882, un poliţist din orăşelul Llandudno, situat pe coasta Golfului Liverpool (Wales – Marea Britanie), relata superiorilor săi despre o creatură serpentiformă uriaşă pe care o zărise înălţându-şi capul şi gâtul din apele mării.

În cunoscuta sa lucrare „Le *Grand Serpent de Mer*" („*Marele Şarpe de Mare*"), Bernard Heuvelmans, zoolog şi explorator belgian de prestigiu internaţional, reproducea un fragment din jurnalul de bord al corvetei germane *Elizabeth* al cărei căpitan, viitorul amiral Hollman scria: „26 iulie 1883, ora 17. Observat (în Atlantic – *n.a.*) grup de cetacee de mărimi variate şi, printre ele, un animal ale cărui formă şi mişcări le aminteau pe acelea ale unui şarpe. Făptura avea o culoare albicioasă, iar capul şi gâtul i se ridicau la 10 – 18 picioare (3 – 5, 4 m – *n.a.*) deasupra apei". Câteva luni mai târziu (în octombrie 1883), o creatură ciudată, cu un cap ca de cal, gât lung, corp fusiform, mult mai gros decât gâtul şi având patru înotătoare laterale, a fost observată în dreptul coastei statului Panamá.

În 1893, căpitanul Kreagle de pe vasul *Amphaly* raporta întâlnirea cu un şarpe de mare uriaş. În decembrie 1896 au fost zărite numeroase creaturi marine gigantice (pe care niciun martor n-a putut să le identifice) în largul portului St. Augustine (statul Florida – S.U.A.).

La 5 martie 1898, ziarul francez „*Le Courrier d'Haiphong*" publica mărturia locotenentului de marină Lagrésille, comandantul canonierei *L'Avalanche*: „În luna iulie a anului trecut, eu şi echipajul navei L'Avalanche *am* zărit pentru prima oară, în largul Golfului Along (Indochina – n.*a.*), două animale de formă bizară şi de mari dimensiuni; lungimea fiecăruia a fost evaluată la aproximativ 20 m iar diametrul la 2 – 3 în Caracteristic acestor făpturi era corpul lipsit de rigiditatea cetaceelor

cunoscute – deplasarea se făcea prin mişcări ondulatorii asemănătoare cu ale şerpilor, dar în plan vertical. Am armat un tun de calibru mic şi am tras o lovitură la 600 m distanţă, care s-a dovedit a fi prea scurtă. Imediat, animalele s-au scufundat cu un şuierat zgomotos, lăsând la suprafaţă valuri de tipul brizanţilor.

N-au mai reapărut, dar am avut impresia că le-am zărit capetele sub apă; ele păreau de dimensiuni mici (în raport cu trupul – *n.a.*).

Anul acesta, la 15 februarie, traversând micul golf Faî-tsi-long, am zărit din nou nişte animale asemănătoare. Am pornit imediat în urmărirea lor şi am ordonat armarea tunurilor de mic calibru. Am tras câteva lovituri asupra unuia dintre animale la distanţe de 3 – 400 metri, şi cel puţin două proiectile l-au atins, aparent fără să-i pricinuiască vreun rău, deoarece obuzele au explodat la suprafaţă. Am încercat să-l lovim cu prova navei, dar viteza lui era superioară celei pe care o putea obţine *U Avalanche*. Totuşi, de câte ori făptura ajungea în ape scăzute se întorcea spre larg, ceea ce îngăduia reducerea distanţei dintre noi şi aprecierea dimensiunilor ei considerabile. Se ridica adesea la suprafaţă şi totdeauna puteam observa mişcările ondulatorii ale trupului. Fiecare scufundare era *precedată* de un jet sau mai degrabă de o vaporizare a apei însoţită de un şuierat zgomotos, spre deosebire de cetacee, care aspiră apa şi o aruncă la o anumită înălţime, după ce *ies* la suprafaţă (locotenentul se referă, evident, la *expiraţia* cetaceelor, care produce. Binecunoscutul jet – *n.a.*).

Animalul era de culoare cenuşie şi avea înotătoarele negre. Drumul său putea fi lesne urmărit după urmele lăsate de respiraţie, care formau la suprafaţa mării, foarte calmă în acea zi, cercuri cu diametre de 4 – 5 în la un moment dat am crezut că l-am ajuns şi l-am lovit cu prova, dar ne înşelasem. Urmărirea, care a durat o oră şi

jumătate, a fost zadarnică şi a trebuit să fie abandonată la lăsarea serii”…

Relatarea locotenentului Lagrésille, deşi confirmată de echipajul său a fost, iniţial, primită cu mult scepticism.

La 25 februarie 1898, ofiţerul fusese invitat la o recepţie dată de amiralul Gigault de la Bédollière şi gazda l-a solicitat o descriere detaliată a „monştrilor din Golful Along”; în cursul povestirii, „anumiţi ofiţeri schimbau priviri semnificative şi chiar jignitoare la adresa naratorului”, după cum scrie Heuvelmans.

Dar, a doua zi după recepţie, Lagrésille a invitat la bordul navei sale zece ofiţeri de pe o altă navă de război (*Bayard*), inclusiv pe comandantul acesteia, Jeannot, pentru o croazieră în regiunea Faî-tsi-long. În timpul prânzului, marinarii de cart au raportat că doi „şerpi de mare” apăruseră în apropierea navei şi ofiţerii de pe *Bayard* au avut prilejul să se convingă de existenţa animalelor pe care le luaseră în râs cu o seară înainte. Iată ce relatează Lagrésille:

„Am urmărit unul dintre animale vreme de 35 minute şi, la un moment dat, l-am zărit limpede dintr-o parte, la aproximativ 200 în plutind nemişcat, la orizontală. Apoi a executat trei mişcări ondulatorii continue, la capătul cărora i-a apărut din apă capul, ce semăna cu acela al focilor, dar avea dimensiuni cam de două ori mai mari. N-am putut vedea dacă avea gât sau în ce fel i se lega craniul de trup şi, eventual, care erau dimensiunile totale, oricum considerabile; este singura dată când am văzut ondulaţiile producându-se fără discontinuitate. Până atunci avusesem motive să credem că ceea ce luăm drept ondulaţii erau nişte umflături care apăreau succesiv; dar, după mărturiile celor de faţă, nicio îndoială nu mai este posibilă, căci, înainte de a se produce (mişcările de înot – *n.a.*), am văzut cu toţii animalul apărând în toată lungimea lui. (…) Doi dintre ofiţerii de pe punte aveau aparate de fotografiat; ar

fi putut să se servească de ele în clipa aceea, dar au fost atât de surprinşi de ceea ce vedeau, încât atunci când le-a venit ideea să-şi pregătească aparatele, făptura tocmai se scufunda. Ea nu a apărut din nou decât mult mai departe, în condiţii de vizibilitate neclare, deloc favorabile realizării unei fotografii.

În rezumat, animalele zărite de pe *L'Avalanche* nu sunt cunoscute. Lungimea lor este de aproximativ 20 m (cifră minimă), sunt de culoare cenuşie şi neagră, capul este asemănător celui de focă, iar corpul se deplasează ondulându-se, uneori foarte accentuat; în sfârşit, au spatele acoperit cu un soi de zimţi ca de fierăstrău, ceea ce exclude identificarea cu cetaceele cunoscute. (...) Incontestabil, aceste animale ştiute şi temute de annamiţi (denumărea locuitorilor Vietnamului de Sud, dată de francezi – *n.a.*) trebuie să se afle la originea imaginii dragonului care, modificată şi amplificată de legendă, s-a heraldizat, dacă pot spune astfel" („*Le Courrier d'Haiphong*")

Atât Lagrésille, cât şi comandantul lui *Bayard* au înaintat câte un raport amiralului de la Bédollière, descriind amănunţit incidentul. Spre cinstea sa, amiralul i-a răspuns – în scris – comandantului nave*il.'A valanche* scuzându-se pentru că-i pusese la îndoială relatarea dela recepţie şi schiţând planul unei vânători în care câteva nave rapide să hăituiască unul sau măi mulţi „monştri" într-unul din puzderia de mici intrânduri din coastele vietnameze, pentru a-i captura în momentul retragerii apelor, la reflux. Din nefericire, tulburările izbucnite în acea perioadă în Indochina (lupte de guerilă împotriva francezilor, care au durat până în 1913) nu îngăduiau folosirea navelor de război în scopuri ştiinţifice...

Dar *L'Avalanche* nu a fost singurul vas care a întâlnit „dragonul din Golful Along". La 11 iulie 1898, cuirasatul *Vauban*, comandat de căpitanul Boulet şi avându-l la bord

pe viceamiralul de la Bonninière de Beaumont a trecut pe lângă un astfel de animal, după cum relata câţiva ani mai târziu revistei franceze „*Ouest – Eclair*” un căpitan din marina comercială care, în 1898, făcea parte din corpul puşcaşilor marini aflaţi la bordul cuirasatului: „Priveam marea de pe punte, din dreptul scării de la babord, când am zărit un animal ciudat care trecea cam la 3 m de capătul de jos al scării de acces, ondulându-se asemeni unui şarpe, dar în sensul longitudinal al vasului (deci în plan vertical – *n.a.*).

Animalul măsura între 10 şi 12 m lungime şi părea să aibă o grosime de 40 – 50 cm la mijlocul corpului Pe spinare se desluşeau un fel de plăci cornoase, de grosimea celor ale unei broaşte ţestoase; gâtul era mult mai subţire decât corpul, iar proporţia dintre cap şi trup era aceeaşi ca la şarpe; coada se termina cu un vârf ascuţit, Ochii păreau plasaţi mai sus decât sunt de obicei la şerpi (adică nu chiar lateral – *n.a.*): două orificii foarte vizibile se găseau deasupra botului. Culoarea făpturii era cenuşiu-verzuie „dar ultima nuanţă trebuie atribuită probabil apei de mare şi reflectării cerului, Animalul înota cam la 1, 50 = 2 m adâncime”.

Această mărturie este prima care menţionează plăci cornoase pe spatele animalului; altele aminteau de „zimţi” sau „pete gălbui, marmorate”, dar cele mai multe. Atribuiau făpturilor serpentiforme din regiune o mobilitate care cu greu ar fi putut caracteriza un animal eu „plăci cornoase” pe trup.

Trebuie amintit aici faptul că, doar cu 6 ani înainte de evenimentele din Golful Along, apăruse la Londra şi Leiden (Olanda) simultan cartea „*The Giant Sea Serpent*” („*Şarpele de Mare Gigant*”) aparţinând lui Cornelius A. Oudemans, doctor în zoologie şi botanică, director al Grădinii Zoologice din Haga şi membru al Societăţii Regale de Zoologie din Germania. După aproape două decenii de

cercetări asidue, naturalistul olandez adunase o cantitate imensă de relatări, legende, rapoarte şi comunicări. Oficiale în legătură cu „şerpii de mare”, reunindu-le în monumentala sa lucrare care cuprinde 591 pagini, 82 ilus – Fraţii şi 350 surse bibliografice (începând cu Olaüs Magnus şi terminând cu savanţii secolului al XIX-lea) şi constituie în fapt recunoaşterea ştiinţifică a existenţei unor animale oceanice necunoscute ce au dat naştere legendei despre şarpele de mare. Dar Oudemans ajunge la concluzia că aceste fiinţe nu sunt reptile, ci mamifere (numite de el *Megophias megophias*, de la cuvintele greceşti *megas*, *mégalos* – mare şi *ophias* – şarpe) asemănătoare unor foci uriaşe, cu gât de şarpe şi coadă lungă. Amintind unele cazuri în care martorii au semnalat prezenţa unei coame pe grumazul creaturilor văzute, naturalistul din Haga le consideră un argument în plus în sprijinul ipotezei sale, masculii având coamă, iar femelele nu, ca şi la unele specii de mamifere actuale. Cele 187 observaţii din cartea sa au fost alese pentru caracterul lor indubitabil, atât din punct de vedere al credibilităţii martorilor, cât şi pentru rapoartele detaliate, care exclud, eventualele confuzii. Multe dintre ele menţionează o deplasare bazată pe mişcări în plan vertical ca la cetacee şi alte mamifere marine şi complet diferită de ondulaţiile în plan orizontal ale şerpilor. Dar pe vremea lui Oudemans nu se cunoştea nici faptul că plesiozaurii înotau „şerpuind” în plan vertical, nici că dinozaurienii tereştri nu au fost reptile, ci altceva… Este posibil oare ca ipoteza olandezului s-o fi anticipat într-un fel (şi, în acelaşi timp, s-o susţină) pe cea a lui Robert Bakker, extinzând-o la dinozaurienii marâni, pe care nici chiar Bakker nu-i aminteşte printre ordinele „cu sânge cald”, deşi toată lumea este de acord că ar fi trebuit să aibă un metabolism de tip activ?!

În favoarea ipotezei lui Oudemans s-a pronunţat încă

de la început biologul român Emil Racoviţă, preocupat în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea de studiul mamiferelor marine, în particular de cel al marilor cetacee. Într-o comunicare adresată Societăţii Zoologice Franceze încă înainte de seria rapoartelor făcute în Golful Along, Racoviţă scria: „Zoologii s-au obişnuit să fie atât de bănuitori, încât am impresia că depăşesc măsura, (…) Din studiul lui Oudemans rezultă că existenţa aşa-numitului *Megophias* nu poate fi pusă la îndoială (…). Dovezile sunt serioase, iar ostracizarea de până acum a acestui animal (care merge până acolo încât nici măcar nu este menţionat în tratatele de zoologie) trebuie să înceteze”. Totuşi, Racoviţă avea unele rezerve privind identificarea „şarpelui de mare” cu o focă: „Nimic nu ne îngăduie s-o afirmăm categoric. Mai întâi deoarece existenţa labelor posterioare este îndoielnică. Prezenţa părului este doar dedusă, ca o consecinţă a dezvoltării perilor tactili, însă aceştia n-au fost semnalaţi decât în puţine cazuri. În sfârşit, în privinţa coaméi trebuie să păstrăm aceeaşi prudentă rezervă. Arborele genealogic stabilit de Oudemans nu se potriveşte cu datele pe care le posedăm asupra descendenţei pinipedelor. (…) De altfel, este cu atât mai uşor să discutăm la nesfârşit asupra acestor chestiuni şi să construim ipoteză după ipoteză cu cât până în prezent nu avem ca bază pentru studiu decât nişte observaţii nu întotdeauna exacte, făcute de persoane fără experienţă zoologică; este deci mai înţelept să ne abţinem (de la clasificări – *n.a.*) şi să ne mulţumim cu faptul de cel mai mare interes, şi anume că *Megophias* există în realitate”» în 1897, Racoviţă s-a îmbarcat ca naturalist pe nava *Belgica* într-o expediţie de explorare a Antarctidei, care avea să dureze doi ani şi să obţină rezultate excepţionale în domeniile geografiei, zoologiei, oceanografiei etc, în jurnalul său, biologul român nota că nu a întâlnit nicio făptură asemănătoare „şarpelui de mare”, dar că „la Purta

Arenas (Chile – *n.a.*) mai multe persoanf mi-au vorbit de un animal gigantic care se ivea din când în când în regiunea Capului Virgenes, la intrarea în Strâmtoarea Magellan; însă cum n-am putut sta de vorbă cu vreun martor ocular, nu doresc câtuşi de puţin să-mi asum răspunderea acestor relatări neverificate".

După întoarcere, în 1900, Racoviţă a fost numit subdirector al Laboratorului Arago din cadrul Staţiunii Zoologice Marine de la Banyuls-sur-Mer. În 1901 avea să audă pentru prima oară de întâmplările din Golful Along, iar după ce a citit ziarul „Le *Courrier d'Haiphong*" avea să noteze: „Luând cunoştinţă de conţinutul lui, mare mi-a fost surpriza când am constatat că autorul articolului descria animale având caracterele (fiziologice – *n.a.*) pe care Oudemans le atribuie lui *Megophias* în concluziile cărţii sale. Or, dl. Lagrésille, ofiţerul care a observat animalul în 1898, nu cunoaşte în mod evident lucrarea lui Oudemans, deşi aceasta apăruse în 1892. Observaţiile sale constituie deci o excelentă confirmare a studiului olandezului. În acelaşi timp, ele oferă una dintre cele mai precise descrieri pe care le posedăm".

Un an mai târziu Racoviţă i-a scris locotenentului Lagrésille cerându-i detalii; ofiţerul francez i-a răspuns la 10 ianuarie 1903, confirmându-le pe cele publicate în ziar şi asigurându-l că nu a observat alte amănunte. Racoviţă l-a rugat atunci pe doctorul Neveu-Lemaire să-i facă legătura cu locotenentul de Ligny de pe *Bayard*, despre care se zvonea că fotografiase animalul, într-o scrisoare trimisă la 8 februarie 1903, de Ligny răspundea astfel: „Am văzut într-adevăr ceea ce noi numeam atunci «Marele Şarpe», dar nu l-am fotografiat. Clişeele pe care a încercat să le ia un locotenent pe nume Buisson, actualmente demisionat, nu au fost reuşite. Aparatul era prea mic, animalul prea depărtat şi mişcările lui prea imprevizibile. (…) Nu l-am văzut decât o singură dată de aproape, dar nu

am nicio îndoială (asupra celor observate – *n.a.*) (…) Avea capul gros, negru, rotund ca la marile cetacee, apoi urma o porţiune sinuoasă care nu ieşea complet din apă şi părea să lege capul de trup. Capul, aflat în prelungirea gâtului, era relativ mare, de o formă mai degrabă ovală şi avea două orificii largi în faţă (deasupra botului – *n.a.*). În sfârşit, un soi de creastă dorsală îi şerpuia pe spinare, amintind de dinţii unui fierăstrău".

Peste încă un an, Racoviţă publica în mai multe ziare franceze şi belgiene un articol intitulat „*Note sur le grand Serpent de Mer Megophias megophias* (*Rafinesque*) Oudemans" („*Notă despre marele şarpe de mare Megophias megophias*/*Rafinesque*/*Oudemans*"), care a stat la baza memorabileisale comunicări făcute la sfârşitul anului 1903 în faţa membrilor Societăţii Zoologice Franceze (Société Zoologique de France). Prezentând atât o istorie exhaustivă a cazurilor raportate de-a lungul secolelor, cât şi o argumentaţie solidă privind posibilitatea pur biologică a existenţei „Şarpelui de Mare" (considerat în principiu mamifer), naturalistul român a atacat, pentru prima oară, problema metodelor de observaţie ştiinţifică şi de capturare: „Ca orice mamifer marin, *Megophias* nu se poate menţine la suprafaţă decât înotând; mort, se va scufunda cu rapiditate. De aceea, este inutil să se tragă asupra Şarpelui de Mare de vreme ce, chiar dacă ar fi ucis instantaneu, vânătorii n-ar putea recupera cadavrul!". Metodele recomandate sunt, în consecinţă, harponarea, hăituirea până la o eventuală eşuare pe mal a animalului (acolo unde este posibil) sau capturarea cu năvodul. În caz că echipajul navei respective nu poate aplica niciunul dintre aceste mijloace trebuie să se mulţumească să fotografieze ori să deseneze animalul, de asemeni să observe forma capului, aspectul şi culoarea pielii, prezenţa sau absenţa coamei, crestei sau înotătoarelor, forma şi numărul labelor, plasarea lor, raportul dintre lungimea

diverselor părţi ale corpului, tipul de respiraţie, mişcările de înot, prezenţa sau absenţa agresivităţii, dentiţia etc. Dacă animalul este ucis şi recuperat, trebuie conservate neapărat capul, o înotătoare, câteva vertebre scoase de la distanţe diferite, fragmente de tegument şi o parte din organele interne.

Prestigiul şi argumentele lui Raeoviţă şi Oudemans, ca şi rapoartele din Golful Along au avut un rezultat concret şi fără precedent: membrii societăţii au hotărât tipărirea a câteva mii de exemplare din comunicarea naturalistului român şi distribuirea lor cu girul S.Z.F. La toate comandamentele escadrelor militare şi la toate societăţile de marină comercială din Franţa, cu precădere celor ale căror vase navigau în Pacific. O astfel de acţiune a dat un avânt remarcabil cercetărilor serioase în domeniu şi, după cum scria Heuvelmans, „este spre gloria zoologiei franceze faptul că a fost prima care să recunoască printr-un act atât de concret existenţa Şarpelui de Mare” („Le *Grand Serpent de Mer*”).

Comunicarea lui Raeoviţă, articolele sale şi ale lui Oudemans, un amplu articol al lui René Labruyère în „Le *Journal de débats1*, girul S.Z.F.-ului au avut drept consecinţe imediate o serie de mărturii care, probabil, nu ar fi fost înregistrate altfel din teama de ridicol.

Printre ele se află şi cea a secundului navei franceze *Charles-Houdouin* care îi scria, în 1904, lui Labruyère că, în decembrie 1903, în timpul unei curse Nantes-Hong Kong, vasul (aparţinând „Compagnie des Messageries Cantonaises”) a întâlnit un taifun şi s-a adăpostit în rada portului Tourane. În momentul intrării, timonierul i-a atras atenţia secundului asupra a ceva ce plutea lângă vas: „La 15 – 20 m de navă se ivise din apă un fel de siluetă compusă din două părţi vizibile, fiecare în lungime de 7 – 8 în aflate la 3 – 5 în distanţă una de alta. Păreau două spirale ale aceluiaşi corp. Groase cam cât un butoi.

Obişnuit. Pe fiecare se zărea o creastă zimţată cu aspect ciudat. (Silueta – *n. A*) avea, în ansamblu, o mişcare ondulatorie, ca a unui şarpe, dar cu o viteză mult mai mare decât a navei care, după câte îmi amintesc, era de 9 noduri. Culoarea făpturii era un gen de negru murdar. După câteva clipe, animalul s-a scufundat cu tot trupul ţinut orizontal, provocând valuri şi vârtejuri pronunţate".

Abia după ce au ajunsla Hong Kong, căpitanul şi secundul aveau să afle că animale asemănătoare fuseseră raportate în Golful Along. Minat de curiozitate, secundul a făcut o investigaţie personală şi „ceea ce am avut prilejul să aflu în perioada destul de îndelungată petrecută în regiunea coastelor sudice chineze mă face să presupun, că este vorba de o specie de amfibii (autorul scrisorii se referă probabil la respiraţia pulmonară, specifică mamiferelor şi reptilelor marine, mai curând decât la faptul că animalul ar fi putut duce şi o viaţă terestră – *n.a.*) care, pe vremuri, puteau fi întâlnite mai des".

La 12 februarie 1904, locotenentul de marină Pérou, comandantul navei franceze *Chiteau-Renault*, s-a întâlnit cu un animal serpentiform necunoscut pe când efectua sondaje şi revelemente în Golful Along, pe o şalupă cu aburi: „("), nu departe în faţa noastră am văzut o masă cenuşie, de forma unei carapace de broască ţestoasă, a cărei lungime am apreciat-o la peste 4 în imediat după aceea a dispărut. Am presupus că era vorba de un caşalot. Şalupa, cu motorul oprit, a continuat să înainteze în virtutea inerţiei; am ajuns aproape de locul unde animalul ieşise din valuri şi am găsit la suprafaţă o pată mare, ca de ulei.

Am rămas pe loc (…); la scurtă vreme după aceea am auzit cu toţii un fel de bolboroseală a apei şi am văzut, foarte aproape de malul lângă care ne aflam (…), două inele enorme care păreau să aparţină unei anghile monstruoase, având diametrul de cel puţin un metru! Spre

marea mea surprindere am constatat că pielea animalului şi stâncile ţărmului aveau aceeaşi culoare: cenuşiu închis, cu pete de un galben murdar. De la distanţa la care mă aflam, pielea mi s-a părut a fi netedă, fără asperităţi. Apariţia animalului a fost scurtă, cele două inele scufundându-se cu zgomotul pe care-l auzisem şi mai înainte.

Din nou am privit atent în toate părţile: nu se simţea nici cea mai slabă adiere de vânt, suprafaţa apei era ca o oglindă; în sfârşit, am zărit cu toţii, destul de departe (…), nişte valuri mici. Vizibilitatea nu era din cele mai bune, căci ne aflam prea aproape de nivelul mării. Totuşi, am avut impresia că animalul, se deplasa imediat sub suprafaţa apei prin mişcări ondulatorii verticale. (…) Am pornit după el, dar nu l-am putut ajunge din urmă căci avea o viteză de vreo 9 noduri (aproape dublă faţă de cea a şalupei – *n.a.*). (…) Judecând după ondulaţii, i-am apreciat lungimea la peşte 20 în".

Două săptămâni mai târziu, ofiţerii şi întregul echipaj al canonierei franceze *La Decideé* au văzut un animal foarte asemănător, tot în Golful Along. Comandantul canonierei, locotenentul L'Cost a consemnat incidentul în jurnalul de bord şi a trimis un raport amănunţit contraamiralului de Jonquierès, comandantul escadrei din care făcea parte nava sa. Heuvelmans remarca: „ce militar de carieră ar risca să-şi piardă pentru totdeauna prestigiul (şi perspectivele avansării – *n.a.*) raportând într-o manieră fantezistă sau pur şi simplu deformând incidente la care au asistat proprii săi subordonaţi?". Şi ce comandant de navă ar trece minciuni în jurnalul de bord? 1

Raportul locotenentului l'Cost nota următoarele*!*

„Domnule amiral.

În după-amiaza de 25 februarie a.c., aflându-se pe o rută de părăsire a Golfului Along, *La Décideé* a întâlnit

(…) un animal ciudat care părea să fie din aceeaşi

specie cu cele observate în această regiune în 1897 şi 1898 de dl. Locotenent de marină Lagrésille, de pe bordul navei *L'Avalanche*, observaţii publicate în Buletinul Societăţii Zoologice Franceze (anul 1903).

Am zărit mai întâi spinarea animalului la circa 300 m de babord, o siluetă negricioasă, rotunjită, pe care am luat-o la început drept o stâncă, apoi, văzând că e mobilă, drept o enormă broască ţestoasă marină, cu diametrul de 4 – 5 în

La scurt timp după aceea am văzut silueta alungindu-se; treptat, au apărut la suprafaţă, printr-o succesiune de mişcări ondulatorii verticale, şi alte părţi ale corpului animalului, care avea înfăţişarea unui şarpe turtit, a cărui lungime am apreciat-o cam la 30 m cu un diametru de 4 – 5 în partea cea mai lată".

În continuare, raportul consemnează observaţiile aparţinând ofiţerilor şi marinarilor din echipaj, precizând numele, gradul şi poziţia pe punte a fiecăruia în momentul incidentului:

„Animalul a apărut a doua oară la circa 150 m şi apoi s-a scufundat sub apă, în dreptul porţii scării de acces. La această apariţie n-am văzut la început decât spinarea făpturii, care avea o formă emisferică, deloc asemănătoare celei a cetaceelor" (Dr. Kowitz).

Pielea era neagră, presărată cu pete de un galben marmorat (timonierul brevetat Sourimant); după părerea maistrului timonier secund Leguen, pielea era de culoare galbenă închisă şi perfect netedă (…).

Iată şi observaţiile contramaistrului mecanic Pinaud, care se afla în acea parte (abordului – *n. A*). Toţi camarazii săi de echipă le-au confirmat fără rezerve (…). Auzind zvon de voci surescitate pe pasarelă, a privit afară şi a zărit un vârtej mare, de parcă valurile s-ar fi lovit de o stâncă situată imediat sub suprafaţă sau asemănător aceluia produs de un submarin care intră în imersia ne. Leguen s-a întors să-şi cheme camarazii, care au venit cu toţii să

privească.

În clipa aceea, capul şi gâtul unui animal au ieşit din apă cam la 40 în Un cap de culoarea stâncilor din golf (cenuşii, cu pete mai deschise, gălbui). Era asemănător cu al unei broaşte ţestoase; pielea părea zgrunţuroasă, aspect datorat mai degrabă unor solzi decât perilor (dife renţele în percepţia culorii şi aspectului pielii se datorează probabil unghiului şi distanţei la care se aflau diverşi martori – *n. A*). Pentru partea cea mai groasă a capului, martorii indică lăţimi de 0,4-0,8 în dar sunt de acord că diametrul craniului era mai mare decât acela al gâtului.

Din partea anterioară a capului ţâşneau cu zgomot două jeturi de apă vaporizată. Restul corpului plutea aproape de suprafaţa apei. Avea mişcări ondulatorii în sens orizontal (pentru prima oară când se specifică aşa ceva la un animal de acest gen, văzut în Golful Along – *n.a.*). Făptura înainta cu o viteză apreciată la 8 noduri. Ajuns aproape de bord, şi-a afundat capul, iar martorii au putut vedea în lungul corpului care abia dacă mai apărea la suprafaţă un şir de mişcări ondulatorii verticale (se poate trage concluzia că animalul înota ondulându-se vertical la viteze mari şi orizontal la viteze reduse – *n.a.*) Animalul a reapărut spre partea din spate a tribordului navei. Acolo se aflau tunarul brevetat Lecoublet şi gabierul auxiliar Le Gali. (După mărturia lor – n.a.} corpul se deplasa cu mişcări ondulatorii verticale şi, pe toată lungimea lui, avea 5 – 6 ondulaţii foarte pronunţate. Lungimea a fost apreciată de către cei doi martori la mai mult de 10 m (în partea vizibilă – n.a.). Ei descriu capul ca fiind măi lat în partea posterioară decât în cea anterioară şi mai alungit decât la focă (...). Martorii îl aseamănă cu cel al unui delfin din specia *souffleur* (*Sténo rostratus* – *n.a.*) Această afirmaţie, la care se adaugă faptul că, după părerea mea, au apreciat mult prea modest lungimea animalului, mă face să presupun că martorii respectivi n-au văzut decât o

parte a corpului.

Restul echipajului şi eu am rămas cu impresia că pielea era netedă. Nimeni n-a distins înotătoare (…). Conform observaţiilor martorilor de la babord, animalul respira mai degrabă prin nări (plasate deasupra botului – *n.a.*) decât printr-un orificiu situat în creştetul capului (ca la cetacee – *n.a.*) „(„*Le Grand Serpent de Mer*”).

Când a primit raportul şi a aflat că animalul fusese văzut cu două săptămâni mai înainte de locotenentul Pèron, contraamiralul de Jonquières i-a cerut şi acestuia o relatare detaliată a incidentului respectiv. S-a aflat apoi că, la sfârşitul lunii decembrie 1903, câţiva membri ai echipajului cuirasatului *Gueydon* zăriseră şi ei monstrul; iar în martie

1904. Când nava (comandată de căpitanul de marină Goudeau şi avându-l ca secund pe căpitanul de fregată Fatou, care va ajunge ulterior amiral) a revenit în Golful Along, circa o sută de ofiţeri şi marinari de la bordul ei au mărturisit că văzuseră animale asemănătoare în două rânduri.

Toate aceste observaţii au fost publicate şi comentate pe larg în presa franceză şi străină, iar marele cotidian parizian „*Le Temps*” a iniţiat, în aprilie 1904, o anchetă care a dus la ralierea multor oameni de ştiinţă „sceptici” la părerile. Lui Oudemans şi Racoviţă despre certitudinea existenţei lui *Megophias*. Profesorul Léon Vaillant a făcut o comunicare în acest sens, publicată în Buletinul Muzeului de Istorie Naturală din Paris, iar la 27 iunie 1904, un biolog de renume mondial, profesorul Alfred Giard, şi-a expus în faţa Academiei de Ştiinţe Franceze părerea favorabilă şi argumentele privind posibilitatea existenţei „Marelui Şarpe de Mare” pe care îl considera însă un sauropterigian, urmaş al speciilor mezozoice, probabil ichtiosaur, plesiozaur sau elasmozaur.

În 1905, doi oameni de ştiinţă britanici, membri ai

Societăţii de Zoologie din Londra, naturaliştii Meade Waldo şi Michael John Nicoll se aflau la bordul vasului *Walhalla*, navigând de-a lungul coastelor Braziliei. La 70°4 latitudine sudică şi 34° 20 longitudine vestică au fost martorii unui incident straniu, pe care Meade Waldo îl relata în „*The Papers of the London Society of Zoology – 1906*” („*Lucrările Societăţii Londoneze de Zoologie – 1906*”), descrierea fiind însoţită de un desen făcut în cursul evenimentului:

„La 7 decembrie 1905, ora 10.15 a. În, mă găseam lângă cârma iahtului *Walhalla*, când domnul Nicoll mi-a atras atenţia asupra unui obiect ciudat, ce plutea la suprafaţa apei, la vreo 100 de iarzi (9 lm – *n.a.*) de vas.

Am aruncat o privire în direcţia pe care mi-o arăta şi am văzut o înotătoare dorsală verticală ieşind din mare. Avea culoarea cafeniu închis, asemănătoare algelor marine, erau puţin încreţită pe margini şi măsura vreo 6 picioare (1, 8 m – *n.a.*) lungime, înălţându-se cam 2 picioare (0,60 m – *n.a.*) deasupra valurilor.

Îndreptând binoclul nostru de campanie spre înotătoare am rămas surprins să constat că în faţa ei se ridicau un cap şi un gât uriaş. Gâtul nu se unea cu aripa înotătoare, ci o preceda la o distanţă de vreo 18 inci (0,48 m – *n.a.*) sau chiar mai mult. (Gâtul – *n.a.*) părea de grosimea cor p ui ui unui om şi se înălţa deasupra apei cu 7 – 8 picioare (2, 1 – 2, 4 m – *n.a.*). Ciudata făptură înainta rapid, lăsând în urmă valuri ca un siaj; îşi agita capul cu atâta putere, încât în jur săreau jerbe de apă”. (Recent, cercetătorii M.A. Persinger şi G.F. Lafraière au descoperit că acelaşi animal fusese văzut şi de alţi martori de pe diverse nave, lungimea corpului său fiind estimată la 18 în după unele declaraţii, acesta avea „un gât foarte lung” şi „ochi de broască ţestoasă”.)

La 24 mai 1907, o creatură serpentiformă uriaşă, de culoare închisă a fost observată de echipajul şi pasagerii

navei *Tampania* (aparţinând societăţii britanice Cunard Line) care naviga în largul coastelor irlandeze.

În timpul primului război mondial, la 22 mai 1917, crucişătorul uşor englez *H.M.S. Hillary* se afla într-o misiune de patrulare la 70 mile sud-est de ţărmurile Islandei. La ora 09 a. În Marinarul aflat de veghe la tribord a detectat un obiect care se ridica din apă la câteva sute de metri de navă. Temându-se să nu fie vorba de periscopul unui submarin german, comandantul crucişătorului, căpitan-comandorul Dean, s-a năpustit pe puntea de comandă, unde ofiţerul de cart l-a liniştit, explicându-i că „obiectul" părea mai curând o fiinţă acvatică, deşi nu semăna cu balenele, caşaloţii sau delfinii. Între timp, vasul continua să avanseze spre locul unde era ciudăţenia. Iată relatarea căpitanului Dean, extrasă din „*H.M.S. Hillary*: *Last Mission at Sea and Sinking on the 25-th of May, 1917*; *Raport and Synopsis*" (Royal Navy – „*Documents and War Archives*", London):

„La prima vedere putea fi luată drept un trunchi mare şi noduros. Dar când am privit prin binoclu mi-am dat seama că era o făptură vie, iar rădăcinile arborelui se dovedeau a fi capul şi înotătoarea dorsală. Animalul constituia un obiectiv excelent pentru exerciţiile de tragere la ţintă şi am dat ordin servanţilor armamentului principal (tunurile medii şi grele – *n.a.*) să se pregătească (…)

Ne apropiasem la 30 de iarzi (27, 3, m – n.a.) şi vedeam creatura foarte bine. Capul semăna eu acela al unei vaci, dar nu avea coarne sau urechi şi era mult mai mare; animalul părea complet negru, cu excepţia unei dungi albicioase pe frunte. Lungimea gâtului atingea cel puţin 20 de picioare (G m – n.a.), iar aripa înotătoare se ridica deasupra apei la vreo 4 picioare (1, 2 m – *n.a.*). Lighioana măsura în total mai bine de 60 picioare (18 m – *n.a.*) (…). Se puteau distinge clar mişcările şerpuitoare ale

gâtuliii, care se arcuia în semicerc atunci când capul se înălţa pentru a privi împrejur. Când fiinţa a rămas în urma noastră am remarcat că înotătoarea dorsală – ce amintea de un triunghi negru – era foarte subţire şi moale, dar, câteodată, vârful ei pleoştit se ridica asemeni urechilor ciulite ale unui terrier. Animalul nu se alarmase de vecinătatea imediată a navei şi continua să înoate la suprafaţa mării, când scufundându-se astfel încât îi rămâneau afară doar botul şi vârful aripii înotătoare, când scoţându-şi din apă capul, gâtul, înotătoarea dorsală şi, uneori, o mică porţiune din spinare (…). Aveam viteza de 12 noduri, aşa că l-am depăşit, îndepărtându-ne destul de mult. Am dat ordin de virare, crucişătorul a descris un arc şi ne-am apropiat din nou, la 200 de iarzi (182 m – *n.a.*), apoi am deschis focul. Prima salvă a fost mai scurtă cu 66 de picioare (20 m – *n.a.*), iar a doua mai lungă cu 33 de picioare (10 m – *n.a.*). Îl încadrasem însă într-o furcuţă îngustă (expresie artileristică desemnând o serie de trei salve, primele două de reglaj, a treia la ţintă – *n.a.*) şi ultima salvă a nimerit perfect. Un obuz a explodat chiar lângă trupul monstrului care a început să se zbată ca turbat, înroşind valurile; dar, imediat ce coloana de apă ridicată de explozie s-a prăbuşit în mare, animalul s-a scufundat şi el (…). Nu l-am mai reperat, deşi nava a trecut chiar pe lângă locul unde se aflase ultima, dată”.

La trei zile după întâlnirea cu „şarpele de mare”, crucişătorul *H.M.S. Hillary* a fost torpilat de un U *BOOT* german şi majoritatea echipajului a pierit în apele îngheţate. Căpitan-comandorul Dean şi câţiva oameni au fost salvaţi de o navă britanică, astfel încât incidentul „vânătorii” a apărut consemnat în raportul misiunii, pe care comandantul lui *H.M.S. Hillary* l-a înaintat Amiralităţii.

Între 1919 şi 1933 s-au înregistrat şi alte relatări despre „şerpi” uriaşi văzuţi în Oceanul Atlantic, cum a fost

cea a echipajului (inclusiv comandantul şi un viceamiral aflat la bord) cuirasatului britanic *H.M.S. Caesar*, care era gata să lovească un astfel de animal în largul insulei Man (1920) sau declaraţiile despre giganticul monstru serpentiform (lung de 27 m) observat de câteva – zeci de martori la 10 iunie 1928, în faţa portului Salvador (Brazilia).

În noiembrie 1947, un şarpe de mare uriaş a fost văzut de numeroase persoane în largul portului Vancouver (provincia British Columbia – Canada).

În decembrie 1947, cargoul american *Santa Clara* (8600 tdw) parcurgea ruta New York (S.U.A.) – Cartagena (Columbia) când, la 118 mile est de Capul Lookout (statul North Carolina – S.U.A.), câţiva ofiţeri au zărit un animal straniu. Iată ce consemna căpitanul navei în jurnalul de bord:

„John Axelsohn, cel de-al treilea secund, a văzut deodată un cap ca de şarpe, care se înălţa din apă la o distanţă de circa 30 de picioare (9 m – *n.a.*) de tribordul vasului, în apropierea provei. Exclamaţia sa atrăgând atenţia celorlalţi doi secunzi, toţi au început să examineze uluiţi ciudata fiinţă ce plutea de-a lungul vasului, trecând apoi pe sub puntea de comandă (ieşită în afara bordului – n. A) şi dispărând la pupa.

Capul animalului era lat de vreo 2, 5 picioare (0,75 m – n.a.), gros de 2 picioare (0,60 m – *n.a.*) şi lung de 5 picioare (1, 5 m – n.a.). Corpul, cilindric, atingea 3 picioare (0,90 m – *n.a.*) diametru, iar gâtul 1, 5 picioare (0,45 m – n.a.).

Când monstrul a trecut pe sub puntea de comandă, ofiţerii au observat undele din jurul lui colorându-se în roşu pe o suprafaţă de 30 – 40 picioare pătrate (9 – 12 m^2 – *n.a.*) (…) Apa se înroşise probabil de la sângele animalului ce se izbise de prova. Secunzii nu au putut repera la babord cealaltă jumătate a animalului de unde au dedus că

nava îl tăiase în două – *n.a.*) (…).

Fiinţa aceea rănită s-a zbătut în agonie tot timpul cât a rămas în câmpul nostru vizual. Pielea sa era de culoarea cafeniu închis, netedă şi alunecoasă, fără aripi înotătoare, păr sau vreo proeminenţă pe cap, gât sau pe partea vizibilă a corpului*.

Relatarea martorilor, confirmată şi de câţiva marinari (care estimaseră lungimea părţii vizibile a animalului la circa 16 m) a apărut în câteva ziare americane, într-o prestigioasă publicaţie britanică specializată în probleme maritime, „*The Maritime Observer*” şi a fost reluată atât de Heuvelmans în „Le *Grand Serpent de Mer*”, cât şi de Akimuşkin în „*Pe urmele unor animale rare şi nemaiîntâlnite* în ianuarie 1960, presa franceză menţiona că un monstru marin reptilian a fost zărit în dreptul portului Bordeaux (Estuarul Gironde – Franţa), iar la 19 august 1963, numeroşi martori au văzut în largul coastelor statului New Jersey (S.U.A.) un „şarpe de mare” lung de peste 12 m.

În 1964, exploratorul şi navigatorul solitar francez Robert le Serrec a naufragiat în zona Marii Bariere de Corali (Australia). Mai înainte însă, reuşise să fotografieze şi apoi să filmeze un animal serpentiform gigantic (măsurând 22 – 24 m), în Marea Coralilor. Materialul său documentar a fost analizat de zoologii francezi şi considerat ve – ridic, dar insuficient pentru a se putea clasifica strania fiinţă. Despre incident au scris atât Robert la Serrec (în volumul „*Autour de Monde*” – „*În jurnalul lumii*”, jurnalul călătoriei sale de cinci ani pe mare, publicat la Paris în 1967), cât şi biologul american Ivan T. Sanderson în revista „*True*” (1965).

La 15 aprilie 1969, în dreptul portului Kodiak (Insula Kodiak, Golful Alaska – S.U.A.) a fost detectată cu ecograful (ASDIC) silueta unei fiinţe lungi de 60 m şi având patru labe înotătoare. Monstrul (de dimensiuni

duble faţă de o balenă albastră!) se deplasa destul de rapid „la mare adâncime, după cum scriau M.A. Persinger şi G.F. Lafraière în „Space*time Transients and Unusual Events*” (*„Treceri spaţio-temporale şi evenimente neobişnuite*”).

După cum consemna revista „*OMNI*”, în februarie 1988, un animal acvatic există, se pare, şi în Lacul Okanagan din provincia canadiană British Columbia. Triburile de indieni din zonă cunoşteau existenţa acestui animal dinainte de venirea europenilor, iar în ultimele secole au fost înregistrate cel puţin 200 de rapoarte conţinând descrieri similare. Cel mai recent (iulie 1974) aparţine Barbarei Clark, o adolescentă care, în timp ce înota în jurul unei platforme aflată la câteva sute de metri de mai, a simţit atingerea unei suprafeţe mobile, aspre, pe trup. Suind în grabă scara platformei, ea s-a întors şi a văzut „un animal serpentiform, de culoare cenuşiu închis, aflat la 4 – 5 m depărtare. (…) Capul era sub apă, spinarea avea vreo 30 de picioare (10 m – *n.a.*) lungime şi cam 4 picioare (1,2 m – n.a.) lăţime şi se termina cu o coadă asemănătoare cu aceea a unei balene”. Martora nu a văzut sau auzit jetul de la respiraţia animalului care s-a scufundat după câteva clipe. Cu toate acestea, cercetătorii americani Richard Greenwell şi Roy Mackal susţin că ar fi vorba probabil de urmaşul unei specii de cetacee primitive, *Basilosaurus*, opinând că, în cazul unei reptile, aceasta ar fi atacat în loc să manifeste o simplă curiozitate, ca mamiferele acvatice în general. (Trebuie remarcat, de asemenea, că acesta este primul raport la care coada animalului a fost asemănată cu a unui cetaceu;

dacă faptul nu se datorează unei imagini deformate de spaimă, atunci confirmă o diferenţă notabilă între „monştrii” lacurilor canadiene şi cei din mări şi oceane.)

În numărul său din aprilie 1982. Revista „*OMNI*” amintea de rapoartele care semnalează un animal asemănător în Lacul Champlain, aflat la frontiera

americano-canadiană. Acest lac, având o suprafaţă de câteva sute de km² şi o adâncime considerabilă, a fost descoperit în 1609 de către, exploratorul Samuel de Champlain, care a văzut pentru prima oară „monstrul”. De atunci au fost consemnate – ute de mărturii, iar actualmente există peste 150 de martori care afirmă că au zărit un animal enorm, serpentiform. Există chiar şi o fotografie color (obţinută în 1977 de Sandra Mansi) pe care se pot distinge un gât lung şi o spinare cenuşie, cu pete gălbui. Deşi aproape niciun raport nu menţionează jetul expiraţiei sau coada tipică cetaceelor, biochimistul şi zoologul Roy Mackal de la Universitatea din Chicago (S.U.A.) susţine că ar fi vorba de un *zeuglodon* (o altă specie de balene primitive); zoologul George Zug de la Institutul Smithsonian este mai puţin categoric în identificarea cu un mamifer, dar consideră şi el că „în acest mare lac există animale de dimensiuni notabile, încă necunoscute ştiinţei”.

Tot revista „*OMNI*” consemna, în aprilie 1989, faptul că un animal acvatic uriaş este raportat încă din 1816 (oficial de mai mult de 190 de persoane până în prezent) în Lacul Memphremagog de la graniţa dintre statul american Vermont şi provincia canadiană Québec. Cea mai recentă mărturie (august 1983) aparţine Barbarei Malloy, care afirmă că ar fi văzut „un gât ca de şarpe şi un cap asemănător celui de cal dar mult mai mari” ridicându-se deasupra apei. Trebuie menţionat însă că mulţi cercetători sunt relativ sceptici cu privire la aceste rapoarte pe motiv că lacul, ca şi faimosul Loch Ness din Scoţia ar fi prea mic ca să permită supravieţuirea unui număr considerabil de exemplare dintr-o specie de făpturi uriaşe, fie ele mamifere, reptile sau peşti. Or, se consideră puţin probabilă perpetuarea unei specii de-a lungul a milioane de ani doar prin câteva exemplare (deşi, în anumite condiţii particulare favorabile, faptul nu este imposibil).

După cum se menţiona în mai multe publicaţii americane (inclusiv „*New York Times*”, ziar cunoscut pentru precauţia cu care verifică, în prealabil, informaţiile acceptate spre tipărire), în 1978, echipajul unui elicopter de patrulare al US Coast Guard a observat un animal serpentiform uriaş (fără înotătoare vizibile) în largul coastelor Floridei (S.U.A.).

La începutul anului 1982, sute de persoane au semnalat un şarpe gigantic apărut în apropierea coastelor de vest ale provinciei canadiene British Columbia. În mai 1982, oaspeţii prezenţi la o petrecere dată de omul de afaceri Robert Frew în vila sa de pe ţărmul Golfului Chesapeake (statul Maryland – S.U.A.) au observat o „creatură serpentiformă foarte lungă, având pielea pătată ca de pojar”. Robert Frew a reuşit să filmeze animalul, „producând ceea ce unii savanţi consideră că ar putea fi primul film autentic al lui Chessie, şarpele Marylandului”, după cum consemna revista „*OMNI*” în ianuarie 1983, în 1984, echipajul unui submarin britanic destinat verificării conductelor petrolifere din Marea Nordului a raportat faptul că nava fusese atacată de o reptilă uriaşă pe când se afla în imersiune, la 47 mile est de litoralul Marii Britanii. După cum se relata în presa londoneză, monstrul, care s-a năpustit de trei ori asupra submarinului ce-i încălcase probabil teritoriul, era un şarpe lung de aproape 20 în gros de peste un 1 m de culoare cafeniu închis şi având un cap „ca de varan”, acoperit cu solzi groşi. Echipajul şi-a păstrat însă prezenţa de spirit, izbutind să ducă nava la suprafaţă şi apoi la bază

* * *

Majoritatea zoologilor susţin că aceste relatări se datorează unor iluzii optice, iar şarpele de mare este… orice altceva în afară de o reptilă uriaşă. Astfel, se cunosc până în prezent nu mai puţin de 19 ipoteze asupra

identităţii şerpilor marini uriaşi, impunându-se constatarea că, din nefericire, cele mai logice sunt şi cele mai rar menţionate, atât în lucrările de specialitate, cât şi de către mijloacele de informare în masă (presa, televiziunea etc.).

1, Prima categorie de ipoteze, cele mai numeroase, dar şi cele mai inconsistente prin calitatea scăzută a argumentelor (lipsa lor de logică frizând nu rareori absurdul) se remarcă printr-o diversitate considerabilă de „identificări", purtând, toate, amprenta aceluiaşi „complex al struţului", de care suferă unii cercetători, ce nu se pot acomoda ritmului vertiginos în care au loc transformările şi reevaluările în ştiinţă.

Se detaşează, pentru început, încercările de a identifica o fiinţă *vie*, deplasându-se cu viteze de 10 – 20 noduri şi independent de mişcările valurilor sau contrar lor (după cum afirmă *toţi* martorii), cu *obiectele* plutind inert la suprafaţa oceanului: buşteni, şiruri de frunze sau alge foarte lungi.

Următoarea grupă cuprinde tentativele de asimilare a unui animal serpentiform ce măsoară 10 – 60 în unor fiinţe de cu totul altă formă (balene albastre) sau având siluete diferite şi dimensiuni mult mai mici (rechini, toni, elefanţi de mare, dugongi etc.).

Se distinge apoi o grupă de ipoteze aproape amuzante: identificarea „şerpilor de mare" prin *grupuri* de fiinţe în loc de indivizi singulari. Astfel au fost amintite şirurile de păsări plutind la suprafaţa apei (!), delfini înotând în linie (deşi delfinii *nu* înoată în acest mod) şi, măi ales, cârdurile focilor de Groenlanda ce se deplasează în şiruri lungi, una după alta, săltând câteodată deasupra valurilor şi dând impresia mişcării unui trup uriaş, arcuindu-se în ocean. Zoologul Newton afirmă că, observate de la *mare* distanţă, aceste cârduri au dat naştere „legendei, l despre şerpii marini, teoria sa părând însă a nu lua în considerare *niciunul* dintre rapoartele

cunoscute şi deosebit de valoroase din istoria incidentelor cu animale serpentiforme văzute de la *mică* distanţă. Urmează apoi afirmaţiile despre o posibilă confuzie cu şerpi de mare obişnuiţi (care ating însă foarte rar 2 m lungime); şerpi tereştri (boa, anaconda, pitoni) nimeriţi accidental în ocean (omiţându-se faptul că dimensiunile acestora nu depăşesc 10 – 14 m iar o reptilă terestră nu ar supravieţui decât foarte scurt timp în apă sărată, neputând ajunge în mijlocul Atlanticului sau Pacificului) şi, în sfârşit, cu broaştele ţestoase. Într-adevăr, broaştele ţestoase cu gât de şarpe (genul *Hydromedusa*) au un cap turtit, situat la extremitatea unui gât serpentiform ieşit mult din carapace şi aproape neretractabil. Dar ele sunt animale terestre de dimensiuni mici (*20 cm* lungime specia australiană, *Cheia dina longicollis* şi maximum *30 cm* cea argentiniană, *Hydromedusa tectifera*) şi, oricum, au o platoşă osoasă distinctă, foarte vizibilă în cazul când s-ar admite prin absurd ivirea unui exemplar măsurând 30 în căzut întâmplător în mare. În ceea ce priveşte broaştele ţestoase marine pieloase, campioana lor, Luthul (*Dermochelys* coriacea), atinge 2 – 2, 50 m lungime, 600 – 700 kg greutate şi are carapacea acoperită cu o piele groasă, ca a balenei. Dar gâtul scurt, labele anterioare extrem de lungi şi forma oval-aplatizată a corpului fac imposibilă confuzia cu un şarpe, chiar admiţând apariţia unui gigantism accidental.

În sfârşit, ultima ipoteză din categoria celor care neagă posibilitatea existenţei în adâncurile oceanelor a unor animale necunoscute consideră că martorii ce au semnalat fiinţe serpentiforme uriaşe au fost induşi în eroare de apariţia la suprafaţă a unui calmar gigantic, ale cărui tentacule pot ajunge până la 30 m lungime (după cum au confirmat fragmentele descoperite în stomacul marilor caşaloţi). Dar această încercare de a explica fenomenul nu ţine seama de faptul că un tentacul nu poate

pluti mult timp separat de restul corpului; or, observatorii nu au văzut *niciodată* calmarul sau celelalte „nouă braţe ale sale, ci unul singur. În plus, se impun următoarele constatări: un tentacul *nu* are cap de şarpe, piele lucioasă, cafeniu închisă sau solzi de reptilă, *nu* înoată independent, nu poate să *nu* aibă ventuze proprii caracatiţelor (uşor identificabile de martorii oculari) şi *nu* posedă înotătoare dorsale „laterale, ochi, gură şi creastă zimţată.

2. Următoarea grupă cuprinde doar două ipoteze, care admit realitatea existenţei „şarpelui de mare”, dar susţin că nu ar fi vorba de o reptilă, ci mai degrabă de un mamifer primitiv gigantic.

Adepţii primei ipoteze, Roy Mackal şi zoologul. Phillip Gosse, de la Universitatea din Chicago, consideră aceste fiinţe ca făcând parte din familia cetaceelor primitive apărute în Eocen şi dispărute acum 20 milioane de ani. Astfel, Mackal crede că ar fi vorba de zeuglodoni, o subspecie evoluată din subordinul fosil *Archaeoceti*, având lungimea de 18 m şi un aspect general foarte asemănător crocodililor actuali (coadă foarte lungă, corp cilindric, cap alungit cu fălci triunghiulare etc.). Gosse este de părere că majoritatea rapoartelor indică mai curând basilosauri, animale cu o siluetă atât de apropiată de aceea a plesiozaurilor, încât multă vreme s-a crezut că ar fi reptile, ceea ce explică denumirea ştiinţifică: *Basilosaurus*. Abia când s-au descoperit fosile complete ale acestor făpturi lungi de 20 în s-a constatat că ele erau mamifere, cu trup fusiform, labe de focă, gât lung şi coadă conică, similară celei a broaştelor ţestoase.

Aparent, ipoteza sus-menţionată ar constitui un răspuns; dar, în niciun caz, el nu poate fi definitiv şi complet. În primul rând pentru că multe rapoarte menţionează făpturi cu aspect şi comportament evident reptiliene; dacă animalul care a speriat-o pe Barbara Clark sau cel văzut de Meade-Waldo şi Nicoll mai puteau fi

considerate mamifere, cel spare a atacat submarinul britanic în 1984 şi cel întâlnit de *H.M.S. Daedalus* păreau mai curând reptile. Cetaceele arhaice aveau siluete mai puţin suple în raport cu lungimea totală a trupului decât multe din fiinţele descrise de martorii oculari, inclusiv decât cele din Golful Along; ele *nu* aveau solzi şi cap de şarpe ca animalul văzut în 1817 şi nici creastă zimţată ca majoritatea făpturilor văzute în Pacificul Central şi cel de Nord.

A doua categorie din această grupă cuprinde ipoteza lui Oudemans şi Racoviţă. Deşi naturalistul român optase pentru mamifer, manifesta însă mari rezerve cu privire la încadrarea lui *Megophias* printre palmipede (foci, morse etc.). Principalul argument al lui Oudemans rămâne faptul că şerpii înoată prin mişcări ondulatorii laterale, pe când mamiferele (fie ele cetacee sau foci) înoată ondulându-se în plan vertical. Dar naturalistul olandez nu ştia că dinozaurienii marini din ordinul *Sauropterygia*, atât nothosaurii, cât şi plesiozaurii sau elasmozaurii înotau ondulându-se în plan *vertical*, fapt descoperit abia în ultimele decenii după analiza comparată a fosilelor şi a poziţiilor în care au fost găsite. În plus, o serie de rapoarte indică ondulaţii *laterale* în cazul făpturilor *exclusiv* serpentiforme.

În 1970, un reputat specialist oceanolog român, acad. Eugen Pora, spunea: „În marile gropi abisale se găsesc forme de animale străvechi – fosile vii – care, cu milioane de ani în urmă, îşi petreceau viaţa la suprafaţa oceanului. Datorită apariţiei unor vietăţi mai bine dezvoltate, formele primitive s-au retras în zonele puţin populate din adâncuri, unde condiţiile sunt însă mai grele. Acolo s-au adaptat mediului, supravieţuind până astăzi. Adulţii trăiesc la mare adâncime, dar se reproduc în straturile superioare sau chiar la suprafaţa mării, unde puietul se poate hrăni mai bine (…) Este posibil ca în părţile sudice ale Oceanului

Planetar să trăiască animale de dimensiuni uriaşe. Să fie Şarpele de Mare reptilă, să fie mamifer? Nu există încă destule date pentru a se face o asemenea precizare".

3. Penultima grupă cuprindă o singură ipoteză ce susţine că Şarpele de Mare ar fi în realitate o anghilă gigantică, necunoscută ştiinţei. Anghilele (ordinul *Apodes*, familia *Murenidae*) ating dimensiuni de 1 – 2 în un gen înrudit (*Murena Helena*) ajungând însă la 3 m lungime. Sunt prădători foarte agresivi şi periculoşi; larvele lor nu depăşesc niciodată 7 cm înainte de metamorfozare, când, din transparente ca sticla, se colorează în negru-verzui, crescând timp de peste un an până la deplina maturitate. Dar în 1930, dr. A. Brunn, membru ai expediţiei oceanografice daneze de pe nava *Dana* a capturat în Oceanul Atlantic (la vest de Capul Bunei Speranţe) o larvă de anghilă lungă de 184 cm! Acest peşte prins la 350 m adâncime face parte dintr-o specie necunoscută, şi, dacă ei creşte în acelaşi ritm ca *Murena Helena*, atunci adultul care i-a dat naştere ar trebui să aibă între 40 şi 80 m lungime! Câţiva ani mai târziu (în 1936), americanul William Beebe, naturalist de prestigiu şi inventatorul celebrei batisfere care-i poartă numele, a efectuat o scufundare în largul Insulelor Bermude; aprinzând lumina interioară la aproape 500 m adâncime (batisfera avea trei hublouri), el a observat două larve de anghilă de peste 1 m lungime, trecând prin fasciculele de raze, primele ajunse vreodată la asemenea adâncime. Ulterior, cunoscutul ihtiolog J. Smith a semnalat şi el capturarea în Atlantic a unei larve de anghilă de 0,50 m care, după opinia sa ar fi ajuns să depăşească, la maturitate, 25 m lungime. În urma acestor descoperiri, câţiva naturalist! europeni, printre care J.M. Pérès, R. Thévenin, dr. I. Krumbiegel şi dr. A. Brunn (fost director al Muzeului Universităţii din Copenhaga) au afirmat că astfel de anghile gigantice au fost văzute de martori şi luate drept şerpi de mare. Într-

adevăr, aspectul unei anghile este destul de asemănător cu al reptilelor, dar ea nu scoate niciodată capul din apă pentru a respira, fiind un peşte şi având branhii. Descrierile martorilor oculari privind capul, botul, ochii, gâtul, înotătoarele, pielea, aspectul corpului şi comportamentul animalelor observate în marea majoritate a cazurilor nu permit identificarea acestora cu anghilele. Desigur, posibilitatea existenţei unui peşte serpentiform de asemenea dimensiuni nu poate fi negată (căci, aşa cum scria I. Akimuşkin, „dacă există larve de anghile gigantice, trebuie să existe şi adulţii care le-au dat naştere1) şi este probabil că unele rapoarte despre animale serpentiforme uriaşe (în special o parte din cele semnalând corpuri cilindrice pe toată lungimea lor şi fără solzi) se datoresc întâlnirii vaselor cu anghile de 20 – 30 în Mai ales că, după cum observa M; Burton, directorul Muzeului de Istorie Naturală din Londra, anghilele înoată oarecum pe flanc, astfel încât, la suprafaţă, mişcările lor ondulatorii par aproape verticale. Dar, aşa cum constata şi naturalistul englez, deşi indiscutabil, procentul unor asemenea descrieri este destul de mic şi nu poate explica în niciun caz *întreg* fenomenul.

4. Ultima categorie de ipoteze consideră că „şerpii de mare” sunt reptile preistorice, dinozaurieni acvatici care au supravieţuit până în zilele noastre, după cum afirmă cercetători prestigioşi ca B. Heuvelmans, J. Lyell, A Hyatt, E. Boulanger, J.Y. Cousteau, M. Burton, I. Sanderson, A.E. Vernil, L. Şi A. Agassiz etc. Multe din descrierile martorilor oculari înfăţişează într-adevăr animale foarte asemănătoare plesiozaurilor sau elasmozaurilor – capul şi gâtul de şarpe, corpul fusiform, coada lungă (uneori scurtă şi conică), înotătoarele laterale ca nişte lopeţi, stilul de înot prin ondulări pe verticală, toate corespund aproape perfect monştrilor văzuţi în ultimul mileniu. Unii elasmozauri aveau gâtul mai lung decât corpul şi coada

luate împreună (8 – 9 m dintr-o lungime de 12 – 13 în la specia descoperită în America de Nord acum câteva decenii). Mai mari decât ei, plesiozaurii atingeau uneori 30 m lungime totală, dintre care 10 – 12 în numai gâtul şi capul serpentiforme şi alţi 8 – 12 în coada. În afară de aceasta trebuie amintită problema dentiţiei, care la reptile şi la dinozaurieni este uniformă, compusă din dinţi conici cu acelaşi tip şi acelaşi rol. Este adevărat că şi la cetaceele marine odoncete (delfinii, balenele ucigaşe, caşaloţii etc.) ea este similară, dar dinţii sunt mai groşi şi mai puţin numeroşi decât la sauropterygieni. Ori, în anii ’70 un incident în care a fost implicată nava de cercetări oceanografice *Calypso* a comandantului Cousteau avea să aducă nişte detalii interesante privind dentiţia monştrilor din adâncuri. Conceput pentru studii cât mai amănunţite asupra faunei şi florei marine, vasul a fost dotat la sfârşitul anilor ’60 cu o cabină specială, un fel de bulb carenat eliptic pe axa orizontală, care se poate monta sub chilă, în dreptul unui sas de acces. Din această cabină prevăzută cu hublouri şi reflectoare se poate urmări viaţa submarină atât în timpul staţionării navei, cât şi pe parcursul deplasării. Într-o noapte de vară, când *Calypso* se afla în Atlantic şi cabina era (din fericire) neocupată, nişte şocuri puternice au zguduit vasul. Dimineaţa, scafandrii au raportat că, deşi restul chilei părea intact, cabina de observaţie fusese puternic avariată. Întrucât nava se afla într-o regiune unde adâncimea era de peste 3.000 m nu se punea problema contactului cu nişte stânci submarine nemarcate pe hartă a rămas ipoteza atacului unui caşalot. Ajungând la baza din Franţa (Toulon) şi demontând cabina, Cousteau a observat că:, 1) stratul gros (10 cm) de cauciuc ce acoperea complet cabina pentru o mai bună termoizolare fusese *ferfeniţit în sute de fâşii de către nişte dinţi conici ascuţiţi* aparţinând unor maxilare ce se încinseseră asupra cabinei *în acelaşi timp*, ca fălcile unui

cleşte, încercând s-o desprindă ori s-o strivească; 2) sub presiunea muşcăturii, pereţii din tablă groasă de 5 cm se deformaseră în măi multe locuri. Datorită faptului că bulbul avea 1, 8 m lăţime în partea cea mai groasă, dintre făpturile marine cunoscute, numai caşalotul ar fi putut desface fălcile într-atât, încât să-l apuce din ambele părţi concomitent – marin cu maxilare atât de lungi şi de înţesate de dinţi decât *pe maxilarul inferior*, şi oşi şi plasaţi la distanţă relativ mare unul de altul. După deschiderea fălcilor, muşcătura părea mai curând a unui tylosaur, singurul animal marin cu maxilare atât de lungi şi de înţesate de dinţi care a existat vreodată pe Terra.

Este interesant de constatat că tocmai ipoteza care îndeplineşte cele mai multe condiţii pentru o rezolvare satisfăcătoare a majorităţii rapoartelor despre „şarpele de mare” întâmpină cele mai acerbe critici. Faptul nu este chiar atât de paradoxal pe cât pare: dacă zoologii mai sunt dispuşi să admită existenţa unei anghile gigantice, a unui cetaceu fosil, nedescoperit timp de 20 milioane de ani, ca zetiglodonul sau chiar a unui mamifer marin total necunoscut şi greu de acceptat din punct de vedere biologic şi paleontologic (*Megophias megophias*), în schimb, prea puţini sunt gata să ia în considerare posibilitatea supravieţuirii unei specii mezozoice (ca şi cum n-ar fi auzit despre descoperirea coelacanţilor). Aceasta deoarece ar interveni o serie de probleme foarte dificile (de ce au supravieţuit numai un număr redus de dinozaurieni marini, cum au reuşit să scape cataclismelor abătute asupra lumii oceanelor mezozoice în câteva rânduri, de ce tocmai ei şi nu alte specii, care sunt mediile ambiante sau caracteristicile genetice favorabile acestei supravieţuiri etc.); or, cercetători grăbiţi să părăsească rutina, gata să studieze fără prejudecăţi un fenomen nou şi care răstoarnă vechi şi comode teorii se întâlnesc mai ales în romanele lui Jules Verne. Din fericire, există întotdeauna

şi excepţii, după cum o demonstrează ştafeta probităţii şi curajului ştiinţific, transmisă de-a lungul timpului de la Darwin, Haeckel, Ôudemans sau Racoviţă prin Cousteau, Heuvelmans, Vernil, Heyerdahl, Lane şi Burton la Mackal. Johanson, Leakey, Attemborough sau Gould. Unor astfel de oameni, George Bernard Shaw le-a dedicat faimosul său aforism 2 „înţeleptul se adaptează la lumea în care trăieşte; cel lipsit de înţelepciune se încăpăţânează să schimbe lumea după el însuşi. De aceea, progresul omenirii datorează atât de mult celor lipsiţi de înţelepciune…

$

s f

Este aproape sigur faptul că pe Terra, în ocean ca şi pe uscat, mai pot exista specii despre care nu ştim nimic. Bernard Heuvelmans scria: „În imensitatea de apă a oceanelor Terrei, orice poate fi posibil. Se înşela oare?

În vara anului 1849, căpitanul de marină Hope a văzut într-o zi cu cer senin, când oceanul era deosebit de limpede, un animal uriaş târându-se pe fundul nisipos al Golfului Californiei. Ciudata creatură semăna cu un crocodil, dar avea un gât mai lung şi patru înotătoare laterale în formă de lopată în locul labelor obişnuite la reptile. Capul era triunghiular, cu fălci lungi şi puternice, labele anterioare erau mai lungi decât cele posterioare, iar coada lungă şi groasă. După un timp, animalul a pocnit să înoate în felul broaştei ţestoase, adică lopătând pe laterală. Relatarea căpitanului Hope (publicată de ziarul „*Times*” în iunie 1850) este extrem de interesantă, el fiind primul om care a reuşit să vadă în întregime un „crocodil de mare”. Zoologii au afirmat că era vorba probabil de o broască ţestoasă uriaşă, a cărei siluetă se vedea deformată (alungită) sub apă. Dar este posibil ca un marinar experimentat să nu poată deosebi o carapace osoasă de pielea obişnuită? Ce broască ţestoasă cunoscută pe Terra

ai C fălci lungi şi coadă de crocodil?!

Un animal asemănător a fost „vânat” printr-o întâmplare de submarinul german *U-28* în primul război mondial. Iată ce consemna căpitanul Forstner în jurnalul de bord: „La 30 iulie 1915, submarinul nostru *U-28* a torpilat în Atlanticul de Nord vaporul britanic *Iberia*. Vasul, lung de circa 180 în s-a dus repede la fund, cu pupa înainte. Adâncimea atinge în acele locuri (largul coastei irlandeze – *n.a.*) câteva mii de metri. La 25 de secunde după scufundare, nava a explodat la o adâncime pe care am apreciat-o la aproximativ 1.000 m. Putin după aceea, din valuri a ţâşnit o coloană de apă conţinând sfărâmăturile vaporului şi, printre ele, un animal marin uriaş.

U-28 staţiona la suprafaţă şi pe puntea de comandă eram şase oameni: eu, doi dintre ofiţerii de gardă, şeful mecanicilor, secundul şi timonierul. Am privit uluiţi ciudăţenia, dar n-am avut timp să o fotografiem, căci, după 10 – 15 secunde a căzut înapoi, făcându-se nevăzută sub apă. Animalul, lung de peste 20 în semăna cu un crocodil gigantic, având patru labe înotătoare puternice şi un cap lung, ascuţit** („*Der Krieg zur See 1914 – 1918*: *Kriegsmarine Archiv*”. – „*Războiul pe* mare. *1914 – 1918*; *Arhivele Marinei de Război Germane*”).

Un crocodil în Atlanticul de Nord? Având asemenea dimensiuni? „Un astfel de animal nu există”, a fost verdictul zoologilor. „Fusese desigur un rechin mare, un peşte spadă sau poate o orca”, au explicat binevoitori naturaliştii germani. „Îmbătat de victorie, echipajul a avut halucinaţii au adăugat acid oamenii de ştiinţă americani.

Niciuna dintre ipoteze nu rezistă însă logicii:

a) Despre un rechin albastru, un peşte-spadă sau o orcă se pot spune multe, dar în niciun caz că seamănă cu un crocodil *1* b) o halucinaţie colectivă este ultimul lucru de care pot fi suspectaţi membrii echipajului unui submarin.

Aceste nave sunt pretenţioase şi sensibile: orice manevră greşită le poate distruge cu o iuţeală fatală pentru cei de la bord şi niciun om serios nu poate admite viziunea unui submarin condus de nişte ofiţeri cărora li se năzare mereu câte un crocodil sau un şarpe marin.

e) în sfârşit, este puţin probabil ca un căpitan din Kriegsmarine să fi scris o minciună sfruntată în jurnalul de bord al navei sale, dacă nu voia să ajungă într-un batalion de marş pe Frontul de Vest, unde avea toate şansele să înceteze de a mai exista după o săptămână. De altfel, fără pedanta minuţiozitate germană, este mai mult ca sigur că incidentul ar fi fost trecut sub tăcere.

Dar atunci CE erau oare cei doi monştri zăriţi în 1349 şi 1915? Acum aproape 160 milioane de ani trăiau în oceanele planetei uriaşii tylosauri al căror aspect corespunde întru totul descrierilor lăsate de Hope şi Forstner. Este însă posibil ca această specie sau una asemănătoare să supravieţuiască până în zilele noastre? Desigur, faptul este neobişnuit, dar nu improbabil.

Povestea faimoşilor coelacanţi (*Latimeria chalumnae*), consideraţi dispăruţi acum 70 milioane de ani şi „redescoperiţi" în 1938, este prea cunoscută pentru a mai insista asupra ei. Până astăzi au fost pescuiţi sau capturaţi vii peste 100 de coelacanţi, după ce între 1938 şi 1954 majoritatea oamenilor de ştiinţă refuzaseră să admită descoperirea ihtiologului J.L.B. Smith şi a naturalistei Courtenay-Latimer. De altfel, au existat zoologi care nu au fost dispuşi să se deplaseze nici măcar pentru a vedea primele exemplare de coelacanţi prinşi în 1954, afirmând că, în mod sigur, era vorba de o farsă…

Tocmai datorită inerţiei în acceptarea noului, dar şi necesităţii studiului serios, lipsit de prejudecăţi, asupra fiinţelor şi fenomenelor încă necunoscute din biosfera terestră, în ianuarie 1982 a fost înfiinţată, după o dezbatere aprinsă la Muzeul de Istorie Naturală al

Institutului Smithsonian din Washington D.C. (S.U.A.), „Societatea Internaţională de Cryptozoologie” („International Society of Cryptozoology”). Avându-l ca preşedinte pe Bernard Heuvelmans şi ca vicepreşedinte pe Roy Mackal, membrii societăţii (antropologi, paleontologi, zoologi, oceanologi şi exploratori de prestigiu din întreaga lume) şi-au propus căutarea şi studierea exemplarelor neobişnuite şi necatalogate ale faunei, de la „Omul Yeti” până la „Şarpele de Mare”. O iniţiativă binevenită pentru că, până acum, încercările de a găsi fiinţe stranii au fost finanţate de proprietarii de circuri sau de către firmele de comerţ cu animale şi, din nefericire, vremea lui Hagenbeck[1] (explorator renumit, fondatorul primei grădini zoologice moderne, cea din Hamburg şi a celei mai mari firme de comerţ cu animale care a fiinţat la începutul secolului nostru şi singurul om care a păstrat o cumpănă rezonabilă între profit, pe de o parte, şi grija de a nu perturba echilibrul ecologic, pe de alta) a apus de mult. Astăzi, dacă ar fi capturat un „şarpe” sau un „crocodil de mare”, este mai mult ca sigur faptul că şi-ar petrece restul zilelor la circ (constituind interludiul unui spectacol „Far West”) sau făcând reclamă unei firme de băuturi răcoritoare: …

ULTIMII COLOŞI

Singurele făpturi de pe Terra care au creiere mai mari – şi, poate, mai complexe decât ale omului sunt cetaceele: *balenele şi delfinii*. *Ar fi posibil ca, într-o zi, ele să ne spună ceva important, dar este puţin probabil că vom ajunge să le auzim*. *Pentru că, până atunci, le* vom fi *ucis pe toate eficient, economic şi cu sânge rece*”.

Jacques Yves Cousteau, „Prietenii noştri, balenele”.

„Ele mai mari mamifere de pe Terra, balenele, sunt o grupă de vieţuitoare numai aparent cunoscute, problemele

1 nu Hagembeck. https://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Hagenbeck

ridicate de originea, fiziologia şi, mai ales, gradul lor de inteligenţă nefiind clarificate încă.

Astfel, până în deceniul al optulea se considera că strămoşii balenelor au părăsit uscatul pe la începutul Neozoicului (deci acum 70 milioane de ani), adaptându-se repede la viaţa pelagică. Dar nicăieri în lume nu fuseseră descoperite fosilele formelor tranzitorii ce mai păstrau caractere de animal semiamfibiu, cele mai vechi resturi fiind cele găsite în nisipurile miocenice din Belgia (datând de acum 30 milioane de ani) şi care aparţineau unor fiinţe exclusiv acvatice.

Între 1984 şi 1987 însă, mai multe expediţii paleontologice americane au descoperit în sedimentele din bazinul Râului Indus, între Islamabad şi Trecătoarea Khyber (la 700 km de ţărmul Oceanului Indian), partea din spate a unui craniu şi mai mulţi dinţi, apoi alte câteva fragmente de schelet aparţinând unui animal pe care l-au botezat *Pakicetus* („*Balena din Pakistan*"). Rămăşiţele, cele mai vechi din lume la ora actuală, datează din Eocen, de acum 45 – 50 milioane de ani şi certifică (după cum afirmă conducătorii expediţiilor, prof. Ph. D. Gingerich de La Universitatea din Michigan şi cercetătorul N. Wells, de la Muzeul de Paleontologie din Michigan) faptul că specia respectivă nu era adaptată vieţii acvatice: organele de auz, maxilarele, dinţii şi coloana vertebrală sunt în mod evident de tip terestru. Structura urechii medii a lui *Pakicetus* (foarte bine păstrată) nu prezintă niciuna dintre adaptările care permit balenelor moderne să audă sub apă sau să se scufunde la mare adâncime, iar craniul indică faptul că animalul nu ţinea capul drept, în prelungirea trupului (ca actualele cetacee), ci mai mult în jos, asemeni patrupedelor terestre.

Analiza tuturor fragmentelor de schelet descoperite a permis paleontologilor să schiţeze o imagine (deocamdată incompletă) a acestei specii care trăia la malurile Mării

Tethys (ce separa Continentul Indian de restul Asiei la începutul Terţiarului). Astfel, *Pakicetus*, avea lungimea de 2 – 3 m, greutatea de 150 – 200 kg, se hrănea cu reptile, peşti mici şi mamifere, intra adesea în apă (căci membrele şi corpul par să fi fost greoaie, nepermiţându-i să-şi urmărească prada pe uscat), avea un bot lung, ca de lup, şi probabil nu se scufunda decât accidental (craniul indică imposibilitatea de a rămâne multă vreme sub apă).

Resturi fosile ale unei specii de mici dimensiuni, *Procetus* (2, 5 m lungime, dintre care 0,6 m craniul), fuseseră găsite în nisipurile eocene din Egipt, dar ele aparţineau unui animal mai bine adaptat vieţii acvatice, deşi păstrând multe caractere primitive şi terestre. (*Procetus* avea deja labele asemănătoare cu ale focilor şi capul începuse să i se alungească, semn al necesităţii de a despica mai lesne apele.)

De fapt, în Terţiar au existat numeroase încercări ale mamiferelor de a se întoarce în mări şi oceane, unele dintre ele căpătând aspecte de-a dreptul hilare. Astfel, după cum aminteau Z. Spinar şi Z. Bunar în „*Encyclopédie de la Préhistoire*" („*Enciclopedia Preistoriei*"), *Desmostilidele*, un mic grup de mamifere care au trăit în Miocen pe ţărmurile pacifice ale Japoniei şi Americii de Nord, aveau o înfăţişare atât de curioasă, încât paleontologii le-au dat un nume cel puţin neobişnuit: *Paleoparadoxia* („*Paradoxul străvechi*"). Animalele aveau cranii asemănătoare cu ale cerbilor sau antilopelor mari, dinţii incisivi de jos prelungiţi în afară că ai elefantului, corpul greoi şi masiv, cu o cuşcă toracică similară hipopotamului şi patru labe lungi, aidoma celor de focă!

La sfârşitul Eocenului apar specii mai mari şi mai evoluate, ca *Dorudon* (8, 5 m lungime, dintre care 1 m numai craniul), *Basilosaurus* şi *Prozeuglodon*.

— Găsit în depozitele marine din America de Nord, *Basilosaurus* este atât de asemănător *Plesiosaurusului*,

încât decenii la rând s-a crezut că ar fi vorba de o reptilă. Mai târziu, descoperindu-se fosile complete ale acestui animal lung de 20 în s-a observat că era vorba de un mamifer cu trup fusiform, labe şi corp de focă, gât lung ca de girafă şi coadă conică.

Prozeuglodon, cetaceu arhaic din subordinul fosil *Archaeoceti* avea un trup greoi, similar celui de morsă, dar mai alungit (animalul atingea 10 – 14 m lungime), capul aidoma caimanului, labe scurte ca înotătoarele delfinului şi dentiţie asemănătoare actualelor mamifere carnivore terestre. *Zeuglodonul*, *o* subspecie mai evoluată, avea 18 m lungime şi prezenta un aspect similar crocodililor (coada foarte lungă, corp cilindric, fălci triunghiulare etc.).

Dorudon, *Basilosaurus* şi *Prozeuglodon* păstrează numeroase caractere comune cu formele ancestrale de carnivore de la începutul Paleozoicului, încă nespecializate pentru un anumit mod de viaţă: capul prea puţin alungit, dantură diferenţiată (canini, molari etc.), membre anterioare *şi posterioare* (spre deosebire de balenele actuale), gât format din vertebre nesudate, schemele aparatelor respirator, auditiv, vizual etc., de tip terestru.

Asemănarea dintre *Basilosaurus şi Plesiosaurus*, pe de-o parte, şi *Prozeuglodon* şi *Tylosaurus*, pe de alta, nu înseamnă că cele două specii de mamifere din Terţiar se trăgeau direct din reptilele marine care au trăit în Mesozoic. Este vorba mai curând de aşa-numitul fenomen de convergenţă a caracterelor fiziologice (frecvent în lumea vie), care constă în aceea că animale diferite biologic (în cazul de faţă mamifere şi reptile) pot să capete înfăţişări aproape identice, datorită condiţiilor de viaţă similare. *Basilosaurus* şi *Prozeuglodon* au dispărut acum 20 milioane de ani, la sfârşitul Miocenului, făcând loc unor specii mai bine adaptate vieţii pelagice – cetaceele actuale.

Ordinul *Cetacea* (de la grecescul *Kétos* – monstru marin) cuprinde două subordine (*Odontoceţi* – cetacee cu

dinţi şi *Mysticeti* – cetacee cu fanoane), împărţite în şase familii (*Platanistidae* – delfinii de apă dulce; *Ziphiidae* – cetacee cu cioc; *Delphinidae* – delfinii adevăraţi, marini; *Monodontidae* – delfinii primitivi, arctici; *Kogiidae* – caşaloţii pitici şi *Physeteridae* – caşaloţii sau balenele cu dinţi propriu-zise) şi respectiv trei familii (*Rhachianectidae* sau *Eschrichtiidae* – balenele cenuşii; *Balaenopteridae* – balenele cu şanţuri şi *Balaenidae* – balenele propriu-zise, netede), care numără în total 39 de genuri şi 80 de specii. Dintre acestea, doar o parte sunt numite balene, unele în mod eronat (cum ar fi balenele cu plisc sau cele ucigaşe), luându-se în considerare exclusiv criteriul taliei (peste 10 m lungime) şi cel al greutăţii, nu şi cele taxonomice. Despre fiziologia şi inteligenţa orcii şi a caşalotului s-a vorbit la capitolul dedicat duşmanilor de moarte ai acestor odontocete, calmarii giganţi. Mai rămân de prezentat misticetele şi ziiphidele; dar, mai înainte, câteva generalităţi despre balene, această grupă de animale atât de puţin cunoscute.

Adaptarea marilor cetacee la o existenţă exclusiv acvatică a dus la o serie de transformări fiziologice uimitoare, dintre care unele nu au fost înţelese pe deplin decât în ultimii ani, oamenii de ştiinţă considerând că mai există încă destule probleme de clarificat în legătură cu anatomia, modul de viaţă şi, mai ales, gradul de inteligenţă al acestor făpturi.

Corpul balenelor are o pronunţată formă hidrodinamică, ceea ce le permite o înaintare lesnicioasă şi rapidă prin apă. Înotătoarea caudală (deosebită de cea a peştilor prin faptul că este orizontală şi nu are schelet interior) s-a format prin unirea a două mari cute de piele ale cozii şi constituie principalul organ locomotor al cetaceelor, efectuând mişcări elicoidale în timpul înotului şi asigurând viteze neaşteptat de mari pentru asemenea uriaşi, în aparenţă greoi: balenele comune ating 25 km/h,

caşaloţii mari 20 km/h, iar orcile până la 80 km/h! Trupul acestor cetacee apare privitorului ca nesegmentat, capul pornind direct din corp, iar gâtul propriu-zis lipsind, căci balenele au cele 7 vertebre cervicale unite într-un disc gros de numai 5 cm. Ca urmare, capul nu poate fi mişcat în plan vertical sau orizontal, dar tocmai acest lucru dă o rezistenţă sporită animalului la scufundarea rapidă, la înotul de mare adâncime sau de mare viteză.

Scheletul cetaceelor formează un tot unitar de la craniu până la orificiul anal. Unde există o articulaţie ce permite mişcarea cozii. Membrele anterioare s-au lungit şi s-au transformat în înotătoare pectorale, cele posterioare au dispărut la balena matură (lăsând în urmă doar câteva oase mici, fără rol funcţional, rudimente ale centurii pelviene, ale femurului şi tibiei). Oasele întregului schelet sunt spongioase, îmbibate cu un ulei ce cântăreşte până la jumătate din greutatea totală a sistemului osos (care, de altfel, are o greutate specifică mică, în schimb nu prezintă rezistenţă la presiune şi şocuri „ca al mamiferelor terestre). Craniul marilor balene (spre deosebire de acela al orcii) este mai mic în partea cervicală (care adăposteşte creierul) şi foarte mare, prelungit în chip de bot, în partea facială (maxilarele). Dispoziţia oaselor craniului nu este simetrică, jumătatea stângă fiind regresată faţă de cea dreaptă, ceea ce constituie o ciudăţenie rar întâlnită în natură. (După savantul german Kükenthal, aceasta s-ar datora faptului că balenele execută cel mai adesea schimbarea direcţiei spre stânga, lucru confirmat atât de observaţii, cât şi de faptul că partea dreaptă a înotătoarei caudale este mai lungă şi mai puternică.) Ca organ de echilibru, majoritatea balenelor (cele cenuşii, cele cu şanţuri şi cele cu dinţi), precum şi orcile au o înotătoare dorsală verticală (iar la unele specii mai apare şi o înotătoare adipoasă plasată de-a lungul coloanei vertebrale). Coastele balenelor nu sunt unite la capete şi

nu formează un coş toracic propriu-zis, care să protejeze plămânii. Lungimea membrelor anterioare a dus la mărirea numărului de falange la fiecare deget, în special la genul Megaptera. Trebuie menţionat aici că o parte din aceste caracteristici sunt proprii numai animalelor mature, căci embrionii de balenă au capul despărţit de trunchi printr-un gât mic, au degetele membrelor anterioare bine individualizate, ba chiar vădesc destul de clar locul de inserţie al membrelor posterioare. Aceasta demonstrează originea comună a cetaceelor cu mamiferele de uscat. La unele specii, cum ar fi de exemplu orca, asemănarea embrionului cu cel uman este tulburătoare, după cum observa şi E.H. Colbert în „Evolution *of the Vertebrates*" („*Evoluţia vertebratelor*").

Stratul superior al pielii (epiderma) este subţire şi neted (la unele specii există însă câteva fire de păr cu rol senzorial, în zona buzelor). Stratul inferior (derma) este deosebit de gros şi se compune din grăsime. Are rolul de a amortiza variaţiile de presiune la care sunt supuse balenele când se scufundă la mare adâncime şi de a proteja corpul în apele reci, ca un adevărat izolator termic. De asemeni, pătura de grăsime micşorează greutatea specifică a animalului, ajutându-l să înoate mai repede. Această adaptare este specifică mamiferelor exclusiv marine, neputând fi întâlnită la alte clase de animale (peşti, reptile, păsări etc.). La balenele cu fanoane şi odontocetele care trăiesc cu predilecţie în mările polare (cum ar fi balena-de-Groenlanda şi beluga, aşa-numita „balenă albă"), pătura de grăsime subcutanată poate atinge grosimea de 45 cm.

După cum s-a arătat mai înainte, cetaceele se divid în două mari categorii: cu dinţi (odontocete) şi cu fanoane (misticete). Odontocetele au (spre deosebire de mamiferele terestre şi semiacvatice) o dentiţie uniformă (homodontă), ceea ce înseamnă că dinţii lor au aceeaşi formă şi acelaşi

rol. Orca are câte 20 de dinţi pe fiecare falcă, mari şi puternici, fără a atinge totuşi dimensiunile celor de caşalot, care sunt în număr de 40 – 56, plasaţi numai pe falca de jos. La misticete, dinţii (ce apar sub formă de muguri dentari în stadiul embrionar) nu ajung niciodată să se calcifieze. Ei capătă, la exemplarele adulte, aspectul unor lame arcuite, cornoase, elastice, cu lungimi de 1 – 4 în se cifrează la câteva sute şi sunt fixaţi numai pe falca superioară. Ca o adaptare necesară acestui gen de dentiţie, misticetele au deschiderea gurii deosebit de mare (spre exemplu, în gura balenei-de-Groenlanda ar încăpea cu uşurinţă o barcă lungă de 6 m cu 20 de oameni în ea). Maxilarul inferior este mult ieşit în afară, iar buza lui acoperă în mod normal fanoanele. Când balena lasă în jos buza inferioară, apa pătrunde în cavitatea bucală – când o ridică, apa iese, dar filtrul fanoanelor reţine în gură orice vieţuitoare, până la cele mai mărunte (planctonul oceanic). Limba musculoasă, enormă, striveşte şi adună toată hrana, împingând-o apoi în stomac printr-un esofag – neaşteptat de mic. (Spre deosebire de misticete, caşaloţii şi orcile au un faringe foarte larg, puţind înghiţi calmari mici, respectiv foci şi pinguini întregi.)

Aparatul vizual este mai puţin dezvoltat. Ochii balenelor şi ai caşaloţilor sunt foarte mici în comparaţie cu dimensiunile acestor făpturi uriaşe. (Spre exemplu, ochii unei balene albastre, lungă de 30 m şi cântărind 130 t au diametrul de maximum 10 cm!). Plasarea lor la extremităţile gurii, deci lateral, nu permite o vedere binoculară. Pupilele sunt rudimentare, prea puţin mobile, «ar cristalinul este sferic (la fel ca al peştilor), datorită adaptării sale la indicele de reflecţie al apei, mai ridicat decât cel al aerului. În aceste condiţii, ochii marilor cetacee nu văd destul de limpede în aer, iar în apă au o rază vizuală redusă (în schimb, percep radiaţiile infraroşii mult mai bine decât cei ai mamiferelor terestre). Ochii ord!

or sunt mai dezvoltaţi, dar nici ei nu ating decât o eficienţă relativă. Toate speciile de cetacee sunt lipsite de pleoapele interioare, iar glandele lacrimale secretă o substanţă uleioasă, care protejează suprafaţa exterioară a ochiului (corneea şi conjunctiva) de apa mării, sărată şi puternic corozivă.

Organele interne ale marilor cetacee prezintă şi ele o serie de adaptări specifice. Astfel, tubul digestiv este lipsit de glandele salivare (inutile în mediul acvatic), iar stomacul este compus din trei compartimente distincte, care comunică între ele prin orificii relativ înguste. Primul, prestomacul (care lipseşte la caşalot), prezintă o musculatura deosebit de puternică şi poate atinge capacitatea de peste un metru cub. Al doilea, stomacul principal, posedă glande similare mamiferelor terestre şi este mai mare (în stomacul uneibalene albastre au fost găsite aproape două tone de crustacee, înghiţite chiar înainte ca animalul să fie vânat!). Al treilea compartiment, cel piloric, conţine glandele pilorice (concentrate spre orificiul anal), care secretă neobişnuit de mult mucus. Unele specii de balene înghit o mare cantitate de nisip şi pietriş; depozitat în stomacul principal, acest „balast” are rolul de a măcina hrana (înghiţită întreagă atât de odontocete, cât şi de misticele) şi, de asemeni, de a facilita scufundarea animalului hi adâncimi mari. Intestinele cetaceelor sunt foarte lungi şi grele (intestinul unui caşalot măsoară în medie 170 în sar cel al unei balene albastre cântăreşte până la 500 kg), ficatul, ajungând până la o tonă greutate, nu are vezică biliară. Rinichii, care sunt foarte grei (până la 600 kg) şi au o formă lobată, secretă o cantitate uriaşă de urină. Acest fapt (constatat abia în ultimele decenii) explică modul de eliminare a clorurii de sodiu din organismul cetaceelor, care înghit în permanenţă apă sărată şi animale marine (crustacee, cefalopode) conţinând tot atâta sare ca şi mediul lor de viaţă. Surplusul

de sare rezultat trece în sângele cetaceelor; acesta este mai bogat în clorură de sodiu decât al mamiferelor terestre, dar nici pe departe atât de sărat pe cât ar fi normal. Iar urina nu conţine mai multă sare decât cea umană, spre exemplu! Misterul a fost elucidat numai după ce s-a constatat că cetaceele mari elimină urină aproape tot timpul şi într-o cantitate superioară (proporţional) oricărui mamifer de pe Terra.

Aparatul circulator. Este de-a dreptul remarcabil. Inima (cântărind până la 700 kg şi depăşind lungimea de 1 m la balena albastră) bate foarte lent, înjumătăţindu-şi ritmul când animalul se scufundă în adâncuri. La misticete şi caşaloţi, inima are 5 – 6 pulsaţii pe minut la suprafaţă şi 2 – 3 în imersiune (prin comparaţie, inima omului bate de 70 ori pe minut, a elefantului de 30 ori pe minut). Cele două jumătăţi ale sale sunt aproape independente; cea dreaptă are un ritm extrem de lent pentru a reduce cantitatea de sânge viciat adus în plămâni, cea stângă pompează cu putere pentru a iriga în permanenţă creierul cu sânge proaspăt, oxigenat. Sistemul arterial şi venos este extrem de vast, totalizând kilometri de vase sanguine, modificate considerabil faţă de cele ale mamiferelor terestre. Astfel, creierul nu este irigat de carotidă, artera principală, care nu ar putea suporta presiunea exercitată de apă asupra corpului animalului la mari adâncimi, ci de vasele de sânge spinale (situate în apropiere de măduva coloanei vertebrale). Aceste vase cu diametru mare sunt ferite de presiunea exterioară prin faptul că se găsesc plasate de-a lungul canalului medular – una dintre adaptările care fac posibilă scufundarea rapidă a balenelor şi rămânerea lor în imersiune între 30 şi 120 minute. (O altă adaptare care ajută la înotul în adâncuri, unde temperatura apei scade foarte mult, este stratul gros de grăsime. Emil Racoviţă a observat încă de acum un secol că temperatura corpului la mamiferele şi păsările acvatice

„în special la cetacee, pinipede şi pinguini, este mai scăzută decât la animalele terestre cuvsânge cald. Organismul cetaceelor nu produce mai multă căldură decât acela al elefantului, spre exemplu, dar pierde mai puţină decât acesta, datorită stratului de grăsime termbizolatoare. În aceste condiţii, interiorul unei balene continuă să aibă 34° Celsius – temperatura medie din timpul vieţii – chiar şi la 70 ore după ce animalul a fost ucis.)

Fosele nazale (care poartă numele de *eventi*) sunt în număr de două la misticete şi, respectiv, una la odontocete. Ele nu au rol olfactiv, ci exclusiv de respiraţie, sunt situate în locul cel mai ridicat al craniului şi duc (printr-un canal lung) direct în laringe. Aparatul respirator al cetaceelor este un exemplu tipic de adaptare la condiţiile de mediu. Plămânii uriaşi, mult prelungiţi spre abdomen, ai balenelor albastre pot absorbi 4 – 5 m^3 de aer (adică aproximativ 800 1 oxigen). Aceasta se datorează atât faptului că nu au cuşca toracică întreagă (coastele nefiind unite), deci nu sunt împiedicaţi să se mărească în volum, cât şi depărtării la care se află diafragma (foarte oblică, tocmai pentru a permite umplerea plămânilor cu aer). Vasele sanguine se lărgesc adesea în adevărate rezervoare de sânge oxigenat, iar plămânii cetaceelor au mai multe alveole decât cei ai mamiferelor terestre, deci suprafaţa de contact între sânge şi aerul din plămâni este considerabil mai extinsă. Ca urmare, sângele balenelor şi al delfinilor este mai bogat în oxigen; în plus, muşchii lor conţin o cantitate deosebit de mare de hemoglobină (ceea ce le permite să reţină mult oxigen), iar plămânii, eventii şi glota (porţiunea cea mai strâmtă a laringelui) pot fi închise ermetic, eliminând orice pierdere de aer. Aceste adaptări permit atât coborârea cetaceelor la mari adâncimi, cât şi rămânerea lor în imersiune pentru multă vreme (de la 5 minute la unele specii de delfini mici, până la 120 minute la balenele cu

plisc şi balenele albastre). De asemeni, faptul că toate cetaceele reţin în organism aerul de la suprafaţă (consumându-l lent în imersiune) le permite să evite accidentele de decompresiune sau cele datorate „beţiei adâncurilor” care fac adesea victime printre scafandri (dependenţi de aprovizionarea cu aer dintr-o sursă exterioară, menţinut la o altă presiune decât cel aflat în corpul omului imers). În sfârşit, balenele şi delfinii îşi pot reînnoi regulat până la 90% din aerul aflat în plămâni, eliminând aerul rezidual atât de nociv (spre deosebire de ele. Omul nu-şi primeneşte niciodată mai mult de 70% din aerul conţinut în întreg sistemul pulmonar).

Aparatul respirator este complet separat de cel digestiv, ceea ce nu constituie cazul majorităţii făpturilor terestre cu sânge cald. Laringele nu are legătură cu cavitatea bucală şi comunică direct cu nările, permiţând cetaceelor să înoate cu gura deschisă şi să-şi înghită prada fără a fi supuse pericolului ca apa de mare să le pătrundă în căile respiratorii. Emil Racoviţă a fost primul care a observat că inspiraţia şi expiraţia cetaceelor nu alternează la intervale egale şi nu au aceeaşi durată, cum. Se întâmplă la mamiferele terestre. Asemeni tuturor vertebratelor cu plămâni adaptate la viaţa exclusiv acvatică, ritmul respirator al cetaceelor este foarte neregulat. De obicei, înainte de scufundare, animalul inspiră lung; în timpul înotului sub apă respiraţia este oprită, iar la ieşirea la suprafaţă urmează o expiraţie prelungită (suflul), extrem de puternică. Durata suflului variază între 2 secunde la delfini, 5 şi, respectiv, 6 secunde la caşaloţii mari şi la balenele albastre. Suflul cetaceelor uriaşe este atât de pestilenţial, încât poate provoca greţuri şi chiar boli de piele dacă vine în contact cu epiderma. După cum scria P. Portier în „*Physiologie des animaux marines*” („*Fiziologia animalelor marine*”), zoologii nu au reuşit nici până astăzi să explice acest fenomen observat

încă din secolul al XIX-lea. (Iniţial se crezuse că s-ar datora descompunerii materiilor organice rămase pe şi între fanoanele balenelor. Dar căile respiratorii ale cetaceelor nu au legătură cu cavitatea bucală şi, în plus, ipoteza nu se putea aplica odontocetelor – balenelor cu plisc, caşaloţilor sau globicefalilor.)

Una dintre problemele speciale puse de modul de viaţă al cetaceelor (şi legate de adaptările uimitoare ale organismului lor) este adâncimea până la care pot ajunge în căutarea hranei sau pentru a scăpa de vreun pericol. Multă vreme s-a crezut că limita ar fi de 100 în la începutul secolului nostru, Racoviţă argumenta logic (şi conform datelor pe care le avea la dispoziţie în acel moment) că balenele nu pot coborî mai jos, din următoarele motive:

a) nu ar rezista efectelor emboliei gazoase („beţia adâncurilor”) la scufundare şi ale decompresiunii la revenirea la suprafaţă;

b) densitatea corpului la balenele mari este inferioară celei a apei oceanului, deci, ca să se scufunde adânc, ele trebuie să înoate activ în mod prelungit, ceea ce le-ar depăşi forţa musculară;

c) adâncimea maximă până la care lumina pătrunsă sub apă. Este suficientă pentru ochiul unui mamifer nu depăşeşte 60 în deci, mai jos, cetaceele, în special odontocetele (ce vânează peşti, cefalopode, foci etc.) nu şi-ar putea vedea prada;

d) la adâncimea de peste 100 în bancurile de peşti se răresc considerabil, deci marile cetacee ar fi lipsite de hrană (E. Racoviţă, „*Opere alese*”).

Opunându-se acestor păreri, Kükenthal opina că balenele şi în special caşaloţii se scufundă până la 1.000 în argumentând aceasta atât prin anumite caracteristici fiziologice (în special cele craniene) ale uriaşelor cetacee, cât şi prin prezenţa, în stomacul unor exemplare vânate, a unor fiinţe specifice zonei abisale (mai ales a unor părţi din

trupul calmarilor giganţi).

Rezultatele cercetărilor din ultimele decenii i-au dat dreptate lui Kükenthal.

Astfel, ca răspuns la argumentaţia lui Racoviţă se pot menţiona următoarele:

a) studiile specialiştilor francezi, americani, japonezi, canadieni şi danezi au demonstrat că aparatul circulator, cel respirator, organele interne, creierul şi scheletul cetaceelor au o rezistenţă cu totul ieşită din comun la schimbările de presiune, superioară de zeci de ori celei a mamiferelor de uscat. Camerele de televiziune scufundate la mare adâncime dte către navele oceanografice, cele de pe minisubmarine şi batiscafe au înregistrat adesea orei, balene şi caşaloţi care atinseseră adâncimi cuprinse între 300 şi 1.000 m în plus, după cum s-a constatat, şi alte mamifere marine, mai puţin adaptate înotului prelungit în imersiune pot ajunge la recorduri remarcabile. (De exemplu, foca-de-Groenlanda, *Pagophilus groenlandicus*, coboară până la 300 m adâncime şi poate rămâne sub apă mai mult de o jumătate de oră.)

b) forţa musculară a cetaceelor (în special a eroilor, caşaloţilor, balenelor cu plisc şi a celor cu fanoane) depăşeşte, cu mult cele mai., fanteziste" previziuni ale zoologilor din secolul trecut. (Astfel, acum un deceniu, un mascul de orca lung de 9 în rănit de nişte pescari nepricepuţi a intrat în rada unui mic port din Terra Nova, scufundând cu lovituri de cap 6 ambarcaţiuni acostate, având fiecare între 20 şi 50 tone!)

c) nici misticele care se hrănesc cu plancton, nici caşaloţii sau orcile (animale de pradă) nu au nevoie de o bună vizibilitate la mare adâncime. Faptul, cunoscut încă din secolul al XIX-lea (dar neexplicat pe vremea aceea)

I-a scăpat lui Racoviţă. Savantul englez Thomas Bill menţiona în cartea sa, „*The Natural History of the Cachalot*" („*Istoria naturală a caşalotului*"), publicată în

1939 la Londra, cazul unui caşalot orb, care fusese vânat ele o balenieră britanică. Animalul se născuse fără vedere în urma unei malformaţii congenitale; cu toate acestea, când a fost prins era bătrân şi atingea dimensiuni respectabile, dovadă a faptului că nu suferise niciodată de foame. Intrigat de acest paradox, cercetătorul englez a întreprins-o serie de experimente care au demonstrat un lucru necunoscut până atunci: peştii abisali şi mai ales cefalopodele sunt puternic atraşi de culoarea albă. Or, în momentul ajungerii caşaloţilor la mari adâncimi, făpturile abisale, fascinate de strălucirea argintie, fosforescentă, emanată de dinţii şi de interiorul botului cetaceelor, se năpustesc pur şi simplu înăuntru, pentru a fi înghiţite fără niciun efort de către acestea. Observaţii similare au' făcut cercetătorul şi exploratorul norvegian Thor Heyerdahl, în anii 1947 – 1948, specialistul sovietic în domeniul cetaceelor, B.A. Zenkovici, în deceniul 1950 – 1960, şi comandantul J.Y. Cousteau în cursul studiilor sale asupra balenelor, efectuate între 1976 şi 1985.

d) aglomerările de plancton şi bancurile de creveţi coboară mult mai adânc decât se credea în trecut, ajungând adesea până a 1.000 m şi atrăgând după ele misticetele, în special megapterele. În plus, navele oceanografice şi batiscafele au avut ocazia să constate că zona dintre 500 şi 1.000 m este dens populată atât de cefalopode mari şi mici, cât şi de numeroase specii de peşti abisali (unii ajungând la dimensiuni considerabile), în majoritate necunoscuţi până acum trei decenii.

În sfârşit, argumentele lui Kükenthal au căpătat o nouă greutate când s-a observat că în stomacul caşaloţilor sunt găsite cefalopode şi peşti care trăiesc *exclusiv* la adâncimea de 800 – 1.000 m iar bulbul rahidian al marilor cetacee este foarte puţin sensibil la prezenţa bioxidului de carbon în sânge (gaz care înlocuieşte treptat oxigenul consumat într-un ritm sporit odată cu efortul de a coborî în

imersiune). Un caz celebru de performanţă la scufundare este cel consemnat în „*Encyclopaedia Americană*”: „În 1932, un caşalot mascul mare s-a prins în cablul telefonic submarin transatlantic, în apropierea coastei americane, la 1066 m adâncime”.

Aparatul auditiv este deosebit de perfecţionat. Începând cu marii lobi temporali (care joacă rolul de zone auditive ale emisferelor cerebrale) şi cu prezenţa în encefal a unor centri acustici având nervi foarte dezvoltaţi şi terminând cu faptul că pielea de pe întregul corp este bună conducătoare şi captatoare de sunete şi ultrasunete, cetaceele sunt extraordinar adaptate lumii adâncurilor, unde zgomotele parvin întotdeauna mai atenuate. Nici odontocetele, nici misticetele nu au pavilioane ale urechilor, iar canalele auditive se deschid direct în epidermă, în apropierea ochilor. Observaţiile şi studiile ştiinţifice au relevat că sistemul auditiv are un rol şi în perceperea variaţiilor de presiune; în orice caz, el este hipersensibil la sunetele subacvatice, deşi pare mai puţin eficient în cazul zgomotelor din aer.

Atât odontocetele, cât şi misticetele emit succesiuni iuţi de sunete, în general de frecvenţă joasă, („fluierături”, mai ascuţite la delfini, orei şi „balenele albe”, mai grave la misticete şi caşaloţii mari) prin care comunică şi se avertizează reciproc în caz de pericol. Sunetele pe care le scot balenele albastre aflate în primejdie ajung la 188 decibeli (rămânând cele mai puternice emise de către o fiinţă de pe Terra) şi pot fi captate cu aparatele moderne de ascultare de la o distanţă de aproape 1.000 km! Cercetările din ultimele decenii au demonstrat că toate cetaceele emit în permanenţă ultrasunete şi le recepţionează ecoul asemeni „sonarelor” (aparate de detecţie şi sondaj cu ultrasunete, intrate în dotarea navelor maritime începând din deceniul patru al secolului nostru), ceea ce le permite să evite obstacolele, să-şi găsească

prada ori să scape de pericolele din adâncuri.

Despre durata de viaţă a cetaceelor se cunosc foarte puţine. Se ştie că fată rar (un pui la 2 – 4 ani), că au grijă de pui mai bine de un an (din 2 – 3 cât durează perioada de maturizare şi 10 – 12 ani cât are loc creşterea corporală); oamenii de ştiinţă consideră că majoritatea speciilor trăiesc maximum 30 – 40 de ani (în cazul, puţin probabil, când nu intervin accidente, boli, duşmani naturali sau, mai ales, vânătorii şi pescarii).

Iată şi o succintă prezentare a câtorva specii de balene: pseudobalenele „cu plisc” şi misticetele, uriaşii inofensivi ai Continentului Albastru, pe care omul şi-a atribuit „nobila” misiune de a-i extermina până la sfârşitul mileniului doi.

„*Balenele cu plisc*” fac parte din familia Ziphiklae, care deţine o poziţie evolutivă intermediară între delfini şi caşaloţi. Două genuri şi-au câştigat numele de „balene” datorită dimensiunilor ieşite din comun pentru orice specie de delfini, lungimea lor ajungând până la 15 în Primul gen, cuprinzând o singură specie, Tasmacetus *shepherdi* este extrem de rar. Tasmacetul trăieşte în Pacificul de Sud (zona Australia-Noua Zeelandă-Tasmania) şi a fost descoperit abia în 1937. Este singura specie de ziiphide care are dinţi şi pe falca superioară. Ca aspect exterior seamănă oarecum cu caşalotul, dar are capul mai mic şi nu atinge decât 12 – 15 m lungime. Are abdomenul de culoare albă, iar spinarea şi flancurile sunt de un cenuşiu închis, aproape negru. Celălalt gen, Berardius (cu două specii: B. Arnouxi. Care poate fi întâlnit în zonele antarctice ale Atlanticului de Sud şi ale Pacificului de Sud şi, respectiv, B. *Bairdi*, ce trăieşte în Pacificul de Nord şi Marea Bering), este aproape la fel de puţin cunoscut, deşi a fost descris încă din secolul trecut. Ambele specii ating 10 – 13 m şi au coloritul asemănător cu acela al tasmacetului. Silueta aduce cu a unui delfin mare, doar că botul este scurt şi are

aspectul unui plisc de raţă, iar falca inferioară o depăşeşte în lungime pe cea superioară, Genul Berardius are doar două perechi de dinţi, aşezaţi pe falca inferioară, o frunte proeminentă şi ochi foarte mici.

Subordinul Mysticeti (cetaceele cu fanoane) se împarte în trei mari familii, din ce în ce mai evoluate: *Eschrichtiidae* (*Rhachianectidae*), *Balaenopteridae*, şi, în sfârşit, *Balaenidae*.

Familia *Eschrichtiidae* (*Rhachianectidae* – balenele cenuşii) cuprinde un singur gen cu o singură specie: *Eschrichtius* (sau *Rh. Gibbosus*). Balena cenuşie (sau de California) trăieşte în Pacificul de Nord şi Oceanul îngheţat de Nord. Are un cap mai mic în raport cu corpul comparativ cu alte balene, 2 – 4 încreţituri caracteristice în zona „gâtului" şi până la 350 fanoane de câte 0,40 în fiecare. Atinge lungimi de 13 – 15 m nu prezintă înotătoare dorsală şi are o culoare cenuşie, ternă, cu pete vagi, mai albicioase. Specia fiind aproape exterminată la începutul secolului, vânarea ei a fost interzisă prin Convenţia de la Londra (1937).

Familia *Balaenopteridae* (balenele cu şanţuri) cuprinde două genuri bine diferenţiate.

Primul, genul *Balaenoptera* (balenele uriaşe) numără cinci specii. Toate sunt bune înotătoare (ating 25 km/h) având corpul deosebit de hidrodinamic şi coboară cu uşurinţă la 100 – 300 m adâncime, unde se găsesc aglomerări enorme de crevete din specia *Euphausia superba*, hrana lor preferată. Balenele uriaşe au înotătoare dorsală şi un bot lat, turtit (cu falca inferioară mai proeminentă decât cea superioară); caracteristice le sunt numeroasele şanţuri longitudinale (50 – 100), pornind de la buza inferioară şi ajungând până la jumătatea abdomenului. (Aceste şanţuri, prevăzute cu muşchi puternici, permit lărgirea regiunii pectorale când animalul deschide gura ca să prindă bancurile de crevete).

Specia care atinge cele mai mari dimensiuni, *B. Musculus* sau balena albastră (cu trei subspecii) rămâne o campioană a lumii vii de pe Terra, deşi poate fi depăşită în lungime de calmarii giganţi şi anghilele uriaşe din abisurile oceanelor, iar în greutate de balena-de-Groenlanda. În orice caz este cel mai mare mamifer care a trăit vreodată pe planeta noastră, după cum atestă descoperirile paleontologice de până acum. Balena albastră atinge în mod obişnuit lungimea de 26 – 31 m şi greutatea de 100 – 140 t. Recordurile le deţin însă exemplarul prins în 1904 lângă Insula Georgia de Sud (Atlanticul de Sud) şi care măsura 33, 58 m lungime (nu a putut fi cântărit), exemplarul prins în 1922, în Atlanticul de Sud (33 m lungime şi 185 tone greutate) şi, respectiv, cel capturat de pescadorul sovietic *Slava* în Pacificul de Sud, în anul 1947 şi care avea lungimea de 27, 6 m şi greutatea de 137 tone. Balena albastră are circa 100 de şanţuri, mai pronunţate pe partea ventrală şi până la 300 fanoane lungi de 1 – 2 în Coloraţia ei – după cum arată şi numele – este cenuşiu-albăstruie (puţin mai deschisă pe pântece). Specia este răspândită în toate oceanele, deşi le preferă pe cele reci, polare. Rămâne cea mai vânată dintre balene, prezentând avantajul unei folosiri a 97% din corpul ei uriaş.

A doua specie ca mărime (şi ca importanţă economică) este *B. Physalus* sau balena comună (cu două subspecii), cea mai des întâlnită balenă. Are cel mai hidrodinamic corp dintre toate cetaceele uriaşe, este cea mai agilă şi mai rapidă dintre misticele (putând depăşi 28 km/h), atinge lungimea de maximum 28 m şi greutatea de până la 100 t. Posedă 80 – 100 de şanţuri bine pronunţate şi 750 fanoane lungi de 1 – 1, 5 în Populează toate oceanele lumii, fără preferinţe; este de culoare cenuşie pe spate, albă pe burtă şi prezintă adesea o curioasă asimetrie în pigmentaţie (având colorate numai o jumătate

laterală a capului şi a fălcii inferioare). Intens vânată, a ajuns pe cale de dispariţie, ca şi balena albastră şi caşalotul.

Următoarele trei specii sunt de dimensiuni mai mici. B. *Borealis* măsoară 10 – 15 m (în mod excepţional 18 m), cântăreşte 40 – 80 t, are 60 – 100 şanţuri şi aproximativ 600 fanoane negre, lungi de 0,50 în Este colorată aproape uniform în negru-albăstrui, este mai greoaie decât balena comună şi mai înceată în mişcări. Trăieşte în Atlantic şi Pacific, preferând apele mai calde. *B. Edeni* (sau *B. Brydei*) trăieşte exclusiv în apele tropicale. Este foarte subţire, alungită, are culoarea neagră pe partea dorsală şi galbenă pe partea ventrală. Ajunge la 13 – 15 m lungime, 40 – 60 t greutate, are. 50 – 80 şanţuri înguste şi 5 – 600 fanoane albe, lungi de până la 0,50 m în sfârşit, cea mai mică specie de balenopteride, *B. Acurostrata* (balena cu botul ascuţit) nu atinge decât 8 – 10 m lungime şi 8 – 12 t greutate, deci dimensiuni apropiate de ale orcii. Are 50 – 60 şanţuri şi circa 500 fanoane de 0,20-0,25 m lungime; corpul îi este alb pe abdomen şi negru-albăstrui pe spate, capul i se ascute mult spre bot. Trăieşte mai ales în Atlanticul de Nord şi Pacificul de Nord. Primele două specii sunt vânate relativ intens, a treia aproape de loc, din cauză că nu are rezerve de grăsime.

Al doilea gen de balenopteride *este Megaptera*, cu o singură specie, *M. Novaeangliae* (sau *M. Nodosa*) cunoscută sub numele de balena cu cocoaşă. Megapterele sunt cele mai urâte balene: au un cap scurt, îndesat, înotătoare pectorale şi caudale disproporţionat de lungi, o gură arcuită, ajungând până la jumătatea trupului (falca inferioară fiind mult mai lată şi mai lungă decât cea superioară) şi prezintă o serie de nodozităţi ca nişte cocoaşe pe cap, pectorale, falca inferioară, abdomen etc. În plus, rămân specia de balene care atrag cei mai mulţi paraziţi (*Coronula diadema*, *Conchoderma*, *Cyamus*

boopsis) *ce* trăiesc în colonii săpate în pielea animalului, adevărate aglomerări cu aspect de plăgi hidoase. Megapterele ating lungimea de 15 – 20 m (în cazuri excepţionale 23 m) şi greutatea de 30 – 60 t; pectoralele lor măsoară 1 m lăţime şi 4 – 6 m lungime, înotătoarea dorsală este lungă de 1 în caudala având 4 – 6 m de la un vârf la altul. Au doar 20 de şanţuri foarte largi şi 800 fanoane negre-cenuşii, lungi deţ 0,60-0,80 m Culoarea este neagră pe partea dorsală şi albă-marmorată pe cea ventrală. Trăiesc în Atlantic şi Pacific, dar preferă apele calde şi sunt vânate intens, cu atât mai mult cu cât rămân cele mai curioase şi mai sociabile cetacee mari.

A treia familie de balene. *Balaenidae* (balenele propriu-zise sau netede), este cea mai bine adaptată vieţii acvatice şi cuprinde două genuri despre care se cunosc foarte puţine lucruri. Balenele netede au fost primele vânate de om (fiind blânde, greoaie şi lente) încă din mileniul I î.e.n., poate chiar mai dinainte, şi la începutul secolului nostru se credea că dispăruseră cu totul. Vânarea lor este strict interzisă din 1937, dar exemplare din cele trei specii ale familiei se întâlnesc foarte rar.

Primul gen, *Balaena* are două specii de dimensiuni relativ mari. *B. Mysticetus* (sau balena-de-Groenlanda) este cea mai rară. Dintre toate cetaceele uriaşe, în 1980 fiind semnalate doar câteva zeci de exemplare în Marea Beaufort din Oceanul îngheţat de Nord, Lungimea obişnuită este de 18 – 20 m (dar atinge în unele cazuri şi 26 m), circumferinţa maximă fiind de 15 – 18 în schimb, greutatea este impresionantă: 150 t la un animal lung de 20 m (prin comparaţie, o balenă albastră de 20 m nu atinge, decât 80 t!). Balena-de-Groenlanda este diformă, cu corpul foarte gros, capul imens (o treime din corp, ca şi al caşalotului), o gură uriaşă, dispunând de aproape 800 fanoane negre, lungi de până la 4 în Ca toate balenele propriu-zise nu are înotătoare dorsală, iar pectoralele îi

sunt foarte mari (2 – 3 m lungime şi 1, 5 – 2 m lăţime), caudala măsurând 5 – 8 m de la un capăt la altul. Este balena cu cea mai groasă pătură de grăsime (0,46 m) datorită faptului că arealul său de viaţă se întindea exclusiv în regiunile arctice circumpolare. Culoarea ei este uniformă, cenuşiu-albăstruie. Foarte asemănătoare cu balena-de-Groenlanda, însă având o culoare mult mai închisă este cealaltă specie, *B. Glacialis* (balena de Biscaya sau balena neagră) la care se cunosc două subspecii (una în nordul Atlanticului şi alta în nordul Pacificului). Atinge lungimea de 15 – 18 în circumferinţa de 12 – 15 în are capul mai mic şi fanoanele mai scurte (3 m) decât balena-de-Groenlanda. Caracteristică îi este protuberanţa mare, lăţită, de pe vârful fălcii superioare, o bucată de grăsime şi piele care seamănă cu o beretă.

Al doilea gen de balene propriu-zise, *Caperea*, cuprinde o singură specie, C. *Marginala* (sau balena pitică). Rămâne cea mai mică se ecie de misticete cunoscută azi; are lungimea de maximum 6 m şi greutatea de 6 – 8 t. Culoarea ei este neagră, cu o dungă, mai deschisă pe Pântece. Arealul speciei îl constituie zonele temperate ale Atlanticului de Sud şi Pacificului de Sud. Deşi nu este vânată de om (datorită lipsei păturii masive de grăsime), are mulţi duşmani naturali (rechini, orei, calmari uriaşi etc.) şi constituie o raritate zoologică.

Aşa cum declara un reputat naturalist englez, Sir Peter Scott: „În lumina cunoştinţelor pe care le deţinem astăzi despre aceste mamifere magnifice, nicio persoană civilizată nu poate asista la vânarea lor iraţională fără să simtă repulsie şi ruşine pentru lipsa de sensibilitate a propriei noastre specii. Masacrul balenelor este un afront adus în primul rând demnităţii umane, o sfidare a valorilor şi inteligenţei pe care pretindem să le reprezentăm” („*Natural History* noiembrie 1983). Şi, venind vorba despre inteligenţă, este oare sigur că balenele nu sunt

altceva decât munţi plutitori de carne şi grăsime?

Encefalul cetaceelor este, în majoritatea cazurilor, mare (uriaş la balene şi caşaloţi) şi bine dezvoltat, Gradul de cerebralizare variază mult de la o specie la alta, unele misticete şi delfinii primitivi având mai puţine circumvoluţiuni pe suprafaţa creierului şi situându-se chiar sub nivelul de inteligenţă al câinilor. La caşalot, balena albastră şi cea comună gradul de inteligenţă creşte sensibil, pentru a atinge apogeul la orca şi alte specii din subfamilia *Delfinlă – se* a delfinilor propriu-zişi. Aceste din urmă cetacee au creierul tot atât de complex (ba chiar mai complex în unele cazuri) ca şi cel uman. În urma cercetărilor din ultimele trei decenii, efectuate atât de specialiştii americani, cât şi de cei francezi şi britanici, s-a constatat că unele specii de delfini oceanici sunt la fel de inteligenţi ca omul. Din nefericire, modul lor de gândire ne rămâne încă străin, fiind diferit de al nostru, iar bariera sistemelor de comunicaţie (deşi depăşită sporadic; cu rezultate promiţătoare, cum a fost cazul cercetărilor americanului John Lilly) se menţine deocamdată.

Până în deceniul, al şaselea, când delfinii captivi au devenit obiectul unor cercetări asidue ale oamenilor de ştiinţă, singura posibilitate de evaluare a inteligenţei lor erau manifestările comportamentale observate la exemplarele libere. Delfinii marini, orcilê, megapterele erau celebre din cele. Mai vechi timpuri pentru solidaritatea lor (riscându-şi adesea viaţa pentru a ajuta ori salva un individ al grupului, rănit, bolnav sau aflat în pericol), pentru viclenia dovedită în prinderea prăzii (sau, dimpotrivă, în încercarea de a scăpa de un duşman), pentru afecţiunea deosebită pe care o poartă perechii şi puilor. Dar toate acestea se întâlnesc (în forme mai mult sau mai puţin evidente) şi ia alte specii de vieţuitoare de pe Terra. Simplul fapt că ele sunt foarte intense la unele cetacee nu putea situa speciile respective decât, cel mult,

alături de elefanţi şi maimuţele antropoide.

Ceea ce dădea cu adevărat ffie şi intuitiv) măsura capacităţii de gândire, de abstractizare, a curiozităţii şi înţelegerii faţă de ce se întâmplă în jurul lor, dovedită cu prisosinţă de delfini, în special, dar şi de unele cetacee mari, rămânea comportamentul acestora faţă de oameni. Cazurile în care delfinii au salvat naufragiaţi de ia înec, i-au scăpat de rechini sau de caracatiţele ce îi atacaseră, au condus vase prin strâmtori şi recifuri periculoase, au semnalat pescarilor o pradă bogată – sunt cunoscute încă de la naturalişti şi scriitori antici (Pliniu cel Bătrân, Aristotel, Virgiliu, Horner, Tacit, Herodot etc.). Toată lumea ştie că nu s-a întâmplat vreodată ca un delfin să atace un om, că dimpotrivă, manifestările lor de afecţiune, mai ales faţă de copii, sunt o regulă nicicând infirmată. Mai recent, la circuri sau în acvariile centrelor oceanografice, în preajma scafandrilor ori a navelor şi batiscafelor care efectuau studii ştiinţifice, delfinii au confirmat ataşamentul lor faţă de om în particular. Ce le face pe aceste făpturi, care au urmat o cale de evoluţie atât de diferită, să se intereseze îndeaproape de tot ce se întâmplă cu omul pe mare sau chiar pe coastele ei? Ce altceva, dacă nu inteligenţa, poate provoca trecerea barierei de comunicaţie şi transformarea ataşamentului în prietenie sau iubire? Aşa s-a întâmplat adesea cu exemplare de orei care, eliberate din captivitate, s-au întors la oamenii pe care îi consideraseră mai mult decât făpturi ce le hrăneau, ori cu unii delfini din genul *Tursiops*, al căror comportament faţă de dresoarele şi. Cercetătoarele ce lucrau cu ei dovedea nu doar o afecţiune trecătoare, ci faptul că le aleseseră şi le considerau partenere definitive de viaţă (inclusiv sexuală, tentativele reuşite ale masculilor dovedind posibilitatea efectuării de contacte interspecii la mamifere atât de diferite ca omul şi cetaceele, fapt frecvent menţionat documentar din cele

mai vechi timpuri).

Astăzi există mii de delfini „dresaţi” (termenul este impropriu de altfel, pentru că un delfin nu poate fi silit să înveţe ceva dacă nu vrea) să salveze scafandrii aflaţi în pericol, să efectueze recunoaşteri la mare adâncime, să-i ajute pe oceanologi în activitatea subacvatică, să „mâne” bancurile de peşti în întâmpinarea traulerelor, să patruleze în apropierea staţiunilor oceanografice şi a plajelor pentru a îndepărta ori stârpi rechinii, să ducă aparataj sau utilaje complexe constructorilor portuari, să poarte echipament de supravieţuire până la submarinele blocate în adâncuri etc. De fapt, delfinii nu fac altceva decât ceea ce au făcut de mii de ani: ajută omul să supravieţuiască în Continentul Albastru. Doar că astăzi au învăţat să recunoască şi să se folosească de diverse aparate – o dovadă în plus a inteligenţei lor, chiar dacă lipsa unor apendice naturale adecvate manipulării (înotătoarele nefiind prea utile în astfel de scopuri) le limitează posibilităţile de adaptare la civilizaţia noastră tehnologică.

În privinţa marilor cetacee, lucrurile sunt mai puţin clare. Până prin anii ’60 se credea că au o inteligenţă redusă datorită faptului că în creierul lor uriaş sunt dezvoltaţi mai ales lobii acustici, centrii nervoşi de comandă ai sistemului locomotor etc. Cercetări mai recente au dovedit că există câteva specii (caşalotul, balena albastră, balena comună, megaptera) al căror encefal prezintă mult mai multe circumvoluţiuni decât s-ar fi bănuit. Specialişti ca B.A. Zenkovici, cercetători ca Th. Heyerdahl, navigatori solitari ca A. Bombard şi Sir F. Chichişter au atras atenţia asupra comportamentului sociabil, prietenos, a curiozităţii pe care o manifestă balenopterele faţă de om. Pe de altă parte, vânătorii de balene au avut prilejul să verifice de nenumărate ori formidabila memorie a caşalotului. Acest gigant al mărilor recunoaşte după ani de zile nava care l-a atacat,

năpustindu-se asupră-i când echipajul se aşteaptă mai puţin. (Un astfel de incident real, întâmplat la începutul secolului al XIX-lea a stat la baza nemuritorului roman „*Moby Dick*” al scriitorului american Herman Melville.)

În sfârşit. Între anii 1960 – 1977, J.Y. Cousteau a efectuat o serie de cercetări asupra balenelor, finalizate printr-un film, „*Nos amies les baleines* (*„Prietenele noastre bale*. *Nele*”) şi o carte cu acelaşi titlu, scrisă în colaborare cu Ph. Diolé. În afară de o serie de contribuţii remarcabile la cunoaşterea caracterelor fiziologice, a modului de viaţă şi a arealului actual al marilor balene, Cousteau a reuşit să clarifice (fie şi parţial) o serie de probleme rămase nedescifraţe până la el (dacă balenele dorm sau nu, cum şi când se împerechează, până la ce adâncime coboară în căutarea hranei, cum nasc şi cum alăptează etc.). În timpul tuturor acestor cercetări, care au avut ca obiect mai ales balenopterele, Cousteau şi echipa lui au avut surpriza să constate că giganţii mărilor sunt la fel de sociabili şi prietenoşi ca şi delfinii. Balenele studiate de oceanologii francezi îi recunoşteau imediat şi deosebeau nava lui Cousteau de oricare alta. Secvenţele filmate, aproape incredibile, arătând scafandri care „călăreau” ori „se luau la trântă” agăţându-se de coada sau înotătoarele unor balene albastre de 28 m lungime demonstrează încă o dată blândeţea acestor făpturi, ucise cu atâta cruzime de către om. Studiile asupra modului de comunicare al balenelor, al manifestărilor faţă de membrii familiei, grupului, faţă de exemplarele din aceeaşi specie şi din specii diferite şi în particular, faţă de om, au dus la concluzia că o parte dintre balenoptere au o inteligenţă aproape egală cu a delfinilor oceanici şi nu cu mult mai prejos decât a omului sau a orcii.

După cum consemna revista „*Science et Vie*” (septembrie 1980), o altă dovadă a inteligenţei unei specii considerată până în anii J60 ca având un nivel de

cerebralizar. E mediu a fost furnizată în 1980 de un cercetător american, Charles Juratz, după ce studiase mai bine de un deceniu balenele din apele statului Alaska. Juratz a Observat în repetate rânduri că megapterele „construiesc” în adâncuri o „cuşcă” cilindrică (având diametrul de până la 30 m), ale cărei „gratii” sunt şiruri verticale de bule, lansate cu forţă din event, în timp ce balena urcă în spirală spre suprafaţă, (Uneori, câte două megaptere se asociază pentru a face „cuşca” mai mare şi „gratiile” mai dese.) Intrigat, cercetătorul s-a scufundat în apropierea unei astfel de „construcţii” şi a putut constata că în interiorul ei rămânea închisão. Masă densă de peştişori şi krill (o specie de crevete caracteristică apelor reci) speriaţi şi dezorientaţi de prezenţa barajului de bule: balenei nu îi rămânea decât să-i înghită în timpul ascensiunii. Observaţia lui Juratz, confirmată ulterior şi de alţi oceanologi, schimbă total datele asupra inteligenţei balenelor (cu atât mai mult cu cât megapterele nu făceau aceste „cuşti” la întâmplare şi oricând, ci numai dacă întâlneau concentrări mari de krill).

Ceea ce nu-l împiedică pe om să le vâneze în contiţ nu are, cu zecile de mii pe an, deşi speciile de cetacee mari sunt în pragul dispariţiei. Istoria vânătorii de balene coboară cu destul de mult timp în urmă. Eschimoşii şi indienii nord-americani de pe coasta pacifică trăiau aproape exclusiv de pe urma balenelor cenuşii, după cum eschimoşii din Groenlanda şi cei de pe coasta atlantică a Canadei vânau intens balenele-de-Groenlanda. De altfel, este probabil că ei au fost cei mai vechi vânători de balene, alături de unele triburi din nordul Japoniei şi din Manciuria, care vânau balena neagră din Pacificul de Nord. Mărturii străvechi, scrise sau gravate, atestă că speciile menţionate mai sus, greoaie, foarte lente şi foarte vulnerabile, cădeau adesea victimă atacurilor întreprinse de sute de bărci, din care se azvârlea asupra animalelor o

ploaie de harpoane.

Acest mod de vânătoare a rămas neschimbat de prin anii 1.000 î.e.n. El a fost adoptat şi de basci, primii europeni care au urmărit (încă din secolul al XII-lea) balenele negre, mai întâi. În Golful Biscaya (Franţa), apoi până la Capul Nord (Norvegia). Din secolul al XV-lea, bascii şi gasconii au cedat locul olandezilor şi englezilor, care au transformat vânarea. Prelucrarea şi comercializarea balenelorde-Groenlanda într-o adevărată industrie. După un declin temporar (secolul al XVIII-lea), vânătoarea de balene a căpătat un nou a vânt, odată cu începutul secolului al XIX-lea, flotile de sute de nave americane, engleze, franceze, norvegiene, olandeze, daneze şi ruse cutreierând mările şi oceanele lumii în căutarea balenelor netede, a celor cenuşii şi a caşaloţilor (mai puţin a balenopterelor, prea mari şi rezistente pentru harpoanele lansate cu mina şi prea iuţi pentru a putea fi ajunse de bărcile cu vâsle sau chiar de către navele cu pânze). În acea perioadă, balenele, şi caşaloţii erau vânaţi asiduu, în special pentru uleiul obţinut din topirea grăsimii şi folosit la iluminat. În 1842, spre exemplu, existau 824 de vase baleniere, dintre care 594 americane. Apariţia lămpilor cu petrol, apoi a iluminatului cu gaz şi, în sfârşit, a celui electric era gata să salveze uriaşii adâncurilor albastre. Dar în secolul al XIX-lea începe construcţia navelor propulsate prin forţa aburilor, cu chile metalice, cresc tonajul, viteza şi forţa tuturor vaselor maritime. În plus, norvegianul Svend Foyn inventează, în 1868, tunul cu harpon. Această armă capabilă să lanseze harpoane lungi de câţiva metri, care au în vârf un mic obuz (ce explodează după penetrarea în corpul animalului, provocând deschiderea unor vergele metalice cu rol de fixare a harponului în carne) s-a dovedit curând un adevărat flagel. Nu numai că poate ucide cei mai. Puternici caşaloţi, dar cu ajutorul lui au început să fie vânate şi marile balénoptère

(până atunci neglijate datorită imposibilităţii de a ajunge la un organ vital cu harpoanele de mână). Anul 1868 a reprezentat, aşadar, inaugurarea vinarii moderne, fără riscuri şi întreruperi, a tuturor marilor cetacee. S-a ajuns ca, în anii 1930 – 1931 să funcţioneze în întreaga lume 6 staţii de coastă pentru prelucrare, 41 de uzine plutitoare şi 232 baleniere.

Avântul suprem al industriei baleniere s-a înregistrat însă abia în secolul nostru, după descoperirea metodei de solidificate a grăsimii, care permite folosirea ei la fabricarea margarinei, a untului sau a brânzei de Olanda. Astăzi, din corpul unei balene nu se aruncă aproape nimic: o parte din carne este sterilizată şi conservată pentru consum; grăsimea, o altă parte din carne şi unele oase mari dau uleiuri de bună calitate, care, prin hidrogenare, îşi pierd mirosul şi gustul neplăcut, putând fi folosite în industria alimentară şi a săpunurilor; din oasele mici, măcinate, se produc îngrăşăminte sau hrană pentru vite; ficatul dă un ulei bogat în vitamina A, utilizat în industria farmaceutică; laptele (sterilizat şi îndulcit) se transformă în aliment de lux (fiind foarte bogat în grăsimi); spermaceia şi ambra produse de caşaloţi şi balenele cu plisc sunt foarte căutate în industria parfumurilor etc.

După al doilea război mondial rămăseseră 8 state cu flote de baleniere şi vase-uzină care să prelucreze animalele pe loc, în largul mării. În ordinea mărimii flotei şi a importanţei industriei baleniere în cadrul economiilor respective, acestea erau: Norvegia, S.U.A., Anglia, U.R.S.S., Olanda, Africa de Sud, Argentina şi Japonia. În anii ’70, numărul se redusese la 7, dar ordinea se schimbase: Norvegia, U.R.S.S., Japonia, S.U.A., Anglia, Olanda, Argentina. Astăzi nu mai există decât trei ţări cu industrie balenieră (Norvegia, U.R.S.S. Şi Japonia), însă flotele lor depăşesc atât numeric, cât şi în ceea ce priveşte capacitatea de prelucrare întreaga flotă mondială de acum

trei decenii (numai în 1973, flotele sovietică şi japoneză au vânat 32 457 balene şi caşaloţi).

De-a lungul timpului au existat şi măsuri de protejare a efectivului de balene, majoritatea cerute chiar de statele cu industrie balenieră (dar de obicei prea târziu). Astfel, în 1871 s-a interzis vânarea oricărei balene în apele arctice, în 1904 în apele norvegiene, din 1905 s-au adoptat interdicţii parţiale pentru apele din jurul Island ei şi Insulelor Spitzbergen. Ceea ce a salvat efectiv o parte dintre speciile de misticele (dar nu şi caşaloţii) a fost însă intervenţia Ligii Naţiunilor, iniţiată în 1931 şi finalizată prin Convenţia Internaţională semnată la Londra în anul 1937.

În principal, acest act prevede 5 reglementări foarte importante:

1) Protecţia absolută a balenelor propriu-zise şi. A balenelor cenuşii.

2) Protecţia absolută a femelelor gestante, a celor înst ţi te de pui neînţărcaţi şi a puilor.

3) Stabilirea unor dimensiuni minime pentru fiecare specie (21, 30 în la balena albastră, 16, 80 în la balena comună, 14 în la caşalot, 14, 20 în la megapteră etc.); sub care exemplarele nu pot fi vânate.

4) Acceptarea principiului că se poate interzice vânătoarea câţiva ani consecutiv în zonele uncie efectivele scad îngrijorător.

5) Limitarea numărului total de exemplare capturate în cursul unei campanii de vânătoare la 16.000 B.W.U.

— Blue Whale Units (Unităţi balene albastre). Echivalarea balenei albastre cu alte specii (după cantităţile de ulei furnizate) este următoarea1 balenă albastră = 2 balene comune = 2, 5 megaptere = 6 balene boreale = 2, 1 caşaloţi.

Însă Convenţia de la Londra nu putea să prevadă că poluarea generală a apelor globului, sporirea numărului de

nave de toate tipurile, activităţile costiere şi subacvatice din ce în ce mai intense ale omului, experienţele atomice submarine etc. (toate sporind îngrijorător după 1950) vor duce ta, o scădere dezastruoasă a efectivului de cetacee mari. Astăzi, cifra de 16.000 B.W.U.rezonabilă" în 1937, este uriaşă.

În urma presiunilor exercitate de opinia publică şi de organizaţiile écologiste asupra O.N.U., în 1986 a intrat în vigoare Decizia O.N.U. De a se interzice definitiv şi complet vânarea şi comercializarea balenelor, adoptată încă din 1982 de I.W.C.

— International Whaling Commission (Comisia Internaţională pentru Protecţia Balenelor). La această decizie nu au aderat însă tocmai cele 3 state cu flote baleniere importante. Şi dacă faptul mai este de înţeles (nu şi scuzabil) în cazul Japoniei şi Norvegiei, ale căror populaţii consumă efectiv marea majoritate a produselor derivate din prelucrarea balenelor, el devine inadmisibil în cazul U.R.S.S.-ului care. Le exportă – parcă „profitul cu orice preţ" era apanajul „putredei societăţi de consum", nu?

Experţii O.N.U. Şi J.Y. Cousteau prevăd extincţia completă a cetaceelor mari până cel târziu în 1998, dacă se păstrează ritmul actual de vânare. Oamenii de ştiinţă, oficialităţile, academicienii, diplomaţii vorbesc: la congrese şi conferinţe, la catedrele universităţilor, la televiziune, la dineurile oficiale… Pe mare, glăsuiesc doar tunurile lans-harpon.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Cărţi's

Akimuşkin, I., *Pe urmele unor animale rare şi nemaiîntâlnite*, trad., din lb. rusă, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968.

Battisti, E. L'*antirinascimento con una appendice di manoscritti inediti*, G. Feltrinelli, Milano, 1962.

Berlitz; Ch., *The Bermuda Triangle*, Panther Books, Grenada Publ. Ltd. 1975.

Colbert, E.H., *Evolution of the Vertebrates*. J. Willey, New York, 1970…

Cousteau, J.Y., Dumas, Fr., *Le monde du Silence*, Édition de Paris, Paris, 1957.

Diolé, Ph „Cousteau J.Y., Nos *amies les baleines*, Flaminarion, Paris, 1977.

Heuvelmans, B., *Le Grand Serpent-de-Mer*. Librărie Plon, Paris, 1960.

Heyerdahl. Th., *The Kon Tiki Expedition*, London.
1954.

Nickerson, R., *Brother Whale*, Chronicle. Books; San Francisco, 1977.

Oudemans, C.A., *The Giant Sea Serpent*, Leyden – London, 1892.

Persinger, M.A., Lafraière, G.F., *Space-Time Transients and Unusual Events*, Nelson-Hall, Chicago, 1977.

Piveteau, J., *Traité de Paléontologie*, vol. I-VII, Masson et C-ie, Paris, 1952 – 1969.

Portier, P., *Physiologie des animaux marins*, Édition de Paris, Paris, 1938.

Racoviţă, E., *Opere alese*, Editura Academiei. Bucureşti, 1964.

Spinar, Z., Bunar, Z., *Encyclopédie de la Préhistoire*, La Farandole, Paris, 1976.

* * * *Der Krieg zur See, 1914 – 1918*: *Kriegsmarine Archiv.*, Mittler, Berlin, 1928.

* * * *U Encyclopaedia Universalis*, vol. 1 – 21, Encyclopaedia Universalis. France Pub., Editeur a Paris, 1963 – 1975, S.A. – 1980.

* * * *The New Encyclopaedia Britannica*, vol. 1 – 30, Benton Publishers, London, 1943 – 1974.

Colecţii de reviste:

NATIONAL GEOGRAPHIC, Years of 1960 – 1990, National Geographic Society 17-th and M. Sts, N.W., Washington D.C. 20036 – U.S.A.

NATURAL HISTORY, Years of 1970 – 1990, Publ of American Museum of Natural History, Central Park West at 79-th Street, New York, N.Y. 10024 – U.S.A.

NATURE, Years of 1950 – 1990, Macmillan Journals Ltd., Brunei Road, Basingstoke Hants, RE 21 – 2XS, U.K.

OMNI, Years of 1979 – 1990, 1965 Broadway, New York, N.Y. 10023 – 5965, U.S.A.

SCIENCE ET VIE, Années de 1954 – 1990, Excelsior Publications, S.A. 5 Rue de la Baume – 75008 Paris, France.

THE MARINE OBSERVER, Years of 1970 – 1988, U.K. Meteorological Office, Eastern Road, Bracknell, Berkshire, RG-12 – 2, U.K.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE; i *I* INTRODUCERE.: S 1 3 VIDUL CU GHEARE;

CEI DIN ADÂNCURI? DRAGON ÎI LUMII ALBASTRE ULTIMII COLOŞI; S!;

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

**